

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204923

UNIVERSAL
LIBRARY

రాజాప్రతాపసింగ్.

చారిత్రక

నాటకము

విశాఖపట్టణమందలి సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో,
బృహానాంధ్రోపాధ్యాయులును,
రసపుత్రివిజయనాటక గ్రంథకర్తయైనగు
ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణగారిచే
రచింపబడియె.

ప్రకటన కర్త

కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్కు సెల్లరు అండ్ పబ్లిషరు,
భీమడోలు, (కృష్ణాజిల్లా).

1925.

మొ 1-0-0

కాకినాడ

కొటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిచే

కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె

రసపుత్రవిజయము.

(౧) భక్త — శ్రీ ఇచ్ఛాపురపు యజ్ఞనారాయణగారు.)

ఏనపుత్ర! వీరశ్రోత్రీ హైందవ సామ్రాజ్య లక్ష్మీధురంధరుడగు నాలం
 ఘోరుబాదుసా నరూతలూగించెనో, ఏప్రచండవీరవతారము రాజకీయరంగమున నవ
 వవాద్యగులం బ్రవర్తించెనో, ఏవీరినిహనాయము కాత్రివగజములకు సింహస్వప్న మో
 యామేవాద హ్యత్ముగు రాజసింహుని దివ్యచరిత్రము! తాహూర్ దుగ్గాదా నీనా
 టుకమున సన్యాసిజేషమున స్వాతంత్ర్యసంపాదనము సలిపెను. వీరమాత మహావీరమా
 తయై విలసిల్లినది; విమలమానసయగువిమల—ఏనారీలబుము జన్మమున, రూపనగరా
 దీశ్వరుని గర్భవారాణిలోపాటు భారతేంద్రరాలబుము భవ్యరా లయ్యెనో—యా
 కల్యాణగుణవతి, శ్రీరాజసింహవిమలపాణిగ్రహణాధీనమనస్కుడై కావించిన యమా
 నము కృత్యములు—వీరవిహారములు—పడినకష్టములు చదివితీరవలయును; విమలసోదరి
 యగు భర్తృమృత కేసరీబీకం, అలంఘితు బాహ్వాను పెండ్లి కూడి విమలలో బ్రతిజూచి
 యామేమి తురకకిచ్చి పెండ్లిచేయ యత్నించి తుదకు తానే రసపుత్రుల చేతులలో బ
 డుట, దొంగజేబు సేన లాహరపానీయములు లేకగుహలో చిక్కుపడుట, దుగ్గాదాను
 ప్రచ్ఛన్న వేషమున, రూపనగర భైరవ్యాలయమున చెప్పిన జ్యోతిషమున శృంగార
 రసోదయ మగుచున్నది. విమల విసరినపూలగుల్మి మన్మథుని కిరంగిగుండై రాజసింహు
 ని వక్షమునందగులుట, చదువరుల నానందరసాంబుధిని నోలలాడించును. గులాము
 చంద్రభోగల హాస్యము, తురక పెండ్లికొడుకు వెట్టిపరసము, గులాము చమత్కారము
 బాలండగు అజితసింహుని శూకత్వము-అన్యుతరనమన్వితములు. వింతలో వింత-విమ
 లను గాపాడుటకై మగజేషముతో వచ్చిన, వీరమాతను గాంచి విమల రాజసింహునిగా
 నెంచి శృంగారసంభాషణము చేయుట, అసమయమునకే వచ్చిన రాజసింహుడు
 వీరమాతను పరపురుషునిగ భ్రమించి యాగ్రహపడుట మిగుల చమత్కారరంగము.
 అలంఘితు కాశీవిశ్వేశ్వరాలయద్వంద్వముచేయుట, హిందూవులమానసములం గలచి గగు
 రాపాటు గలిగించుట-వేయేల-దేశభక్తి పూరితము. పద్మములొక్కకట్టి లక్షరూపాయల
 విలువ గలది. అంధ్రదేశ రంగస్థలములందంతట వీరతాండవము సల్పిన మహాచరిత్రవీర
 నాలుకము. దొంగజేబు పరిపాలనయంతయు నిందున్నది. చదివిచూడుడు. నవరసములు
 వర్షించు నాటుకము. ఇప్పు డిట్టి నాటుక రాజమే తెలుగున రచింపబడుటలేదు.

పేల 1—0—0

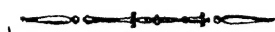
వలయువారు—కురుకూసి సుబ్బారావు

బుక్కుసెల్లర్, భీమవోలు

కృష్ణాజిల్లా అనిశ్చాయన తెను.

శ్రీ
రాజపుత్ర తేజః పుంజము

(రాణా ప్రతాప సింహ)

చారిత్రక నాటకము

విశాఖపట్టణముదలి సి. బి. ఎమ్. హైస్కూలులో,

బ్రహ్మనాథోపాధ్యాయులు,

రసపుత్రవిజయనాటక గ్రంథ ర్తము నగు

ఇచ్ఛపురపు యజ్ఞనారాయణగారిచే

రచింపఁబడియె

ప్రకటనకర్త:

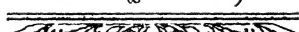
కురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్కుసెల్లం అండ్ పబ్లిషర్,

భీమవోలు, ప్రెస్టాజిల్లా

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ:

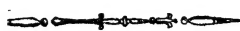
కోటమర్తి చినరఘుపతిరావుగారిచే

కాకినాడ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1925

నాటకమున వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు.

రాణాప్రతాపసింగు—కథానాయకుడు, చిహ్నము రాణా.

జ్ఞానభట్టు—ప్రతాపుని యనుచరుడు.

జయసింగు—ప్రతాపుని సర్దారుడు, మోహిని భర్త.

అమరసింహుడు—ప్రతాపుని పుత్రుడు.

అప్పరు—ఢిల్లీ షాహుషా.

సలీమ్—అప్పరు కుమారుడు.

గులామ్—సలీమ్ సేవకుడు.

మానసింగ్—జయపురపు రాజు, షాహుషా కుమారుడు.

పృథ్వీరాజు—ప్రతాపుని భావ.

సాగ్రిజీ—ప్రతాపుని సోదరుడు.

అబుల్ కజల్—అప్పరు గురువు.

వశీక్—అప్పరుమంత్రి.

రణవల్లుడు—రత్నపూర్ రాజు, మోహిని తాత.

భీల్లులు, సిద్దీయ, అర్బకుడు, జాంఘీకుడు మొదలగువారు.

స్త్రీలు.

కరుణాదేవి—ప్రతాపుని భార్య.

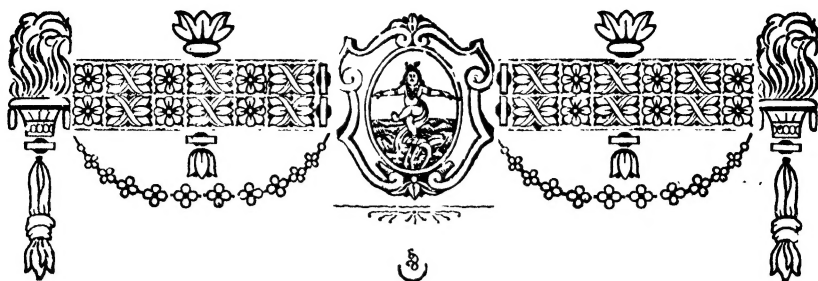
కమల—ప్రతాపపుత్రి, కసిబిడ్డ.

మోహిని—రణవల్లుడు దాహితీ, జయసింహుని భార్య.

కమలాదేవి } పృథ్వీరాజు భార్య. ప్రతాపుని సోదరి.
చిత్రీకాళి }

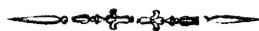
చంద్రికళ—బోగమాది సాగురజీ యంపుడుకత్తె.

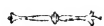

రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాణాపతాపసింగు)

నాంధ్ర

ధర్మాశ్రీత సారితము, గమాసీనుతీనీనానా
జ్ఞాభివ్యస్త మనోజ్ఞభంగము, జిహ్వ్యాక్షీర్ణసంపూర్ణ
కీభాస్వతము, స్వకీకాశములసచ్చోభాయమానంబునా
నాభద్రాత్మకత్త్య మోముత దిదృఙ్మాయూతసభ్యాభివన్.

స సారస్వతేశ్వరీ ధారులై యనుగుతా

సన్నపార్యామలఁ గన్న తల్లి

కార్యఖడ్గోచిత్య సుమలు తిక్కత్రయో

దాగవీరులఁ గన్న వీరమాత

ప్రాగ్జ్యోతిషము కేదంస్థానమా పూర్వ

జలరాకెపెరుచాపు గలుగుచును

గౌతమీ కృష్ణవేణీ సతీతేత్ర గ

ర్భములొత్తము లేచు రత్నార్భ

దళితరిపుజాత మహితనోత్రీసముపేత

పరిజ పరిబోధింప పూతపరిభాతగీత

మతిముదంబున బాడెను నాంధ్రమాత

నిఖిలసంపత్తమేతయై నెడుగూత.

నూత్రి—(నాంద్యంతమున నంజలిపట్టి) దేశాభిమానులగు సభాసదులారా!

చ. కలుముల వేల్పు, చాల్కచలి గానలిప్యకి పుట్టినిల్లు, ఆ

పాలఃత్రిమండు వెచ్చుచును బాష్టనమూనిక, మాసతిశతుల్

చొచ్చునెనిన్న చిన్నిసుతు సింగిశికోల బుధాచుకూలయై

యలరెను తిర్చుచూల, గును గూజలి దీని బంగిసింపు.

ఆర్యవర్యులారా! నేడు ప్రాచీనమైనది కథావస్తుతత్వము మనభాగవత్వ చారిత్రమున కెల్ల నమూల్యాలంకార సప్తకము. ఏతత్కథా నాయకాగ్రణి భారతసార్యభానుమాలలో మేముణిగాఁ బేర్కొనందగు చిత్తూరుమహారాజులుగు రాజాప్రతాపసింగు. అద్వితీయరాజనీతికోవిదుండగు నక్కరుసామయంతవాఁడు తన్ను సాధింప నెంచి చతుర్సామయంబుల సహాయశక్తుల సంతప్తయిత్తుంచినను జిలోస్మియనుమాట తననొటరానియక యిరుది సంశ్నగములకుఁ జైఁగా నాటవలయుధ్య భార్యపుత్రాదులతో పడరాని యిక్కంటులకుం బొల్పితి నుట్టకుదకు ప్లేచ్చసార్యభాముని మహావైద్యమును తదగ్రీతుకులగు హింగూమహమ్మదీయ దండనాయకులను స్వకీయమహాబల మహాబలప్రసారంబున గూడిబుంగలనలెఁ బాఱఁదొలి శత్రువశములైన దుర్గములతో పాటు రాజధానియగు మదయపురమును స్వాధీనముచేసికొని శువాడ రాజ్యలక్ష్మికి ప్లేచ్చ సంస్కృతకళంకము లేకుండఁజేసి రసపుత్ర ప్రతిష్ఠ పునరుద్ధారణముచేసిన మహాసభావుఁడు. ఏమిన్నాటక రాజమునందలి నీతిరాజ మేమన,

ఉ ఆకదలగు ధైర్యమె మభాస్పదమా; నిజకార్యసిద్ధి దీ

తొపరితక్ లభించునను సత్యము నిత్యము చాటితెల్పగన్

మాపకరీతివాసె నలనో వెడనో దయఁ జిత్తగింపుఁడి

చ్చాపుయజ్ఞ నార్యునిల సత్కృతీఁ దక్కృతీ మచ్చమక్కృతీన్.

నూత్రి—(తేవంకనాచి) సరే! నేపథ్యమునందలి దృశ్యముగూడ కారదాగ మవ్యాజంబున రాజాప్రతాపుని యుద్ధసన్నాహము నెఱింగించుచున్నది. ఇదే నాటక ముపకరమింపం బడినట్లున్నది.

సీ. నిజవాహినీమనో నిక్షిప్తనియతి నా

నిఖిలవాహినీమనో నీగుతేతి

నిజబాగ్ధో రిపునాజ మట్టలను మహా

బలరయోధాతి ఘనప్రతితి చెనఁ

గిరిశృంగములనుండి తెర తెరంబును భిల్లి

భల్లంబులన చిత్తజల్లు గురియ

తనకీర్తిలతలు దిక్కుటలఁ బూచెనోవాఁగ

ముమ్మరమ్ముగ జెల్లు పూలుపూయ

తతి నెఱిగి నచ్చె నివె శరద్వాసరములు

ధైర్యసిద్ధియైన రాణాప్రతాపసింగు

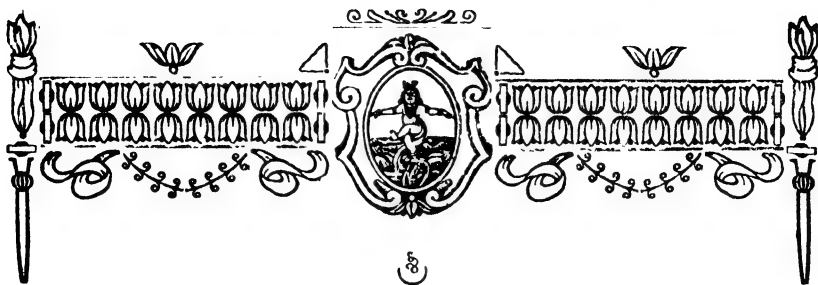
యననకలభాశ్రయోరు దుర్గాశిఁ గొనఁగ

సమర సన్నాహముఁబోఁడు సలుప నెయన.

శేబోయి ప్రదర్శనము జయప్రదముగావించు ప్రయత్నములో నుండెద.

(నిష్క్రమించును.)

రాజపుత్రతేజః పుంజము.

(చారిత్రక నాటకము.)

కృష్ణమాంకము.

రంగము — కమల్ మీనుకర్ణ ప్రాంతమున నగణ్యము.

[చిత్తూరుగానాదుకు ప్రభాపురం దువితపరివాంతుడౌడం

భార్యపుత్రులలోడం నొకచెట్టునడం విశ్రమించియుండును.]

ప్రభా — మిత్రమా! బాణధర్మకా!

శా. ఆలంబును మహావృద్ధునికి ప్రభాప్రభువ్యవస్థించి

ప్రేమనన్ రసపుత్రగాజ్యము మేల్కొలుపుచు బ్రేండ్లు శౌ

ర్యాలకాణి నాగుతల్లి యుగ వీరాబాయి సత్కర్మ శో

భాలావిత్యము బెంచి గూయుండు తీర్పు చేర్చునో కేరనో. 1

బాణధర్మ — స్వామీ! కేరనానినోట నెన్నడు నెట్టియొక్కటలు నచ్చిపడ్డెను

వివరేమిటలుగినవచ్చుచున్నవి. రాసినకొలదిని వాడించు నిశ్చయపాదు

పాసి యెన్నడైన మొక్కవోవునా!

అమర — బాణధర్మకా నీమాట నిశ్చయము.

గీ. కులిశచాతికెనొ ఖేతల్లి కుధరహక్తి

యభివోననె గనానాభి యాదొ డాగ

నెరిశోడియూ శౌర్యగ్నిధర మొకడె

రగిలిరగిలి విజృంభించి పొగలజమ్ము.

బాణ—నేబామ్. రాజపుత్రా! చక్కగా జెప్పితివి. సింహవిక్రములగు నీయట్టికుమార
వీరాగ్రేసరులు తనకడుపున బొడముటచేతనేకదా మనచిత్తూరు నిశ్చయముగా
వీరమాతయయినది. భ్రాతృహృదయగు సాగరజీ వంచించుటచే నొక్కపరి
పరాజయము వచ్చిన వచ్చుగాక.

ప్రతా—బాణకవిగోమణి! దేశద్రోహియగు సాగరజీ శత్రువుల నాశ్రయించెనని
మే మధైర్యపడుచున్నామనకొంటివా? అట్టివిచార మెన్నటికిలేదు. అట్టి పిఠికి
పందలు వందలకొలంది యున్న ను నిష్ప్రయోగము. పుష్పిపంటికలన నొప్పియే
కదా మిగులు.

[అంత ప్రతాపపుత్రులు కమల యేడ్చుచువచ్చి తల్లిని కాగిలించుకొనును.]

కమల—అ! అ! అ! అమ్మా! (ఏడ్చుచు దల్లిని కాగిలించుకొనును.)

అందలు—(ఆత్రువుతో) బిడ్డా! ఏమిసంభవించినది. భయములేదు చెప్పుము.

అమర—చెప్తి కదలా! ఏడ్వమాని సంగతిచెప్పుము.

కరుణా—కుమారీ! భయములేదు. ఇదిగో! బాబాశిగారును అన్నయ్యయు సమక్షము
ననే యున్నారు. భయకాగణమేమి? ఏడ్వమాని చప్పనచెప్పుము. ఏమమ్మా!
సంటాడవు?

కమల—ఉదయము నాకిచ్చినరొట్టై కొంచెముతిని మిగిలిన దాచెట్టుతోజ్జులో దాచు
కొంటిని. కొంటిపిల్లి యొక్కది యచ్చటనుండియో యతినలె వచ్చి దానిని తిని
వేసినది.

అమర—అయ్యో! కదలా! ఇందుకేనా యంతవంత. పోనీ నావంతునకు వచ్చినరొట్టై
నీకిచ్చివేతునులే. (చేరదీసి) ఛే! ఛే! ఇంతమాత్రమునకే యెడ్తురా?

ప్రతా—బాణగొట్టారా! మాయవృత్త మాచితివా?

సి. ప్రతిభ చిత్తూరునకు మహారాజు నేను

రాణి సుకుమారి రహస్యము రాట్టుమారి

బిడ్డ లాకంటికొకరొట్టై పెట్టలేక

వంచి యిడుచుంటి మహాహ! మా బ్రతుకే కేల?

3

అహ! కాలవై పరీత్యము! నిఘనకు మాయట్టి నిరుపేద లెంచిన నుడుగా?

చ. నిలువగ నడలేదు కడు నమ్మదిగా క్షణమాత్ర మేనియున్

కుడువగ నూడు లేదకట కుట్టలకేనియు బొట్టనిండగా!

తొడుగఁగ గుడ్డలేకగద తొయ్యలికేనియు మేనునిండ ! ఈ

ఫలమిడ బ్రహ్మకెంతఁగవారమొ, మ్రేచ్చులదెంతయూపులో!

కరుణా—ఓప్రాణేశ్వరా! దేవరవారే అట్లుతలంచుట భావ్యమా? మాకు మీరే సర్వైశ్వర్యములు. దేవరవారి సన్నిధానమే సన్నిధానమని మే ముహ్సంగుచుండ తమరిట్టి వెలితిమాటలాడి నమ్ము కలతపెడదరా?

శా. లోపేద్దాననులేదా; మీయశమె చాలున్నాకు; కామ్యుప్రదంబాట నిద్రగు సన్నిధానమదె మా కొఁబెన్నిధానంబు; ఆ కోటల్ పేటలు శాశ్వతంబులె! యశః కోటీరమే నిత్యమా
కోటీరంబదియబ్బునేయః! తికిం గోటానుకోట్లుండినన్. 5

ప్రతా—జేవీ! నీవెంతజేవు! నీవి కృతయుగమునాటిమాటలు. ఈ కలికాలములో కీర్తి యెప్పురికిగావలయును? చూడము! అంబుపురాధీశ్వరుండగు మానసింహుఁడు—

కరుణా—బ్రాహ్మయేశ్వరా! ఆకులపాంసమని పేరెత్తకుఁడు.

గీ. కోటికి ఐడైనెత్తియుఁ గీర్తిఁ గొనఁడొకండు

కాసులేకున్న ధన్యతఁ గనునెకండు

దార సమ్మియు నూలకు దాసుడయ్య

జగతి నుతిగాంచఁడే హరిశ్చంద్రవిభుఁడు. 6

ఇవీ! నశ్వరంబగు నీపాంచభౌతిక కాంక్షమును బెంచునట్టిదిమా నిజమైనధనము పారలౌకికసౌఖ్యేంద్రధనము. శాశ్వతకీర్తికాయమును బెంచుమానధనమే వాస్తవమైన ధనము సర్వసౌఖ్యసాధనమగుంగాక. అది యటుండ నాథా! మీరు పేదలెట్లయితర?

గీ. ఓడ్డలను మ్రేచ్చులకు సమ్మి పేదవడిరె?

లేక తురకకుఁ దలసమ్మి లేమివడిరె?

మానధనులరు మీకు సమానులేరె?

ధనికులందెల్ల మీరలే ధనికులునుండి. 7

ప్రతా—జేవీ! నిజము. నిజము. (తనలో) అక్కటా! నేనెంత మందుండను. ఇటు లధైర్యపడి వీరిని వఱింతి ఔగ్గడిలఁజేయుచున్నాను. ఎంత పొరపాటు! లేని నిబ్బరమునైనఁ దెచ్చుకొని యీబంధుమిత్రులనోదార్పకున్న ప్రమాదము సంభ

వింపదా? (ప్రకాశముగా) మిత్రమా బాణభట్టారకా ! ఏదో మాటవరుస
కంటినిగాని రాజ్యసుఖములు మాకింతకన్న వాంఛనీయులు కావు సుమా!
నిశ్చయముగా స్వభావనిర్మితమగు నీయారావశీదుర్గమునందు వసించు నిపుడు
గలుగునానందములో శతాంశమైనను మాకు చిత్తూరు దుర్గమునందుండదు. ఎందు
కందువా?

సీ. వంశనిర్మాత బహురానభుఁ దొట్టి
నిన్నమాజనయితి, చన్ననతికు
ధీరశిశోదియా వీరులు చూపిన
మహితప్రతాపంబు మగఁగఁబుయును
సహాయశూరుఁడై యంగకృష్ణఁడొకఁడె నె
గించిన సాహస వృత్తీయును
దైవలోపమునఁ దత్కార్యభంగంబునఁ
బ్రాప్తిచిని విఘ్నరంపరయును

గీ. ప్రతిబింబును శిలయు ని క్షర్వణముల
క్షణముక్షణమిచ్చు బల్ ప్రతిధ్వనులు వినఁగ
నెడలు కంపించు లోనెత్తు రుమకొడఁగ
కంట నీర్గారు సౌఖ్యేచ్ఛ కరఁగి పాలు.

8

బాణ—ప్రభుచంద్రమా! ఆపారుషపాగువ్య పట్టిచే. ముఖప్రీతికిఁ గాదుగాని నిశ్చ
యముగా నీవిపచోద్ధవపరంపరలే దేవగవారి యప్రతిమాన పారుషవృద్ధికి కార
ణభూతములు.

సీ. రాపిడిసానపై రాపాడుపైగదా
వజ్రింబు నిజకాంతి బయలువడుట
తతవక్షిక్తలల తప్తమా పైగదా
స్వర్ణంబు వర్ణాతిశయశఁ గనుట
పలుమేఘపటలిపై బారిసపైగదా
దినకరుతేజంబు ద్విగుణమగుట

తొలుకరిమలిసంబు పలిచి వైగదా

సీలమేఘము వింత డాలుగొనుట

గీ. విధ విధించిన యీ విపద్విధి త్వదీయ

హృదయఃకుఠరాంతర స్రమై పొదలునొదిగి

అదరుబెదురేది యదనుకై యెగురచూచు

త్వత్ప్రతాపాగ్ని పృజ్వలింపంగ నెనుమ్ము.

[అంత సాకుంబ గ్రీధశ్వరుండగు జయసింహుడు ప్రవేశించును.]

జయ—

ఉ. ఎన్నఁడుదా “జిహ్వాస్మి” యనుటేమొ యెఱుంగఁడు శౌర్యలక్ష్మికి

బెన్నిధిబూందితేఁడు కను వీరుఁడు, సూర్యసాని, మానసిం

గన్ననలంబడె, గొలిచె సర్పగు, మ్లేచ్ఛులజేరినా డిశే

మున్నది పౌరుషంబుగల యోధులకు రసపుత్రసీమలక. 10

బాణ—జయసింహకుమారా ! నీవిప్పుడు చెప్పినది బంబెలభందు సూర్యసాలమాట
యేనా ?

జయ—ఔ నా శూరమృత్యుఁడే. అంతయు మానసింహుని దుర్మంత్రము.

అమర—ఏమేమి సూర్యసాలే దేశదోహియ్యనా ?

గీ ‘మానధనుఁడను, దేశాభిమాన మునిన

నింటిలోమాకు నగ్గుతోసిడినదె’ యను

శౌర్యనిధిగాఁడె సూర్యసాల నంగ!

తుదకు మ్లేచ్ఛుల జేరెనే తుచ్చబుద్ధి.

11

బాణ—అయ్యో ! వనయద్యవమున కిదికొంత యత్నాహుతిగఁగె మే కావచ్చును.

ప్రతా—ఓయి వెట్టివాఁడా! బాణభట్టారకా! వనవ హోద్యమ మెక్కనితలమిడిదా
యేమి ? నాటి కురుక్షేత్ర సంగ్రామావసరంబున వీరశయనము నొందిన పవిత్ర
క్షేత్రము యధరప్రత్యక్షింబులగు, ఈరసపుత్రక్షేత్రంబుల నొక్కరసపుత్ర
కుమారుండ మాత్రమేమిగిలియండంగాక! తుచ్చబుద్ధులగు వనకపక్షమేచ్ఛులకు
స్వేచ్ఛయు సౌఖ్యంబు నందెనువలెనుమా! వానిబుద్ధి వెడతలంబట్టి యా

నూర్జనసాల తులకలనాశ్రయించిన నాశ్రయించు గాక, ఇంతమాత్రమున చున
కేమికొఱంత ?

ఉ. పోవఁగఁబోవున్నట్లు! చెసిపోయినదేని ? ఓకంఠువోయినం
తేన నశించెనేమనకు, 'జేజయకాళి' యటంచు బొందెఁగో
దీవము లుండుదాఁక రణసీనును కాలు కదల్చకుండి చా

వోవిజయంగాచూసినచు చూపుమిదృశ్యమిదివఱకుండగన్. 12
కుమారా! జయసింహ! బూగఁతొలిబుద్ధి గడ్డితినునని మే మిదికఱకే యనుకొంటిమి.
చిత్తూరు కొత్త వాస్తవమే ? తత్తణమే వలసపోవలసినదిగాఁ జూచు లందఱికిఁ గచ్చిత
ముగా నుత్తరప్రచేసి వచ్చితిమిదా !

జయ—చిత్తము. మొన్నటి గొల్లనిపాటు చూచిననాటనుండియు నూరపాఠిమేరల
నందు వ్యవసాయదారులుగూడ తమంత నే దూరగ్రామములకు పాటిపోవుచు
న్నారు. ఇక చిత్తూరువాస్తవమేమిది ! సాగరశీకి పట్టముగట్టినశ్చయమైనది.
మానసింపఁడు స్వయముగావచ్చి పట్టాభిషేకము చేయునట.

ప్రతా—సంతోషమే!

బాణ—ఏమీ! సాగరసింహునిహాగిణివారిదా యికమీద చిత్తూరుమహారణ్యపురా
ధిపత్యము ?

ప్రతా—మహారణ్యమైనమేలు. పరేతపురాధిపత్యమనుడు.

సీ. బ్రహ్మరక్షిచ్చులు స్వస్థివాచకులుగా

నక్కకూతలు సూర్యవాదములుగ

రాబునపులుగులు రాజబంధువులుగా

కాకిగూబలు వదిగణముగాఁగ

జల్లేళ్ళు సేనలు జల్లుకొల్లులుగాఁగ

బ్రహ్మాదండులు బరా బరులుగాఁగ

కొఱవిబూషణులు కల్లకుల వాహకులుగాఁగ

బ్రెసాదముంట నివ్వాలిగాఁగ

గీ. మనుజుడనువాడొకండు పేరునకు లేక

పల్లకాడైన చిత్తూరు పట్టము దల

కట్టుకొమ్మను సాగరాగ్రణిని నేడు

మానసింగన్న మదిగోస మమతదీప్తి

13

అమర—మిత్రీమా జనుసింహా! సాగరజీవై మానసింహున కంత యనుగ్రహము పుట్టు
టకుఁ గారణమేమైయుండును.

జయ—ఏమో దానియాధార్థ్యము నాకుఁ దెలియుగాని లోకులిట్లునుచున్నారు.

ప్రతా—ఎట్లు ?

జయ—కలదుగదా సాగరజీవి ప్రథమకళత్రీమువలన గలిగిన పుత్రి మోహినీబాయి.
రత్న పురాణ్ శ్రవణుడగు రణమల్లుని దాహిత్రీ, సంపాద్యమావన. ఆమెను మొగ
లాయాజనానాకు శోలాగాఁబంపునట్లు సాగరజీవు మానసింహుఁ డేర్పాటుఁ
డేసి తత్ప్రతిఫలముగా శత్రునిసింహావన వీర్యమును—

ప్రతా—హా! ఎంతదారుణ మెంతభయోము! ఇదిగఱకు మా శిశోదియావంశమున కిట్టి
మచ్చ వచ్చియుండలేదు. హా! మానసింహా! దురభిమానసింహా! నాడు నీకు
సంక్తిభోజనమియ్యని కర్షణ్యము నేఁ డిట్లా సాధింపఁజాలితివి ! ఓరీ! అపాం
క్షేయఁడా! మేచ్చదానా! ఇంతమాత్రీయన నీకంకల్యము సిద్ధింనునా? ఓరీ
దేశదోషీ! రసపురిచంకసాంపనా!

చ. పురుషుడవై కులమునెవఁబుట్టిన నే నీ! స్త్రీ వెయైన ముం

గరనిడి గాజుంగదొడి గగన్మృత్యుంజయపుంజులజేర్పమే

తురకలమీదిమోహమునదూకి మొ పాకియు పోగుగాక, మా

కొఱతదొలుగు నీతమవునూలిన, ఇంతయు చేసియునువే. 14

అమర—ఓరి చండాలుఁడా, మానసింహా! నాడు కనులమీయగుగ్రమున మేముండ
గా నీవు వచ్చినపుడు మాజాబాజీ గారు—

గీ. స్వాగతంబీరుఁ దారె రారనుచు నలిగి

కట్టె భుజియొసలేదని పగ ముఁగొని

అనిగి మెల్లుఁ దోడితె వ్వుచుట నుడికి

గుండెలోనుంట విటులొచ్చుకొనిఁ నలఁచివె.

15

బేరా! ఇంతమాత్రీయన నీకడుపుబ్బ తీరునా! ఏమో వెట్టిగా నాలోచించితినిగాని
మాశిశోదియావంశమును జెలుపుటకు నీప్రసితామహులు దిగిరావలయును నుమా !

పుట్టిననాటనుండియు మాతాపదమని సంరక్షణలోనుండుట మోహినీబాయియొడెట్టి స్వామ్యమును సాగరజీకిలేదు. అది యటుండ నో సుటిలబుద్ధి !

క. శిత్తురు రాట్ల బుంబరు

నుత్తమభూజవోనూతుఁ డొక శాశుకుఁడే

గత్తిగొనినల్లు నీదగు

నత్తులు జిత్తులురు సాగునే! ఛీ! కుమతీ!

16

కరుణా—అక్కటా! ఆగుశ్చరితుని కావ్యణ్య మెంతటి దారుణములను జేయుచు చున్నది.

క. ఆకూళ తాను చెడుటయె

కాక శిశోనియమంపు గౌరవమెల్లన్

బోకావ్వ నెంచె నిప్పుడు

ఘోకంగోల్పడిన నక్కఁగోరుమునఁ గట్టె.

17

పృతా—అదియేమి! జయసింహా! నీచేతిలో నేదియోయుత్తరమువలె నున్నది.

జయ—ప్రభుచంద్రీసా! నే చిత్తూరునుండి రత్న పురిమీఁదుగా వచ్చుచుండ నొక శరీ

ముఖముఖింబునుండి యీలేఖయుఁ గంకణంబును నాకుండాఁగినవి. ఈ త్తరము

పై దేవరవారివిలాసముండుటచే నుత్తలపడి నీలిం గొని తెచ్చితి.

పృతా—ఏదీ! చదువుము.

జయ—ఓ. శ్రీమన్మహారాజ! శిశిజనామరభూజ!

భూజనా ఘృ' పృతాపభూత లేంద్రీ!

పృతా—విరుదులమాటకేమి ? సాగరశమును జూపుము.

జయ—చిత్తము.

జామాతయే గర్భశయి వై రాజ్యము

కూతులకుఁ గురికకుఁ గూర్పు నెంచె

కోటచుట్టు నరాతికోటి కావలియుంచె

మానసింహునితోడు మదిఁ దలంచి

నమ్మినబిడ్డయు నారాజ్యమునుబోవు

నెంటరి ననదనై యుంటినిచట

అర్థమును మాన మికిచ్చి పొమ్మొండె
పుక్కిటంబట్టియుంటి నెన్నొక్కమాట
కాంచి విడువం దలంచి, ముఖబొకపరి
కనదలచితే వేవే కదలిమ్మ.

18

ఇట్లు పథేయసానుండుడు,

రత్న పురీరణచుట్టుడు.

ప్రతా—హా! బంధుద్రోహీ! సాగరా! చిత్తూరువంశవనధిహాలాహలా! ఎంతపనిచేసితి
విరా ఓరి కుక్షింభరా! నీకు రాజ్యము కావలసిన నేనే సంతోషపూర్వకము
గా నిచ్చివేసియుండునే. హా! హా! హా! (మాచ్ఛిల్లును.)

బాణ—శ్రీ! శీతలాదకము. ప్రభువువారు మూర్ఛపోయినట్లున్నారు.

కరుణా—(శైత్యోపచారములు చేయును.)

ప్రతా—(ఉపచారానంతరము లేచి)

శా. ఏదీ కైదుపురో ముక్కుతు దె యూహించుతు; తిక్కాసమో
తో గవ్వబని కాకగద్దకు భుక్తుల్పెట్టెనా వంశము
ర్యాదన్ సిగ్గిడి బుగ్గిరిల్ని ముక రాజ్యబేలునే కోహిరా
నిదికై యల నూనసి గో మఱి ఢిల్లీసిగిరిలో మాచెదెదె. 19

పోనీ సోదరుడుగదా యని కనికరుచినకొలది కులభిష్టున కెంతస్వాతంత్ర్యము ముదు
రుచున్నది ఇదే! వాని హతచూర్చెదను. (లేవబోయి చతికిలబడి) ఆ! ఇదేమి ?

కరుణా—ప్రాణేశ్వరా! శాంతింపుడు. ప్రస్తుతము తమ శరీరములో స్వస్థులగా నున్న
ట్లు లేదు.

ప్రతా—నయమింహా! నీ పుష్పపాటున నేపోయి—

శా. మీదెట్లై నచుగా, రాజ్యమ భస్మీభూతమై పోవనీ

కాదేనిక సుతప్రాణమైహ జువనీ, కంఠంబునో ఏమమే

లేదోకద్దరు వారిబోరి సతికిన్ మ్లేచ్ఛత్వముంబాపి ను

ర్యాదన్నిగొనబెట్టుచున్న జనుసింహా! సోహదోద్వేగమా 20

కరుణా—జనుసింహుమారా ! మహారాణావారిపల్కులు వినుచుంటిగదా !

ఉ నై చె'తం ను సువదలు సర్వములలో మన, కొండకోలం
దే చవిలేని కాయక సరే దిననైచె, గుంటుబయ్యకుండె
నీచులమధ్య కొండగవిని స్వసియింపగనైచె, నెట్టెలా
గా చెదనో, రవంతి గుంకారవహానికి నైవడెప్పుడు.

21

ఇది మదియందుకొని గయమ్మన పొమ్మ. సఫలగునోరళుండవై చనుదెమ్మ.
జయ—దేవీ! చ హాపిసాదము.

ప్రతా—కవిశోమణి బాణభట్టార కా! నున కీకన్యాకుణి మానరక్షణము చిత్తూరు
హాటకన్న మిన్న కావున మీగు ధివీకిబోయి మాబాక పృథ్వీరాజుంకాచి
ప్రార్థన వృత్తిని కార్యముమించకుండునట్లు చూచుచుండవలయును. పృథ్వీరా
యనితో తీరిక గలదేని మేమొకసారి రమ్మంటిమని చెప్పుడు.

బాణ—చిత్తము. నెలవు. (అందఱు నిష్క్రమింప తెరజారును.)

2. రంగము—మానసికముగా యభ్యంతరమందిగము.

మాన—(అలోచించుచు విశ్రాంతిచియుండును.) అహహ! రాజనీతియట! నీతిరాజ
నట! నేతిబీర కాయలోని నేతిబీతిని రాజనీతిలోని నీతిరాజము యాపకీయా
భావంబు సలనాచునూతా)వ శిష్టంబయి పరమేష్ఠివిధయిన నధిస్థితంబయి
యుండు. ఇందిలి గుఱాధ్యము స్రుభుచిత్తమునుబట్టి దేశ కాలపాత్రోచితంబు
గా సుగంధింపబడుచుండును. ఇయ్యది శిష్టమో, దుష్టమో, మాన్యమో, హై
న్యమో, వంద్యమో, నింద్యమో, యిదమిత్థమని నిర్ధారణచేసిచెప్పట కిప్పటి మని
షా పశేషజ్ఞులకు పూజ్యత చాలదు.

మ. పపి ధారోగ్రిహంమై సవసుధాప్రత్యోళితాంభోజ మా

ర్దవమై దుర్దను నిర్దయోధతగుణప్రాగల్భ్యమై సత్ప్రసా
ర్దవినమ్రాసుల భావపూర్ణతమమై ప్రాచుర్యమై గోష్యమై
యవనిష్పర్తియ రాజనితగతి సత్యాసత్యసంయుక్త మై.

23

ఇది యెఱింగియేక దా మర్త్యలోక వాచస్పతియని చెప్పనొప్పు భర్తృహరి తన సుభాషి
తముల గాజనీతిని వార కాంతకు సరిహిత్యము. జౌనాను. అధనంగ్రహిహానరంబున నుచ్చ
నీచపద విచక్షణ మావంతయులేక, న్వతావ్యసంసిద్ధికై జాతినీతుల నహలోమనిలోమం
బుల వాని వీరవంతుని పాటింపక యొక్కచో బుద్ధునినృతిపించు భూతదయయు, ఇం

కొకయెడ కసాయివానింపిసిహాని కౌత్యతయును, ఒక దెస శిశిరర్ణ దధీమలం దృఢీకరింపజాలు త్యాగశీలతయు, నొండొకదండ మలభక్షకుండగు లుభాశ్రీసరచక్రవర్తిన్య ఆపింపజాలు పిసినిగొట్టుతనమును గలిగి సమయానువర్తనపుర్రని యగు రాజనీతి వేశ్యకాంత కాదు వేశ్యమాతయే యేలకాకుండును. ఇంతయేల ? ఈపరమరహస్యము తనబాహ్యంతరచారిత్రముల నాదగ్గుసాయముగాఁ జూచుకొనుచుండుటచేత నేగదా మా యక్ష్మరచక్రవర్తి పులిపందివారిడికైచడి జాతియతవైషమ్యములం బెట్టుకొని యొంజొరులంగనినంతనే భగ్గుననుండిపడుచుండు యవనహిందూజనమాన్య సామాన్యలం దనన్యసామాన్య సౌజన్యము నందఁజాలి, ఆ నేతుశీతాచల మహామహితలఁబు నెల్ల నేకచ్ఛతాధిపత్యంబుగా నేలి యిరుదెంజుగులవారి నొక్కదాని నడపించుచున్నవాడు. ఆహారాత్యుడన నక్కరే పరమతాత్యుడు. రాజనీతియన నాతనిదే రాజనీతి!

అట్టి యాతనివిఖ్యాతరాజనీతి కతీతంబగు నీతిరాజంబును చతుర్విదోపాయములఁ బ్రయోగించి దేశమాత యై నాణుశతాబ్దములనుండి గోల్పోయిన స్వాతంత్ర్యమున హాభాగ్యమును ఆర్యావర్తములోఁ బునరుద్ధారణము చేయుటకై తదియరాష్ట్రాధిపతులఁ బ్రబోధించి శక్తవంతులం జేయ సచకట్టియే గదా హిందూచుహమ్మదీయ సమ్మేళనమున కాదిని మాతండ్రిగారగు భగవాన్దాసుగారెఱు ప్రిస్తుతము మేమేమి శక్తివంచనలేక ప్రియత్నింపుచున్నారు. మా రసపుత్రులలోఁ గొందఱు ముఖ్యముగా మేవారువారీమా సుకల్పచర్మముం గ్రహింపజాలక మా మనోగతప్రతీతులకు విపరీతవ్యాఖ్యాతలై మేమేమో వర్ణనంకరము చేయఁ గంకణము గట్టుకొన్నార మనియు, పతివ్రతాధర్మంబున సనాతనప్రఖ్యాతిగాంచిన రాజపుత్రసతీమణుల సతీత్వము చుంటఁగలుపు చున్నార మనియు గంతశోషగాఁ బలుకుచున్నారు. చేతఁగాని ప్రతాపుని రీతిని సతీ సుతాదులలోఁ గొండకోనలంబట్టి కూడుగుడ్డలకు మోమువాచి మానమో మానమో యని కోఁతి పిడికిలిని బట్టిన నణుమాత్రమైన లాభ మున్నదా!

ఇప్పుడాతని తమ్ముడే తనకూతు మొగలాయీ జనానాకు డోలాగాఁబంప సంసిద్ధుడైయున్నాడే. తానెమిచేయఁజాలెను! సాగరజీ తనతమ్ముడుగాఁడా, మోహినీబాయి తనవంశమునఁ బుట్టలేదా!

మ. అవివేకంబున నగ్నిపక్షి తనుడాయన్వచ్చు నవ్వారి క

నైన మూయన్మదిలో దలంచి యిసుకం గంతంబుఁజొప్పించి తన్నెవరుం జూడఁగ లేదటంచు నెదహాయింబొందుచందాఁదా ను నినింజేరె సరే ! కులంపు మిశ్ర మన్యం జెందనీ కాపనే. 24

నాడు ప్రతాపుడేచునియెను! మాశోడి మావంశమున బుట్టిన శునియేయు నన్య మతిసుపర్కము నేనగుచునుగా! ఇప్పుడేరునునో. చేతగాని ప్రగల్భములు! అఖిల భారతీయ మహాసామ్రాజ్య శాసనమీ. మండల నక్కురసామసా ముతనానిని చిత్తము వచ్చినట్లు కీలుబొమ్మవలె నాడింపఁబాటు మానసింహునితోడనా పంతుముపట్టి నెగ్గించు కొనుట! ఎట్లును మోహినిబాయి నిచ్చటికి రప్పించితివా ప్రతాపునివంశప్రతిష్ఠ వామసాదాంగువృత్తికిందఁ బెట్టి నలిపివేసినవాడనే! నలీయుం గులాముం గావించిన వాడనే! మనెనుభాగి నేయుండగు మనురూపు భారతవర్ష మహాసామ్రాజ్య పట్టధన్యుం జేసి భవిష్యద్రాజ్యతంత్రంబంతయు నస్మనీయహస్తంగతంబు గావించుకొనినవాడనే. ఇపుడామాటలెరుగు! తనచాకచక్యముచే సాగరిని వలలోవైచుకొనుటకై పంప బడిన భూలోకాపురస చంద్రకళ యొకను రాలేదు.

[అంత సేవకుఁడు ప్రవేశించును.]

సేవ—గుహాగిహా! ఉదయపురమునుండి చంద్రకళ డోలావచ్చినది.

మాన—సో! రావచ్చును.

సేవ—చిత్తము.

చంద్ర—అయిదుపురాధీశ్వరా జోహారు! శోహారు!

మాన—ఓహో! చంద్రకళ! ఉదయపురమునుండియేనా రాక?

చంద్ర—చిత్తము.

మాన—ఏమయ్యెను? సాగరజీ వెంతవలయుఁ దెచ్చితివి?

చంద్ర—సాగరజీ నామ గానుండయ్యెను.

మాన—ఎట్లు?

చంద్ర—గాంధర్వమున.

మాన—ఏమి! నీ గాంధర్వవిద్యాయమిరుచేతనా?

చంద్ర—నువీయు గాంధర్వవిద్యానానుడై గాంధర్వవిధిని నన్నుం బెండ్లిమాడ నున్నాడు.

మాన—ఏడీ! ఆతఁడెక్కడ?

చంద్ర—ఎక్కడనుండును! నన్ను విడిచి యొకనిమిషమైన నుండఁగలఁడా? నాతోడ నే వచ్చెను.

మాన—నెబాన్ చంద్రకళా! నీవెంతనెఱబాణవే! మోహినిసంగతి?

చంద్ర—మోహిని రేపట నెట్లు మొగలాయీజనానాకు దోలాగాఁ బంపఁబడును.
గత్తు పూరు ముట్టి జరుగుచున్నదిగాదా! తమరు నటువైపు దయచేయుచున్నా
రని వింటిని.

మాన—ఏమో! ఆసంగతి నేటిదగ్బారులొకఁగాని తేలదు.

సేన—(ప్రవేశించి) చుహాప్రభూ! కర్బూరునకు దయచేయు సరి పొదిసావారి సెలవు.

చంద్ర—నే నిక సెలవుతీసికొనవచ్చు ననుకొందును.

మాన—సరే! సాయంకాలము సావకాశముగాఁ గూర్చుండము. నీసంగతము వివనాతును
చెవులూలుచుండును.

చంద్ర—(తనలో) ఈదిక్కుమాలినపాట నాకెక్కడ వచ్చినదోగాని అహోరాత్రము
లరవైగడియలు నాకు సంగీతసభలకే చాలకున్నవి. రాజధానిలో కాలుపెట్టితి నో
లేనో గులాముచేత సలీంరాట్టుమారుని వర్తమానము. పోతే మానభంగము!
పోకుంటేపాణిభంగము! (వైకి) ఇప్పుడు దగ్బూరునకు నేను రాకతీరదుకదా!

మాన—అన్నట్లు నీవు సలీంరాకుమారుని యొద్దకుఁ బోయినప్పుడు మోహినీవ్యామోహ
చేపాదము పరాకుపడకు.

చంద్ర—అదిగో! చూచితిగా మఱి? ప్రస్తుతము గాఢకార్యములయందు గెలుపుకూడ
ప్రబలములగు పురుషుల భుజబల బుద్ధిబలముల కసాధ్యమై మాబోఁడి యబలల
వీఁడనే పడుచున్నది.

మాన—చంద్రకళా! నీ వబలవా. ప్రబలములగు పురుషుల వేయిమందిని జూపి పుట్టితిని

నీ సంగీతరస మిత చవిచూపిం గాలి

పట్టి పండ్లిగిలించి భాగితపడును.

అభినయకళ నెక్క హస్తంబుపట్ట వి

ఘ్నే శుద్ధైవను పెండ్లి కాశపడుచు

సరసప్రసంగవైఖరి కింత దొరకొన్న

శుకుఁ డేము వ్రతంబు జూపఁబుచ్చు

మెఱుపుఁగింగుబోలు మేనిహూయల్ చూప

భీష్మఁడేని యనంగపీడితుడగు

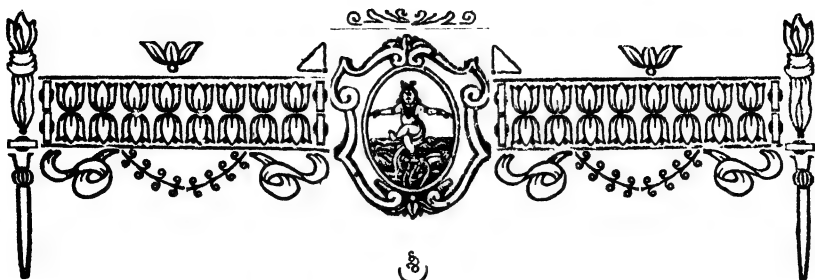
గీ చక్రిచక్రింబు వజ్రవజ్రముఁ బినాక
 పాణిశూలంబు కన్నను వాడిగాదె
 చేడె నీయోరచూపను వాడితూపు
 విలుల ధృతిజేల్చు నన్నచో వింత యేమి!

25

చంద్ర—సరే! ఇట్లే నన్ను బిచ్చించి చేయవలసిన పనులు జేయించుకొను చుండుడు.
 నేనిక సెలవువుచ్చుకొందును.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజాణును.)

శ్రీ
రాజపుత్రతేజఃపుంజము

ద్వితీయాంకము.

రంగము — కోటలోనుండి పాదపాదర్యాభిషేకమునకు

బోవు ప్రత్యేకిమార్గము.

[గులాం హుక్కా సెమాయును, సలీం సారాసీసాయును

బట్టుకొని ప్రవేశింతురు.]

సలీం—అరే! గులాం! ఇట్లుండరికిని సెప్పిన డోలామోహినీబాంబు అంత అంద
 వుందిరా?

గులాం—అ! అచ్చా! బలేలాయశ్నేవుంది సర్కార్! మిహిరా ఉన్న సాకి అంత హం
 దం, సందం ఉండి లేదూ అందర్ కొందర్ అంతార్.

సలీం—(బుడ్డివిగ్గొట్టి) చుప్చాప్! చొడ్డేవ్! ఉన్న సాకి దీన్ని సమం చస్తావ్.
 మిహిరాక మమం బహార్యే సహి. అంద్గ దాన్ని పేమ్ నూగ్జాహన్ ఖితాబ్
 యిచ్చివామ్.

గులాం—జూటాబాత్ కాదే సర్కార్! సాగర్జీ వేటిబహుల్ లాయశ్నేవుంది. కంగూ
 లేని చందూదాని మొహం చందగ్గే గందమ్మే హుంది దోహం. హందమ్మే
 సందమ్మే యెందరై నా గుందర్కి సహిబోలో సక్తా సునో సర్కార్.

సలీం—అరే గులాం! ఆయితే ఆది ఆలతి ఆరివుండి నెప్తావ్! దానీలో హాష్యం
 శ్మేహం నెయ్యల. ఇందుక్తా మహాజీ రాజామాకాసింగ్ లో ఖాస్కీమే
 బందోబస్తుచేయ్యాల!

గులాం—అమ్మజీ జోడాబాయి బీగమ్ కలెక్ట్ నేస్తే దరోబన్ వణలలో అనకూలం
 అయిపోతాదీ సర్కార్.

సలీం—నహి! నహి! అక్క బడేలంటావుంది. ఉన్నీ సా కమామిష్ ఉల్టాసీదా అయింది
యిద్దో. నీకీమాలమ్?

గులాం—నహి నహి సర్కార్! నాదిబుద్ధి మట్టి ముద్దా. తెల్వాగు.

సలీం—(వీపునైగుద్ది) జా రే! హేవాక్! నీకీబుద్ధియెక్కావుంది? (చెవిలో నేమోచెప్పి)
మాలమ్ రే!

గులాం—అచ్చా! సర్కార్! మాలమ్. గల్లాఖాలీఅయిపోయి ఆలోషక్ బుద్ధి
అంతా ఏకదం పైకీ వచ్చేసింది!

సలీం—హుహూ గులాం జరూర్నే దారుఖానామజాన్. పరాంస్ రేషబిలాతీసర్కార్
పక్కారకమ్ తాజాదారు చచ్చివుంది విన్నామ్. లీక్ సీసా తీస్కురా! ఈ
కచ్చా కచ్చారకం మంచి నిమానేనీది లేదు.

గులాం—జీసర్కార్! ఉన్నా ముహ్సోపోయి కొన్నాదంతా పట్టావస్తామ్ మాకీ
క్యా ఫర్వో?

జరూర్నే హుమాల్నే యెల్లీపోతామ్

పరాంస్ దేవం సర్కార్ కోట్లావస్తామ్

బరూబక్ షర్కార్ నేమానేస్తామ్

నోరోజా ఆనాకు నమాన్ సెప్తామ్||

(గంతుచు పాడుచు పోయి తెచ్చి యిచ్చును.)

సలీం—(తొగి) ఆ! అచ్చానిమాఅవతూవుండాది. అరే గున్నాగీసా మాకీ షేక్సే
పోయి.

గులాం—(ఏకాకముగా పోయిగా సలీంతొగిగును. గులాం మిగిలిపో తొగిగును.
గంతుచు పాడుచుందురు.)

పాట—పరాంస్ దేవం దారుఖాన్ నిమానేసి

బిక్కాసీర్ కాసాకి నిక్కానేస్తామ్

నోరోజాషహాగ్నే కార్వాయేషం యేసి

భేషూక్సే పోషక్ తిమామానేస్తామ్

సలీంసర్కార్ జీకి షోలాసాసాయింది

తాజాజహ్వరీమే నజాత్ కోట్లాం

జులుమ్ నే అలహాబాద్ కోటా లూటీ నేసి

హుజూర్ ఖజానా బజారీ పెట్టాం.

(తెరయై త్తబడను.)

దర్బారు.

[లోపల అగ్గురుఫాదు మా మంత్రీ సామంత పరవేష్టితుండై కొలువుతీర్చి యుండును. వంది మాగధ గాయన గాయకులు తమతమ పనులు నిర్వర్తించుచుందురు.]

అగ్గురు—గాయన గాయనీరొంపబలారా! మీమీ విసోదములింక విరమింపుడు.

చంద్రీకళా! అభినవంబగు నీయభినయ విద్యావైభవ మెంతయు నభినందనీయము.

దర్బారుముగిసిన వెనుక సారితోషికమందగలవు. ఈలోపున కార్యాంతరము లున్న చక్కఁజేసికొనిరమ్ము. పొమ్ము.

చంద్రీ—చిత్తము. ఫాదుసావారికి ఖద్దననొకయర్జీ దాఖలుచేసికొన వేచియున్న దాన.

అగ్గురు—ఏది! ఇటుతెమ్ము. (చూచి) సర! నికార్యములందప్రమత్తురాలవై మెలంగుము నీకోరిక నెరవేయగలదు. పొమ్ము.

చంద్రీ—చిత్తము. దర్బారుముగియులోపల ఢిల్లీలోని పూర్వపరిచితములగు రాణివాస ములకేగి యభ్యంతరమందిరంబున బునర్దర్శనము చేసికొందును.

అగ్గురు—మంచిది. (చంద్రీకి శ నిష్క్రమించును.)

అగ్గురు—మిత్రులారా! నేడు ప్రతాపునిచే పంపఁబడినదను సందేశము కడు సందేశో స్పదముగా నున్నది. అతుల ప్రతాపతేజఃపుంజముగు ప్రతాపుఁ డప్పడైన సత్పాత్రాపత్రుఁడయ్యెనని వినుట సంతోషమే కాని యీవ గ్రహాన మెంతవఱకు విశ్వా సపాత్రమైనదియో బుద్ధివంతులగు మీరే యోచింపుడు.

మానసింగు—సార్వభౌమచంద్రా! నమ్మకుండుటెట్లు?

అగ్గురు—ఎట్లా?

చ. ఇరువదిహేయనంబు లిటులేగ నితాలెపు టప్రకీర్తములే

దరికొన నొక్కనాడు నీటు దైన్యపుటత్తర మంపియుండెనే

శరణునే ప్రతాపుఁ డనుఁ జచ్చినఁ జచ్చునుగాక దీని నే

కరణిని నమ్మవచ్చు మఱికాదను తెట్టులు దస్కతుండగన్. 25

మాన—ఏమో! మానవజన్మముగదా! అందులో నాదినుండియు నుకుమారముగాఁ బెరిగిన పోణి. ఇప్పుడు మానహీనియని యెంతకాలము త్తమానముఁ జూపగలడు.

చ కొడుకులు కూతులు స్వతియు గూడఁగ నుద్దేశ మొందుచు కౌ
 తిలకపుల నెంత కాలమిటు మోక్షము గొనవలయునని మోక్షుల లో
 బడవని మామయ బువకుల బుతముపట్టి శిల్పకేసుపు
 వడ నెవఁగోరఁ జెప్పితిని నానిదియు న్నరదృష్టమేకదా. 26

పృథ్వీరాజు—ఆర్యా! మానసింహా! అవస్థసామాన్య పాపపరితాపతేజఃపుంజనుగు
 ప్రతాపుని ప్రకృతికిని సామాన్యమయ్య ప్రకృతికిని హస్తమిత కాంతరము.
 ను. రిపుకోటిస్తవనియకీర్తినిధి దోష్ట్యప్రతాపాసు ధై
 ర్యవరీతుండుగదా ప్రతాపుడైన సర్వైశ్వర్యముల్ పోవనీ
 తిలకపోనాణి జిహ్వాస్థియును వరునే తాళతుని న్వేషనే
 విచారితం బిది నమ్ముటల్లు? రవి యుగ్మన్ వెన్నెలల్ గాయునే.
 మాన—ఓహో! అంతటిమానధులూ మీ బావ గారు ప్రతాపసింహులహా రాజావారు!
 ఇంతటి హాసమృత్యుచక్రవర్తులు గావున నే కాఁబోలు నిష్ఠుడు మహావైభవములూ
 బిడాలచక్రవర్తులయి తిరుగుచున్నారు. ఎందుకో యింకను మొడితనము.
 గీ. విడిచె చిత్తురు నుదయపూర్వికాది నామ
 కమలమియరను దుర్గంబు కడకు విడిచె
 నిన్న నాహూర్ద్ధిఘట్టున నన్న విడిచె
 విడువ లేకుండె చాగిగా మే వెట్టియగును. 28

పృథ్వీ—మానసింహా! పరోక్షమున పరిహసించుట మా పాపము.

మాన—ఇందు పరిహాసమేమియున్నది? ఉన్న సంగతియే. చిత్తురుకోటఁ గోల్పోలేదా,
 ఉదయపురముమాట ఉత్తరము, హూర్ద్ధిఘట్టున పలామున చుబద్ధమా; ఇంక
 నున్న కమల్ మియరు నిన్న మే మాకరిమిండుకొనలేదా?

పృథ్వీ—ఓహో! కమల్ మియరు మీరుపట్టుకొన్న ముచ్చటయే మెచ్చవచ్చును.
 ఉ. వక్రమితిన్ కమల్ మియరు బావినిజాగి వెడి నీటిలో విషూ
 చిక్కిమిదోహదంబున త్వేళముఁ గల్పఁ దమంతపోయి రా
 యక్రమమా నుతింతు కృతివై నిజమెవ్వరెఱుంగనట్లు! సీ!
 విక్రమమా భవాదృశులు వీరులకున్ రజనీచరక్రియల్. 29

మాన—చాలులే! ఇట్టి కడుపుబ్బమాటలు దర్బారులో నమ్మువారెవ్వరును లేరు. ప్రితాపుని ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి యున్న మాటాకిన నీకుత యు పునఃబోధించవలెమేల? నిజమునకు ప్రతాపుడే మానవుడేని నిర్దిష్టతతో ప్రాంతాధ్యక్షము చేసికొనియుండును.

పుష్పి—ఓయీ! అతడొక వేళ సవ్యసాచియగు నీభౌతికదేహమును పరిత్యజించినను పరిత్యజించుఁగాక. జగద్విఖ్యాతయగు వాతనికి రికంఠ మాత్రము తూతూతోగ్ని విత్తమై శాశ్వతమై సజీవమై సకలదేశాభిమాని ప్రాంతరవ్యవధానియమై అజగాఁగు రమై సమస్తపరాచర సమన్వితానేకుతాచలయహితలనాట్టి గంధర్వలంబున నఖండతాండవాయమానముగాఁ దాండవమాడుచుండును కుమా! ఇక కేవల లోకాయతమతప్రసర్తవలయగు మనబోలుల మాటయే విచారణీయము.

మాన—ఓయీ! చుట్టతీకముకతంబున నీవాతని బట్టుకలె పొగడుకొనవచ్చును మాయు బుకు తలపెట్టుట కేమిహేతువు?

పుష్పి—ఇదియు నున్నమాటయే, అందుల కుడుకుబోధించవలెమేల?

అక్బరు—ఓ రసపుత్రనీరుబాగా! కాంతిపుడు. మానసికమునిమాట గో పొగపాలు లేదు. ప్రతాపుని ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి యాతఁ డట్లుహించె.

మ. బలములేదు, ధనంబునున్న, బలవద్వైరంబు వాధింపుఁగాఁ

దలపోయిం గు బ్రతాపసింహునకుఁ జిత్రభాగితియూ యేమి? భి

ల్లుల మూలంగొని ఢిల్లీనాయకు నెఱుగోకెంచునా కుక్కతోఁ

క లలి బట్టుచు గౌతమీనదికడంకం వాటుఁగా నెఱుఁగె.

30

అసహాయుండయిన ప్రతాపుఁ డెంతవైరవంతుడైన నేమి ప్రయోజనము?

పుష్పి—ప్రితాపుఁ డసహాయుఁ డెట్లు? మొన్నటివలకు మనకు ప్రక్కలో బల్లె నుగానండిన జయచుల్లుని పుశుండు జయసింహుఁడు మొదలగు సింహానికియై లెందఱో కలరు.

మాన—(కోపముతో) ఓహో! అట్లనా!

మ. జయసింహుఁ డొసనీరుడేయగుచు; శున్పార్యాప్తిం గాంచి యా సయుఁడెదగదగునాప్రితాపుఁ, డిటు లచ్చాయుచుచి రైచ్చనా; జయమేగాని మఱొండెఱుగదిది, యన్మౌనాహుదండాసిమొ ద్దలు పోలేదుగదా ప్రతాపుడెస నేలా వ్యర్థవాగ్జాలములే? 31

అక్కరు — రాజా మానసింగజీ ! మీయప్రతిమానప్రతిపంబునకు దుస్సాధ్యం బొందు కలదా ! ఈసామ్రాజ్యమునం దర్థభాగాధికము భవద్బాహుబలసంపాదితమే గదా ! * * * *

ఆర్యా ! పృథ్వీరాయా ! ప్రతాపుని యుత్తరపు యథార్థోదంతౌబులు దెలియఁ దమరొక్కపరి శ్రమయనక కమల్ మియర్ దుర్గమునకుఁ బోవలయును.

పృథ్వీ—చిత్తము. ఘానుషావారు నాకుఁ బదునైదు దినములు గడువు దయచేయించిన నాయుత్తరపు నిఘాసితి నివేదింపఁగలను.

అక్కరు—మంచిది ! రాజామానసింగజీ ! రేపే మరల రత్నపురమునకు సలీంరాకుమా రునితో నుచితబలసమన్వితులై పోవలయును. ఏడి ? సలీమెక్కడ ?

అబుల్ ఫజల్—అదిగో యువరాజసింహాసనము నలంకరించి యున్నారు.

అక్కరు—కుమారా !

సలీం—(పరధ్యానముగా నూరకుండును.)

అక్కరు—(రిచ్చిపోయి) అయ్యో ! మాచితిరా ? సర్వకాలసర్వావస్థలందు నిట్లే. మిహిరను పంపివేసిననాటనుండియు నీతనియవృత్తి యిట్లేయున్నది.

అబుల్—సమయము కని చక్కచేసిన స్వస్థపడవచ్చును.

అక్కరు—ఏమో ! అన్నిటికిని మీదేభారము.

శా. ఆదిగ బైరముఖారు పేరవడి చానైయున్న యీ మొక్కకుకా బోగిదిం గల్పనఁజేసె నా వెరుక మీరు న్నానసించుండు పె పేడ నైకక కార్యఖిడ్గముల సద్వృత్తిచ్చునం జేసి రీ పాదు నేతుహిమాదులంబుకొననీ వైభారము స్మిదియో. 32

అబుల్—ఘానుషావానితో నిట్టి దైన్యోత్తుల వచ్చునంతప్రమాదమేమి సంభవించినది ? చ. చిన్నతనంబునం దుడుకు చేతలుచేసిన నట్టెయన్నె, ఈ

తెన్నులు పెద్దయా కొలదిఁ దీటవె, బాల్యమునందుఁ జెట్టలై యున్న మనుష్యు లెందఱిల నూర్జితులై మనరే వయస్సు రా నిన్నటికందు ఏనికయి నీమన మంచునఁ జిత్ర మూనుమా. 33

అక్కరు—కుమారా ! తెలివచ్చినదా ? మేము నేడే కార్యాంతరమునఁ బోవుచున్నా రము. భవ్యవృత్తివర్తకగుట నీతో నొకసంగతి చెప్పవలసి యున్నది.

సలీం—(లేచి చేతులుకట్టికొని నిలవఁడి తలవంచి) బరాబర్ ; సర్కార్ !

అక్కర—

చ. చటాలా సేతు హిమాచలంబగు మహిచక్రింబు సర్వంబు నీ
కటబాహుద్వితయంపుటాహిమమునిల్పుబూనితికి నుచ్చు; ఇం
కెటులం గాచెదవోకుమార, విను మేవృద్ధుండనొచుంటి మి
క్కుటహాకవ్వము లంది కూర్చినదిసూ ! కోల్పోకుమిరాష్ట్రమున్.

ఆబుల్—సార్వభౌమచంద్రా !

చ. కొడుకునునంతవాడెయగు గూర్పునురాష్ట్రము మొన్న వాడొక
దడయక హూల్లిఘట్టునఁ బ్రతాపుని యంతటిసేనూరు దోలఁడే
గడగడ లాడరే రిపులు కైదువు చేరి గొని నంత సిగ్గుపు
గనుపున నక్కకూన బడునా చెడునా విడుచుగా విచారమున్.

శబీరు—సార్వభౌమచంద్రా ! వనసామ్రాజ్యము ధ్వంసముచేయుట యంతయులభ
సాధ్యము కాదు.

సీ. అనహతయశూరసాహస విక్రముండు ద

క్షీణభుజు బీరగాననంబుల ముద

కార్యశిష్టముల కొక్కఁడె చాలు రాట్లాత్ర

వల్లుడొ త్రొక్కుమల్లుల ముడి

సప్రామాణా జ్ఞానసర్వస్వ మియబుల్

ఫజలును దేశివ్యసగుల ముద

సంగితి సాహిత్య శౌర్యంబులకు నిధి

బీరబలుండును వీరు డుండ

నీరురాజ్యంబువలె తిన్నేత్తుండెన

హేచూడంగలాడె వేచారి వేల ?

వెడలిరిమ్మింక నేగ దిగ్విజయయాత్ర

కొడవ పూరింపుమిగా జయపదము గాన.

36

(అస్థానమున గంటపొంగున.)

అదలు.—జయము. జయము. పగమేశ్వరుడు మనపక్షమునఁ గలఁడు.

అక్క—మిత్రులారా ! నేటికి దర్బారు చాలింతిము. సేవకా ! అభ్యంతరమందరమునకు
గారిదూపుము.

(నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరజారును.)

రంగిము—రిత్యూర్ కోట.

[దేవిడియెగుట సిసాము లాముధపాణులయి కావలియుండ లోనగదిలో నొక
మంచముపై గణపట్లఁడు ప్రశ్రమింపియుండును. మనుచురాలు మోసినబాయి యుప
చారిములు చేయుచుండును.]

గణ—బిడ్డా ! ప్రతాపుఁడింకను రాలేను. ఉత్తరమందెనో లేనో ! నాశరస్థితి దినదిన
ముక్షీణదశకు వచ్చుచున్నది.

మోసా—ఏదీ ఇంకమగడువుకలదే ! మొన్న నేగదా నిరవ్వరిసిన యుత్తరము నొక
శిలీముఖ ముఖంబున నశ్వాయాధుఁడై పోవు నావీరాగ్రేసరున కందఁజేసితి !

గణ—కుమారీ ! నాకేముసాయముఁ దోపకున్నది.

గీ. జరకు రుద్రాగోమగా లేవజాల సేచు

వైగు లరికిట్టి రెటులఁ బోవగ నీక

తంజిఁగే నెన్నుఁ గుర్రకుఁ దార్చ నొచ్చె

ఎవకుఁ దక్కింక నిరు గాన నేదివెఱుపు ?

37

మోసా—దాదాగీ ! నాకొకయుసాయము తోచుచున్నది. కోపగింపలేని మనవి
చేయును.

గణ—బిడ్డా ! నీవయికోపమా ! ఎంతసాపయమ్మా ! ఆయుసాయమేమి ? నిరపాయ
పేని నవశ్య మవలంబింతుము.

మోసా—నామూలమునఁగదా యింతచేటు వాఱిల్లినది !

ఉ. మానము పోవనున్న మొడ మానవతీమణికిన్ స్వకీయమా

ప్రాణము పీచులే మో నటంచును దెల్పిని నీతికోవిరుల్

మానితేర్తిసాంద్ర విరుగూ యనుగూనము మాను, మింక మ

త్పాణిగు ధారనోసెకఁ గృపాణముచే విజనూనరక్షై.

3

రణ—(చెవులుమూసికొని) హర హర ! హతోస్మి ! హతోస్మి ! కుమారీ ! ఆడు బుద్ధిచే సాహసించెదవు నుమా!

ఉ. పుట్టెడుకూటిబల్ల మది పోయిన నిన్ననుచుడియే బిగం
బట్టితి పొగి లూలెనువున న్నిను బాసిన నాకు లోక మే
గట్టిని సాహసింప నది పల్కును చేజెయ్యవైచి, నీకు నా
యొట్టసురూ తెగింపకుమి యోతనయా! వినయా! నమాన్వయా!
[అంత నొక యవనయోధునివేషమున జయసింహుడు ప్రవేశించును]

జయ—(తనలో) అక్కటా! అప్పుడే కార్యము మించివచ్చివల్లున్నదే. నేనెంతవ్వరిత
గతి వచ్చినను సమయమున కందఁబాలవైతిఁ గాబోలు.

ఉ. ఎయ్యోడ మేచ్చునైనచయమే ! అక్కట్లి కొలు నప్పుడే !
దయ్యయిలు న్నిశాచములు తాండవచూడెను మేడలందు, నా
కయ్యోడ కేగుచున్నా? నిపునాస్తమాలం బకకుంఠఁ దొమ్మరి
చవ్యుఁడ గాచుచున్నా నిగుచందము యోగము దిఁ కేలుచేయుమా ?
కాని! ఇప్పటి కీవేషముననే కార్యము సాగించెదం గాక. (కొంతదవ్వరిగి) అప్పుడే
యధరాత్రులు కావచ్చివల్లున్నది. (ఇటుకలు పరికించి)

శా. స్కంధాచారముదెల్ల మాటునుణిగెన్ గాపున్న సైన్యంబులున్
బంద స్తంభములల్లు నిల్పె దురిగి వాగ్గతంబులుం గూర్కెడిన్
గంధేధంబులు శాంతిమొందె నిజస్థింకారింబుల న్నొలిచి
కంధీదర్పముపేర్చి నే నిపుడె వర్గద్వారముం జేరెన్.

41

పోనీ పాణిద్వారమునఁ జొచ్చుట కింతకన్న సుగమ్యముగానుండు నేమో! (అలోచించి) ఛా! అదిపాపమశూన్యంబగు చాలోచన.

శా. సద్వంశంబును గొన్న రాజసుతుఁడన్ శౌర్యప్రతాపజ్ఞుల
ద్విద్యద్విదితుడైన శూరజయనుల్ పృథ్వీశపుత్రుండ, నా
పద్వర్గంబున నున్న వారివెఱఁ దీర్చివచ్చి యున్నాడ, సి
హద్వారంబునఁగాక వేయగతి డాయంబుతు నే భీతిమై.

42

(కొంతదూరము నడచి) ఇమిగో! నల్లచుడ్లులవలె నిచ్చట నిద్దఱు సిద్ధిలు కుపాకులు

చంకనూఁదుకొని నిలువఁబడి నిద్దురపోవుచున్నాడు. (సమీపించి) ఓరి మొద్దులా
రా! ఇదియేనా మీ బాగ్రిత్త! కదలరు! మెదలరు! మీ ఖట్టినిట్లద్రో పృతాపు
లే తుదవఱకుఁ గావున్న నేనొక్కడనే కాదు దళములకు దళములనే దింపివే
యవచ్చును. ఇదిగో! ఈ మొద్దులలో నొకఁడు కదలుచున్నట్లున్నది. సరే! నిద్దు
రమైకముచే వీరిచేతిఁబాకులు తమంతనే జారినవి. మొదట వీరిని బాగ్రిత్త పె
ట్టవలయును. (తుపాకులుతీసి కొని) ఇంక లోనఁ బ్రవేశింతును. అభ్యంతరపర
చేనా నాప్రతా పాక్షికి వీఁడే ప్రథమాపతుఁడగును. (లోనికిపోవుచుండును)

మొదటిసిద్ధి—కోక హైరే అద్వి తైకో! తైకో!

జయ—ఫర్వానహి! దోస్తీ హై! (లోనికిఁబోవుచుండును.)

మొదటి—దోస్తీ నై! సేస్ మనై! అచరేసిద్ధిగాం! ఉఱో! ఉఱో! దగా! దగా!

రెండవసిద్ధి—గుప్తావ్. గడేబిడేఖాకే. అగ్ధారాత్రిఫారా నీకీ! ఆమీదమాకీ

మొద—అరే! ఉఱోరే! బడేనోమం వచ్చాయ్ దగాఖోర్ జులుంసేసి తలాయం

చూపొతువున్నాయ్. లిగుల్ పూరూగా దగుల్బాజీ! (జయసింహునితో)

ఆగు! ఆగు! టలాయంచూకై యెంతదూగం పోనావ్. మాటానెప్పు.

జయ—ఇదిగో! ఈకత్తి పోనో నీకుమాట.

(ఇరువురు కలియఁబడ నఱికివేసి లోనికిపోవును.)

తుమ్మలారా! ఇంక మక్కావైపు తిరిగి యల్లాసు తలంచుకొనుఁడు. (లోపల
ప్రవేశించి) అదిగో వృద్ధుఁడు చువచున్నట్లు మురురాలేకాబోలు ఉపచారములు
చేయుచున్నది. ఆయ్యయో! ఈమె కౌతమువస్థ పట్టుచున్నది. హా! భ్రాతృదోహి! సా
గరా! ఈసాధుబాధకు నీవేయుక్త నానోసుమా! అక్కటా! చెక్కగీరిన పాల్కారు
నీసుకుమారశరీరిని నూ మొగలయూ నీనానావ సోలా యగుట. అక్కటా! ఈదీను
రాలి ప్రస్తుతరూపమెంతజాలి పట్టించుచున్నది!

చ. చిటిపాటి చూటలు న్గుసలి చీగు నెకాదఁ గృశింపనీక ని

ఘోరిలములైన చూపు లదిగుల్మేలిపుచ్చగ నెల్లొమాటి గో

రలులను పొంగినచ్చెను నిజాశ్రుతరంగము లట్టై యాచ్చి మి

క్కుటమగు పేమమూర్తియనఁ గోమలి తాతపదంబులొత్తెడిక. 43

మోహి—దాదాజీ! ఎవ్వరో మనదిక్కునకే వచ్చుచున్నట్లున్నది. వేషము చూడఁ

గాఁ దురుష్కసూనునివలె నున్నాఁడు. ఇంకనేమి గతి?

రణ—బిడ్డా! భయపడకుము. ఏదీ నాకైదువు!

శా. ఓరీ! మ్లేచ్ఛకులార్థమా! నిలుపు మీ వున్నత్తం జెందినా
వా! రాల్గిం జొరగా నాపించితివి రాజులకుఁ పుంబంక బా
జారై పోయెన నీకు, సాగరిజి పుచ్చాబోలు నిన్నిట్లు; రా
రా! రక్తప్రసరప్రవాహము న పాశుజేతు నీమేరువన్. 44

జయ—అయ్యో! నాయాబహిర్యము వీరిని భ్రమింపజేసినది. వీరబలా వృద్ధులు
గదా! నేనెంతబుద్ధిమాలిన వేషము వేసితిని! (తీసివేసి)

చ. తడఁబడఁగోమమోసుకుగా ధన్య! శుభముఁడఁగారు, నీవురు.
జడియను మోచిభీత పృథ్వీశానిగోచర! వచ్చితి, బ్రీతా
పుండ్రుప నేల మీరసపుత్రుడ, శ్రీజయసుత సుతుడ, న
పుండ్ర మరపొనె మొన్నిగద, పోగని బాణముఁడఁగొట్టవే 45

మోహి—(చప్పునలేచి చివాలున చాటునకుఁబోయి నిలువఁబడును.)

రణమల్లు—(ఆత్రేయతో వేతులుచాచి) నాయనా! జయసింహ! వచ్చితివా? ఏవీ
నన్నొక్కమాటుకాఁగిలిందుకొనము మ్లేచ్ఛవైశ్యముచే నరికట్టఁబడినయీదుర్గము
వర్ధరాత్రియు నెట్లు చొరఁగలిగితివి? వారిలో నెవ్వరు నడ్డగింప లేదు గద!

జయ—(దగ్గఱకూర్చుండి) అడ్డగించిన సిద్ధిల నిర్దఱఁ బెద్దనిర్దుగ పొందించినవే వచ్చితివి.

రణ—బలే! మంచిపనిచేసితిని.

మోహి—దాదాశీ! వారికే బరములుపాఱవేయించినఁగాని ప్రమాదము వచ్చునేమో.

రణ—సరే! నేవకుల కాజ్ఞాపితము.

జయ—(నవ్వి) అబల యగుటచే భయపడుమన్నది.

మోహి—(తలవంచి) భయముకాదు. గుఱపనులు గుప్తముగానవేసిండుట మంచిది
కదా!

రణ—జయసింహకుమారా! అటుగాదు.

గీ. బాలయయ్యునుఁ గడుబుద్ధి శాలిని సుత.

కుడిభుజుబట్టు నాకుఁ గోడ్చుదును బహు.

నన్నిటికి దీనినే నమ్మి యున్నవాడ

దైవచిత్తం బద్వైలు తనరఁగలదో!

జయ—రణమల్ రాజనంద్రీమా! ఇంకఁ దమస్వాంతియైన నావంశ కావంతేనియం జోటియంజనదు.

గీ. భూతగత్యధి పతాపురు గలఁడు

మోక్షిశూరుల సూమీద మేము గలము

మూతిపై మీసములు చూచు మొచ్చి యుడ

సీను న్ముట్టగలఁడె తొనేతుండైన.

47

మోహి—(జయసింహునిఁజూచి సంతోషగర్వము నటించును.)

రణ—అందుకే దా! ఈవిషయవస్థలో మీసహాయముఁగోరుట. కుమారా! రాణా నారెక్కడ?

జయ—చేపట నెట్లుట వైద్యసమేతులై యిచ్చుటకే వస్తురు.

రణ—నాయనా! చూచితివా మాచువస్త! నాస్థితి నేఁడో రేపో యనునట్లున్నది, కావున ననితరలభ్యంబులును, అమూల్యంబులు నగు రెండు వస్తువులు మీవశము చేయవలసియున్నది. అంతిమశ్వాంతము నాశుంతగాత్మకు శాంతి యుండదు. అత్యంతపవిత్రీయు శిశోదియావంశాలంకారయు నగు నీసుకుమార గాత్రీ మదీయదౌహిత్రీ మావధనం బొక్కటి—

మోహి—సిగ్గుచే లోనికిఁ బోఁబోవును.)

రణ—బిడ్డా! సిగ్గెల? ఇట్టప్రమాదశిథిలఁ జెప్పవలసిన సంగతులు చెప్పక మోమోట పడిన లాభమున్నదే! ఆగును.

మోహి—లోపున చిన్న పనియున్నది. చిక్కబెట్టుకొని యిన్నిడే వస్తువు. (పోవును.)

రణ—కుమారా! ఇంక రెండవది పరమరహస్యము. (చెవిలో నేమోచెప్పింపకొంద గుప్త పరచిన యొక పేటికతీసియిచ్చి) అయ్యా! ఇందుఁగలవి గడింపరాని వస్తువులు. మనవా రుదయపురము తిరిగి స్వాధీనము చేసికొనిననాఁడుగాని దీనిఁ దెలిపింపఁ జనదు. అంతవఱకు నిది ప్రతాపుని యధీనమున నుండవలయును.

జయ—చిత్తము. దీనిని ప్రతాపుని కందఁజేయవలయుఁ బ్రాణతుల్యముగాఁ గాపాడుటయే నాపనిగాని దీనిలో నన్నవానితో నాకు సంబంధములేదు. దీనిని తెరచువిషయమై తమయంత్ర గవులు రాణావారి కెఱింగింతు.

మోహి—(తిరిగి ప్రవేశించి) దాదాజీ! కొంచెము పానీయము పుచ్చుకొనకున్న నుదయమునకు నీరసమెచ్చగును. (ఇచ్చును.)

రణ—(పుచ్చుకొని తాగి) బిడ్డా ! జయసింహుని జూచినంత నే నాక్కడలేని సత్తువయును వచ్చినది. ఇంకను నీరసమెక్కడ ?

మోహి—ఆ ప్రసమాగమ మట్టిదియే. అందులో సామాన్యులుకారు. ఆపద్బాంధవులగు నాపులు. వేఱ చెప్పవలయునా !

రణ—మమారా! జయసింహ! నిన్న నాకొక పాడుకల వచ్చినదోయి ! అని కలగాదు నిజముగా జరిగినదానివలె నిప్పటికిఁ గన్నులకుఁ గట్టినట్లున్నది. ఎవరో యొక రసపుత్రశ్రీమంతుల మనస్ని హితబంధువర్గములోనిదేయఁట. ఢిల్లీలో జరుగు నారోహణమారు మాడఁబోయినదట. ఎవఁడో శ్రీవేషమున నందుసంచరించు చుండి యామెఁజూచి యరికట్టెనట. ఆమె నయుమునను భయుమునను వానిబుద్ధి మఱియుఁ బ్రయత్నించెనట. అతఁడు వినక బలాత్కరింపజూచెనట. ఆమె తనయలువేల్పు కాళీమాతం బ్రార్థించెనట. దేవి కత్తియిచ్చెనట. ఆమె కత్తి యెత్తి వానిందెగవేయం బోయెనట. అంత నాతఁడామె కాళ్ళమ్రె బడెనట. అంతలో కాళీమాత బాణధట్టుగా మాతీపాయె. ఆ ధూర్తు డెక్కరు ఘామ మాయయ్యె. ఆపతివ్రతాశిరోమణి మన కమలాబాయియే. అక్కడ నేనుంటి నట. ఇక్కడ మాకోట కాలిపోయినదట. మోహిని యేమయ్యెనోయని నేను మిగుల నారాటముతో బరుగులెత్తుచుంటినట. ఇంక నే వేవియో యూహిం పరాని యనందగర్భములు గల కల వచ్చినది.

జయ—మనసు చెడరియుండునపు డిట్టి కలలే వచ్చుచుండును. దీనినిగూర్చి విచారింపక నేటిరే నిశ్చింతగాఁ బండుకొనుఁడు.

రణ—సరే! మీరును సుఖనిద్రాం జెందుఁడు.

(తెరజాటును.)

రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాణాపితావేసింగు)

తృతీయాంకము.

1. రంగము—థిల్లిలో రసపుత్రసామంతుఁడునున్నది.

[బాణభట్టు వ్యాకులచిత్తముతోఁ బ్రవేశించుచు.]

బాణ—(తనలో) ఆహా! కార్పణ్యము! ఈపికాచ మావేలించిన మానవుం డెంతటి పాపకృత్యములకైన వెనువీయఁడు గదా.

ఉ. మౌన్యపుఁజేతలూ, నికృతులూ, యతులశ్చిత మిత్రీఘాతలూ,
శూన్యపుటెత్తులూ, యుపరిశుద్ధపుచ్చత్తుల, జీవవాత్యలూ,
కన్యలపాట్ల, కాఁపురపుఘాతల, తా నెదిచేయలేదు! కా
ర్పణ్యముఁ గొన్న చిత్తమపురా! తలపోయునె పుణ్యపాపముల్.

పాపము! మాపితాపుఁ డెప్పుడో యీమానసింగునకు పంక్తిభోజన మీయలేదట. ఆ పగ మదినుంచుకొని యిప్పుడాతని కుటుంబమున కీనీచుఁ డెంతటి యుపద్రవమును జేయ సంకల్పించుకొని యున్నాఁడు. పితాపుని సోదరియొ పృథ్వీరాజు భార్యయు నగు కమలాబాయికి రాఁబోవు నారోజు వహరులో మానభంగము చేయింపఁ బాది షాను బురికొల్పి కార్యాంతరవ్యాజమున నామెభర్తయగు పృథ్వీరాజును బట్టణమునుండి మైకంపి, తాను రత్న పూర్వకై దాడివెడలి పితాపభ్రాత సాగరజీవుఁడై మోహినీబాయిని మొగలాయీజనానాకుఁ బంపుటకై భగీరథప్రియత్నములు చేయుచున్నాఁడు. జ్యేష్ఠుండగు సలీమును గలమును గావించి తన భాగినీయుండగు కున్యాకు రాజ్య

మిప్పించవలయునని చేయరానిపనులు చేయుచుఁ బడరాని కడగండ్లం బడుచున్నవాడు. వైకార్యసాధనోపాయము నిజభుజబల బుద్ధిబలంబుల కతీతంబగుటచేతఁ గాఁబోలు చంద్రకళయను నొక సానిదాని కాస చూపించి దానిచే నెన్నియో యకార్యములను గావించు చున్నవాడు. అదిగదిగో! చంద్రకళయే గాఁబోలు మానసింహుని మందిరం బుననుండి వచ్చుచున్నది. నిన్న సాముదిక్ వ్యాజంబున దీనినోటినుండి కొన్ని రహస్యము లను వెడలగ్రక్కించినది గదా! మంచిమాటలాడి నేడు మిగిలినవాని నూడఁ దీయ వలయును.

[అంత చంద్రకళ మానసింహుని మందిరమునుండి ప్రవేశించును.]

చంద్ర—ఓహో! సాధూజీ! ఇక్కడనే యున్నారా?

బాణ—ఆ! ఇక్కడకేవచ్చినారము. రాజమానసింగు లోపలనున్నాడా?

చంద్ర—ఆ! ఉన్నారు. నిన్న నే రత్న పూరునుండి వచ్చినారు.

బాణ—రత్న పూర్ మోహిని వచ్చినదా? ముసలిరణమల్లుఁ డెట్లున్నాడు?

చంద్ర—పాపము. రణమల్లుఁడు గతించెనట. మోహిని యింకనురాలేదు.

బాణ—(తనలో రిచ్చపడి వైకి) సరే! నేడు కాకున్న రేపుజరుగవలసినదే. నారోజు లో కమలాబాయి విషయమగు నుద్యమము మానుపించు ప్రయత్నము లేమైనఁ జేసితివా?

చంద్ర—చేసితిఁ గాని కార్యములేదు. ఆవిషయపుడే ఛాదుసా తలకెక్కినది. ఇంక దింపుట కష్టసాధ్యము.

బాణ—సరే! పశ్చాత్తాపమే పర్యవసానము. లేవే గాఁబోలు కుష్ఠరోజు. నీ వాపని మీఁదనే వారియింటికెఁ బోవుచున్నా వనుకొందును. పొమ్ము. పొమ్ము. విశేష దోహదము చేసితివా నీకొంప మునుఁగు. జాగ్రత్త.

చంద్ర—అయ్యో! నిజమునకు నాకీపని యిష్టములేదు. ఏమిచేయను! వారు ప్రభువు లు. కాని స్వామీ! నాహస్తబలము పూర్తిగా నెలవిచ్చినారు కనుక. కమలా బాయి గారియొద్దకుఁబోయి తిరుగుఁ దలలో నురల తిరుదర్శనము చేసికొందును. తమ రీప్రాంతముననే కదా యుందురు.

బాణ—నీహస్తబలము బహుపుష్టముగానే యున్నది. సావకాశముగా చూడవల యును. మంచిది పోయిరమ్ము.

(నిష్క్రమింపఁ దెగజారును.)

2. రంగము—పృథ్వి రాజుమంత్రిరము.

[కమలాబాయి విశ్రాంతిమించియుండును.]

కమలా—(తనలో) నేడేకాబోలు కుషరోజు పండుగ. అందఱును స్త్రీలేయుండు రట. దేశములో లేనివస్తువుల నెల్ల తీసికొనివచ్చి విక్రయింతురట. ఒకమాటు పోయి చూచినం దప్పేమి? ఇంతకు భర్తగారి యనుజ్ఞ నైకొంటిని. బాణకవి ముసలిపిచ్చచే లేనిపోని యనుమానములు పెట్టును. ఆ యనుమానముల కంతగా నాధారము కానరాదు. అదిగో బాణకవియే మరల వచ్చుచున్నాడు.

బాణ—(ప్రవేశించి) అమ్మా! చివరకు బోవుటకే నీశ్చయించినారా?

కమలా—ఆ! అట్లే తిరిగి రెండుగడియలలో వస్తును.

బాణ—సరే! మీచిత్తము. ఏదేని నవసరము తటస్థించినపుడు మనయులావేల్పు మృగేం ద్రవాహనను బ్రార్థింపుడు. గుప్తఖడ్గము మఱువకుండు.

కమలా—ఁచిది. మీయుపదేశము శిరసావహించెదను.

బాణ—దేవి మియ్యరక్షించుఁగాక. నాకు సెలవు. (నిష్క్రమించును.)

[చంద్రకళ ప్రవేశించును.]

చంద్ర—అమ్మా! సవారీసిద్ధమయి చాలసేపయినది. ఇంక నాలస్యమేల? మనము తిరిగి వేగముగా రావలయునుగదా!

కమలా—ఇదే వచ్చుచున్నాను. (ఇరువురు గలిసిపోగాఁ దెరవాలును.)

బాణ—(వైకివచ్చి) సరే! మీరు వెదలినారు. ప్రచ్ఛన్నమున వీరిని వెంబడింపవలయును. స్త్రీలకుఁగాని ప్రవేశములేదట. చుంచిది. ఆలోచించెదను. (పోవును.)

3. రంగము—అంతఃపురములో వహారు. పహారులో నొకగది.

చంద్ర—అమ్మా! ఈయంగడిలో చిత్రానిచిత్రములైన సరకులు ముద్దరును వస్తువులు, నగలు, నాణెములు, బరీచీరెలు, బుర్రేపరికిణీలు సమస్తము గలవు. రండు. ఎవరమ్మ! ఈయంగడిలో? తలుపుతీయించండి.

[స్త్రీవేషమునున్న యగ్గురు తలుపుతీసి చంద్రకళను పొమ్మని నైగజేయును.]

చంద్ర—అమ్మా! మీరిక్కడ నే బేరము చేయుచుండుడు. ఇదే పొరుగంగడికి నే బోయి యొకవస్తువు ఖరీదుచేసికొని చిటికలో వత్తును.

కమలా—చంద్రకళా! ఉండుము. నా కిది కొత్తపలము.

శ్రీ—అమ్మ గారూ! భయమూలేదండి. లోనికీదయచేయండి. వచ్చి కూర్చోండి. మీరు.

కోరినవస్తువు తీసికొనివచ్చి యిస్తా.

కమలా—ఇది శ్రీకంఠమువలె లేదు. మోసమాయేమి చెబుతూ!

అక్కర—(శ్రీవేషముతీసివైచి నిజరూపముతో) కమలా! ఇక దాఁప నేల? నే నగ్గురును. నీదయఁగోరియున్నాఁడను. చేసినమోసము తుమింపుము.

కమలా—(విస్మయ స్థయై కొంతవడి మాటాడ నేరకుండును.)

అక్కర—గుందరీ! నీముఖచంద్రబింబమునుండి మందహాసచంద్రికలం బఱచి నా నయనచకోరములకు విందుచేయుము.

కమలా—(చెదరినహృదయము కుదురుపఱచుకొని తనలో) దైవసమానుడగు బాణకవి చెప్పినమాట యేల పొరపాటుగు! ఆంధ్రుబుద్ధిచే సాహసించి యాపదలఁ దెచ్చి కొంటిని. కానిమ్ము. ధైర్యవలంబింపవలయునుగాని మించినదాని గుఱించి విచారించుచుండిన లాభములేదు. సరే! చిత్తూరురసపుత్రికల చిత్తములెంతమెత్తనివో నేఁ డీయగ్గురుసాదుషా యెఱింగెడిం గాక (వైకి) సార్వభౌమా! ఇట్టి మోసముచేయుటలో నీయుద్దేశమేమి?

అక్కర—నాయుద్దేశము నానోటనే చెప్పింపవలయునా? నీకొఱకే, నిన్నుఁగోరియే!

కమలా—ఓహో! అలాగుననా? నీస్థితి మాడ నాకు మిక్కిలి బాలి కలుగుచున్నది.

ఉ. పుట్టినదా తలంప మఱపుట్టువు, పుత్రము తానసమూర్తమై
నెట్లన రాజమాక్తిక మణివ్రజ మీను మొగల్ కులంబు, చే
కట్టినదా యఖండమగు భారతరాజ్యరమాను గూంగి నీ!
యెట్లు వేసిఁగోయి! కడుహీనము నీముది యాఁడువేసె నున్. 49

అక్కర—గుందరీ! మీ శ్రీజాతిని గౌరవించుటకే నే నీవేషమువేసితిని. దానికేమి?

ఏనీ? నీకొఱకైవేసిన నా యీవేషమును బహూకరింపుము. రమ్మ. ముద్దిమ్ము.

కమలా—ముద్దా కావలయును? అయ్యో! మీరు పెద్దలు. భారతభూచక్రిము నెల్ల నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమున నింతదనుక మిగుల ప్రజారంజకముగా నేలుచున్న చక్రివర్తలు. నే నాంధ్రుడన. విశేషించి మగనాల. ఇల్లగచాట్లఁజెట్టుట తగవు గాదు. ఇంతకు నిది వృథాశ్రమ! నన్నేల కష్టనిష్ఠురముల పాలుచేసెదరు?

అగ్గురు—కష్టమా! నిష్ఠురమా! బాలా నీవెంతచేలవు?

చ. ఎఱుగవు గాక నీసిరి ఫలించియె గాదె సమస్త భారతే
శ్వరుఁడు తనంతఁదావల దె, పోయపుటానుని నిండుజన్మనం

బరిగిన కిక్కురం బొనగనొన నృజుచిన బ్రహ్మకైన నీ
బిరుసుకనాలుచూచి పదవే ముకముదంగఁ బామమాయెడికి.

కమలా—అర్యా! మూర్ఖాభిషిక్తుండవగు నీనోట నిట్టిమాటలు వచ్చుటయు నే విని
సహించుటయు నెంతకష్టముగా నుండును !

అక్కట—ఏమీ! నామాటలు నీకుఁ గష్టముగా నున్నవా ?

చ. గరళము వ్రాపుచుంటి నె దిగంబకుచుంటి నె నిప్పుచుటగో,
గరిగొని యేపితో మెడకుఁ గట్టితి నో పెరుగండగ త్రైతా .

పరువపుజాణవోమపు నె బాసననచ్చుచు పామమాయెడికి

హరువగుచేతి గాఁజనుకవై ముద మొందు గూడ కష్టమే.

ఓరమణిశిరోమణి ! ఏరాజరాజేశ్వరుని కీర్తి డిండిరములు పూర్వాపరజలధీపరివలయిత
మహామహీతలంబున పోటుపాటులు లేక నిరంతరము నాట్యమాడుచుండునో, ఏజగజ్జీ
తచేత నిలుపఁబడిన విజయపతాకావితానంబులు శీతాచలరత్న సానువులమీఁదను మేరు
మహీధరపు గాలిగోపురములమీఁదను నెగురుచుండునో, ఏవసుంధరాధీశ్వరుండు స్వకీ
యరాజకీయ పౌతిభాకాశల్యముచే హిందూచరామృదీయ బృందముల స్వమత వైష
మ్యముల నిమేషమాత్రములలో నదృశ్యముజేసి రెండు తెఱంగులవారిని రెండుకన్నులు
గాఁ జూచుచు నుభయుల మన్ననలకుఁ బాత్రుఁడగుచున్నాడో, ఏసర్వసర్వంసహ
ధీశ్వరుండు తన మహావైశ్వర్యసంపదచే శర్యం దృణీకరింపఁజాలియు నిగర్వమాదామణి
యై మెలంగుచున్నాడో అట్టి భారతసార్వభౌముండు, హిందూస్థానచరాసామ్రాజ్య
లక్షీ మనో నాయకుండు, అక్కరుచక్కనర్తి నీచెట్ట బట్టి నీ నేవజేయు మహాభాగ్యము
దయచేయుమని యనిర్వచనీయ ప్రార్థన పూర్వకంబుగా నిన్ను, శిశోదిగూఠంకభూషణ
మవగు నిన్ను, చిత్తూరువంశక్షీర పాగావార కమలాలయ వగు నిన్ను స్పృశించు
చున్నవాడు!

కమలా—అర్యా! స్వోత్కన్నమై దీప్తోపన్యాసముచేసి యెంతయు నలసియున్నాఁ
డవు. ఇంక నామాటయువినుము. ఏవంశమునం దాణియైతైములంబోలు పతివ్రతా
శిరోమణులును, అభిమన్యకల్పలగు యోధానుయోధులును, కుంతీదేవి కెన
యగు వీరమాతలును, జనియించుచున్నారో, ఏరాజపుత్రకాఖ నేటిదాఁక
తురుష్కుసంపర్క కళంక దూరంబయియున్నదో, ఏరాట్కులమను రత్నా
కరము స్పృశియైతానసంరక్షణకై నిజప్రాణమైన తృణప్రాయముగా విస్మరించు

టకు లేకమాత్రమైన వెనువీయని పతివ్రతాశిరోరత్నముల కాకరంబో, అట్టి శిరోదియావంశమునఁ బుట్టిన కమలాబాయి, అమిత ప్రతాపతేజఃపుంజమగు ప్రతాపసింహరాణావారి తోఁబుట్టునగుకమలాబాయి, నేఁడు ప్రమాదవశమున నీసామంతులలో నొకరుగానుండఁదటస్థించిన పృథ్వీరాజ్ సత్కృతశ్రీమగు కమలాబాయి, అమాయికలోకమునెల్ల నిటులనే వంచించుచు వంచినాఁడ ననిపించుకొనఁ బ్రయత్నించు మేకవన్నెపులివగు నీకు, సావ్యభౌముండవగుటచే స్వకీయాదగ్గనమున సమస్తప్రజలను సన్మాదమున నడపించు శుక్రప్రబాధ్యత గల నీకు, సంసారసుఖసారమునెల్ల నిరవశేషంబుగా ననుభవించి విసిగి వేసారి నీయంత తనములను మనుషులను కనిన నీకు, ఇట్టి తుచ్ఛపు, హేయపు, నీచపు, గోర్కితగదనియు అందునకుఁ గానెంతమాత్ర మంగీకరింపఁజాలదనియుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పచున్న యది.

అప్పుడు—(తనలో) ఏమీ! సమస్తభారతోర్వీ సావ్యభౌముండవగు నాతోడనే యింత నిర్భయముగా, ఇంతనిర్లక్ష్యముగా, ఇంతకచ్చితముగాఁ జెప్పుట కిమెంత ధైర్య మెచ్చటినుండివచ్చినదో! అహో! అది వీరి చిత్తూరునీగఁపట్టి సారము. ఆహో! ధర తఖండమా! మేల్కేలు! నీక్షేత్రసారమెంతస్తోత్రోపాగ్రము! సరే! ఇది ప్రశంస లకుం దగినయదనుకాదు. అందునానిచే నిట్టి మాటెఱుఁపట పడి మిన్నకుండిన చో నిక నన్ను గణించువాఁడెవ్వఁడు? ఎట్టుయిన పట్టికపట్టు విడిచిపెట్టక నా కట్టి యీ మెచ్చెట్లెట్లఁ బ్రయత్నింపవలయును. (నైకి) కుందరీ! ఏమనుచున్నావు? నాదిహేయపు, తుచ్ఛపు, నీచపుఁగోర్కిమా! నీదేమో పరిత్రాఘ, పరిశుద్ధపు, సారమార్ధికపు వంగడమా? అవును. ఆత్మస్తుతియుఁ బరనిందము నగ్గుతో రంగరించి పోసినవియోధా మీవంగడంపు నంగ నాదులకు. నానికేమిలే నీవుచెప్పినట్లు నాకోర్కి శుచ్ఛమో స్వచ్ఛమో హేయమో శ్రేయమో యట్టి దైన నగుగాక. నీవిప్పుడు దానికంగీకరింపక తప్పుదు. శృధా ప్రయత్నిములు మాని—

ఉ బబ్బపు తాలగోడలను భాసలుమేడల సాంసకూనినా
తల్పములు మున్నగుశితార మరీచులు రత్నదీపికా
శిల్పరుచిహాసినంగ నశీశ్రవ మన్మథ నాజ్యులక్ష్మీవై
మెల్లునఁ బొల్పునెం బెనఁగుచూ! తగుచూ మొగమోటమేటికి.

కనులా—ఓహో! ఏమానందంతి! హంగతులికాతల్పములట! రత్న దీపికలట! తాళ
హారములట! ఎంతవెత్తివాడవయ్యా నీవు! ఎన్నడు నెఱుంగని గర్భదాసికిఁ
జెప్పినట్లు చెప్పుచున్నాడవు!

అక్కరు—అయ్యో నీ వాగర్భశ్రమంతురాలవే యగుదువు. పాపము! జయపూర్, బిక్ర
నీర్, జోడ్పూర్ రాట్టుమారికలు గర్భదాసీలగుట నే కాఁబోలు మా జనానా
యందున్నారు. లేక వారికి నీపాటి చదువుసాములు రావో!

కనులా—రాకేమి? నాకన్న మిన్న గానే వచ్చును. అందుచేతనే చదువుసాములయందు
దరుకు సమానపుఁ జేయవలదగు నీగరడీయందుఁ జేరుచున్నారు. ఇంతకు శీలము
సాంప్రదాయమునుబట్టి యుండును.

అక్కరు—ఏమి! వారిసాంప్రదాయ ప్రతిష్ఠలకన్న మీవంశప్రతిష్ఠ లుత్కృష్టతర
మైనవియా ?

కనులా—ఏమో! ఎరవంశప్రతిష్ఠలు వారివి. మంచిచెడ్డలు కాకులవలె లోకులు చెప్పు
కొనుచునేయుందురు. ఇంతకును నీవిపుడుచెప్పినట్లునేను జయపూర్, జోడ్పూర్
బికనీర్ రాట్టుమారికలంత దర్జాగలదానను గాను, అంత జాణనుగాను ! ఎం
దుకు నన్ను రేచెదవు ?

సీ. నీచూయమూట లన్నియు నమ్మి చెడిపోవ

బికనీరు రాట్టుమారికను గాను,

సీడాబుదర్పముల్ నిజ మనుకొని లొంగి

పో మానసింగు ఖోబుట్టు గాను,

సీబెడరింపుఁ బన్నికల లోనై పోవ

జోడ్పూరాధీశ్వరు సుతనుగాను,

మానాభిమానముల్ పోనాడి నిను గూడ

రైసింగు లుబ్ధుని రమణి గాను,

గీ. మానరక్షణకై నిజప్రాణ మైనఁ

దృఢగతి నీడ పెనుదీని ధీతర శి

శోదియావంశభూషణమై దనరుచు

వెలయు చిత్తూరువిభు నింటి బిడ్డ నేను.

అప్పుడు—ఓహోహో! చెప్పితినిగావు మీవంశపృథ్వి. నీమాటకుఁ దగినట్లులే పృథ్వి
తరమియవలసివచ్చిన యెడల,

నీ కమనీయరన్నముల్ గనులలోఁ దాచిన

రజతాద్రి మకుట మేరముఁగి నాల్పు

భూరిసింధుబ్రహ్మపుత్రా సరిదత్తు

భుజకీర్తు లేబాహుపులఁ దనర్చు

చారుభాగీరథి తారహరిమరీచు

లేయురస్థలమున నింపు నింపు

వలెనాటు వలెనున్న బర్మాంశుకాగ్గిమే

కొను పయోధరమహీధ్రముల మాటు

గీ. ఇట్టి భారత భూకాంతయే మదీయ

పాణిగొని దేహళిపురవక్షముగను

నువ్వెను నమూల్యధిదాసినోత్తనుమున

నిలిపె నీవెంత, నీకున్న నీమ మోత!

54

కావున నోవగలాడీ! ఇక బెట్టునేయక పట్టుదలమాని నన్నుచేపట్టి నామన్ననలందు
ము. ఇంతకువచ్చిన తరువాత నూరికుండుట కక్షరంతచేతఁగానివాఁడు కాఁడు. నీవొ
క్కతనే మాటకారివియఁగావు. చూచితివామాటకు మాటతెగులు! ఏలవాగ్వియము?

కమల—అయ్యో! నాభర్త నీకు సామంతుఁడనియ్య, మేము నీరాజధానిలో నుంటి
మనియు, సార్వభౌమండువగుటచే సర్వాధికారములు నీచేతఁగలవనియు గర్విం
పకుము. నిజము. సమస్తభారతీయులకు నీతే యిప్పు డధికారివి. కాని నీమీఁది
యధికారి దైవమున్నాఁడు. అతఁడు మనుష్యుల పుణ్యపాపము లనునిత్యము
జేయగన్నలతో పరిశీలించుచుండును. ఓయీ! నీయీపాపకార్యముల కాసర్వే
శ్వరునియెదుట నేఁడు గాకున్న రేపు విమర్శింపఁబడక తప్పదు. ఇప్పుడు
లోకులకన్న బ్రాహ్మిణ్యముపడు పరమేశ్వరుని కన్న బ్రాహ్మి లేకమైన మధ్య
పరచగలవా? ఎంతమాత్రము వభ్యపరచలేవు! చేసినత ప్తాప్తుకొనకతప్పదు.
అప్పుడుగదా చూడవలెను ధిల్లీపాదుషావారిస్థితి! నోటమాటరారు. ఒడలు
కఠింపనారంభించును. తల దిమ్మెత్తును. కనులనుండి సంతకధారగా నకుఁబిందు

పులు గాలుచుండును. సిగ్గుచే మోమెత్తి నలుపురి మొగములు జూడఁజాలరు?
అక్కరు—కమలా ! ఈమెట్టవేదాంతములతో నాకిప్పుడు పనిలేదు. ముమ్మాటికిఁ
జెప్పుచున్నాను తిను. చప్పున నొప్పుకొననిదో బలాత్కరింపవలసి వచ్చును.
కమలా—ఏమేమి బలిమిచెఱచి బట్టెదవా ? నీపదవిని నీవయస్సును ఆలోచించుకొని
వెండియు సిగ్గుపడుము. పవిత్రశిశోదియావంశసంజాత సీతిమాలిన నీ బెడరింపు
లను నదలింపులను నించుకేనియు సరకు సేయదు. ఏమి! పశుబలమున నాకు మాన
భంగముచేయుదువా?

ఉ. ప్రాణము గొందువా యెడలిపై పొఱఁజేల్తువ ప్రాణముండఁగా
మేనునఁ గీలుకీలునకు మేకులు దింతువ కేల అంపముం
బూనుచుఁ గాలు సేతులును మొండెముఁ జెందుచువా యెనర్పుమే
ల్లెనియు మానభంగ మొనరింపఁగ నీతరచూ దూరూహకా ! 55
నీవెప్పుడును స్వచ్ఛతరశిశోదియావంశ సంజాతయగు మేవాయ రసపుత్రకాంతశుద్ధాంత
రంగము పరిశోధించియుండలేదు. శాంతస్వాంతుండవై తల్లక్షణములు వినము. ఏదీ !
నీచేతను చూడదీహాసమున్నదా !

సీ. ఖండింపు మీరెండు కరములు ముంజేతు

లూక మోచేతు లల్లాడుచుండు

కమల తా నపుడైనఁ గదలదు మెదలదు

దుఃఖింప దించుక తొట్టువడదు

ఇక నెక్కుమాట నే నిటనిల్తు అంపము

తెమ్ము తెచ్చియు శరీరమ్మిరుగడ

నెడకోత పెడకోత లిడికోయఁదొడగు ప

టుత్సంబు నడలు నిస్సత్వమొదపు

కరనాళముల రక్తము జమ్ముమని చిమ్ము

చిమ్మనగోవి నీర్ చిమ్మునట్లు

లవ్వుడేనియుఁ గమల నీయడుగులఁబడి

యుడుగు మిది నైవనోప నంచడుగఁబోదు

అడిగెనేని దాను శిశోదియాన్వయంపు

క్షుత్రియకుమారి కాదు తార్కాణమిదియె !

56

ఇంతయేల? తమ తమ భర్తలసంగరంగంబుల కనిపి వారివిజయముంగూర్చి యనుమానము కలిగిన వెనువెంటనే పవిత్రులగు రసపుత్రశుద్ధాంతఃపురకాంత లెంతమంది నిర్భయముగా, నిర్లక్ష్యముగా, భగభగ మండుచున్న యగ్ని కుండములంబడి తమ పాణిములఁ దృణశ్చాయముగా నాహుతిచేసి యతిపవిత్రులగు జవారవృత్త మాచరించి నిజమాన రక్షణము చేసికొనుటంగూర్చి నీవు వినలేదు. నేను నట్టివంగడంబునఁ బుట్టినదాననే సుమీ! అక్కరు—ఓసీ బేలా! ఇవియన్నియు నేనెఱుంగని సంగతులుకావు. నీవును నన్నెఱుంగనిదానవుకావు. కావున నిక నెందుకు సందియము. ఇదిగో యీసారంగమార్గమున మన యంతఃపురమునకుఁ బోవుదముగమ్ము. ఇక బాలముచేసితివా నేఁడు బలాత్కారము తప్పదు.

కమలా—ఏమీ! నీ మొఱకుఁదనము. ఇంతచెప్పినను నన్ను సామాన్యస్త్రీవలె నూహించి బలాత్కరింతునని భయపెట్టుచున్నావే. పారపాటు. శాతండ్రి వీరవయ్యఁడు; నాతిల్లివీరమాత! నేనో వీరకాంతను. నీచేతభంగపడి యూరకుండుట కంత మొక్కనోయిన వంగడముకాదు మాది. కావున నామాటవినుము. ఇప్పటికి మహమ్మదీయచక్రవర్తులలో నెల్ల మిగుల మంచివాఁడవని పేరు సంపాదించియున్నాఁడవు. సీతాతముతాతిలకన్న నుత్తమతర నీతికోవిదుఁడవనియు భర్తమూర్తివనియుఁ బ్రఖ్యాతిపొందిశాఁడవు. సామాన్యమానవుఁడెవ్వఁడేనియు నిట్టి యసత్కార్యములు చేసినచో నది లెక్కలోనికి రాదు. నీవు సామాన్యఁడవు కావు. ఒక దేశపుఁ జక్రవర్తి. ప్రపంచకమునం దన్ని దిక్కులనుండియు లెక్కకు మిక్కిలియగు కన్నులు నిరంతరము నీదిక్కునఁజూచుచున్నవి. నీనోటవచ్చుమాట, నీనడచెడి నడక, నీచేయుపని, నేయేల బాహ్యంతరములగు నీకార్యము లన్నియుఁ జరిత్రకారులు తమ తమ లేఖనలచే లిఖించి శాశ్వతధృతిములుగాఁ జేయుచుందురు. నీవు గతించినను నీచరిత్రము మాత్రము గతింపదు. ఇట్టిదౌర్జన్యముల కొడిగట్టిన నీజీవితచరిత్ర మెంతతేలికయైపోవును! ఎట్టి పరిహాసములకు పాల్పడుదువు! నీసామ్రాజ్య దినుచుండుటచే మహమ్మదీయచరిత్రకారు లిట్టి నీలోపములనే గుఱములుగా ప్రశంసించు రనుకొందువేమో! నిజము నిలుకడవై బయలువడకతప్పదు. ఓ భారతసార్వభౌమా! నీకీర్తికొఱకు, దేశముకొఱకు, ప్రజలకొఱకు నిన్ను బ్రతిమాలుకొందును. నామాటవిని, నన్ను

మన్నించి, నాహితములకు చెవియొగ్గి, నీహితముకోరి, నీవంశహితముకోరి, నీసం
తతి హితముకోరి, ఇట్టి హేయపు, హీనపు, తుచ్ఛపుఁగోర్కి నిష్పట్టికైనను
విడిచి బుద్ధిదెచ్చికొనుము. నీదారిం జనుము. ననుఁ బోనిమ్ము. దారిలోలెమ్ము.
(పోవుచుండును)

అక్కరు—(దారికడ్డముగావచ్చి) సుందరీ ! ఈనారోజాపహరులో నాకిట్టి మచ్చ
రానే వచ్చినది. ఇంక నిన్ను విడిచి పెట్టువాఁడనుకాను. ఆగుము (అరికట్టును.)
కమలా—ఘాతా ! తొలఁగుము. నీకట్టికోర్కెలుండిన వేలొకరితోఁ దీర్చికొనుము.

ఉ. నందలు వేలునుంచురు సె బాసని ని న్నలపించువారు న

న్నెందుకు బాధపెట్టెదవు; నిసిరి రాజ్యముఁ జూచి యూఁగు వా
రెందఱు? నీకుఁ గాంత లరుదే, పరకాంత నను న్నలంక కో

మందమతీ ! నశించెనునూ విరుమా వనితార్తిసోకినన్. 57.

అక్కరు—ఓ, యిట్టి శ్రీరంగనీతులు నేను నెఱుంగుదును. (వినిపించుకొనక ఎదుటకు
వచ్చి కొంగుపట్టుకొనును.)

కమలా—(తప్పించుకొన వెనఁగులాడి గూఁయుగా నిలిచి) హా ! భక్తవత్సలా ! దీన
జనమాన సంరక్షణీ ! కాత్యాయనీ !

పాదప. హైమవతీ ! మగనాలను దీనన్
కానాశ రాధ్యులు కన్నులు గప్పన్
సామరుఁ డక్కరు బల్కిని బట్టన్
గా మది నొచ్చెను గావును దేవీ !.

58

అక్కరు—నీదయ్యములు, సైతానులు ఢిల్లీశ్వరు నాపనేరవు. (పట్టుకొనఁబోవును.)
కమలా—క. ఏను పతివ్రత నేనిన్

నానాధుఁడె దైవమని మనంబున నెపుడున్
నే నిష్ఠఁగొలుతు నేనియు
నీనీచుం డిప్పును శక్తి హీనుం డగుతన్.

59

(సారంగములోనుండి శక్తి పుత్రక్షురుగను. అందఱు స్తబ్ధులగుదురు. అక్కరు
మౌనపడి యుండును.)

శక్తి—పుత్రీ ! ఇదే యసిపుత్రిక. దీనిచే భవన్యానసంరక్షణము కావించుకొనుము.
(కత్తియిచ్చును.)

కమలా—(శ్రుచ్చుకొని వీరావేశముతో) ధూర్తా! ఇంక నైన బుద్ధితెచ్చుకొని తొలగి పొమ్ము. లేనిచో నాకత్తి నీకుత్తుక నుత్తరింపఁగలదు.

అక్క—(తనలో) ఆహా! ధర్మమునకు దర్పమునకు నిదియేగదావాసి! (పైకి)

ఉ. దర్పముచే నసాధ్యునిపు తిండము గెల్చిన నేనుఁ గోరఁగాఁ

గూర్పఁగరాని దేది యనిక్రొవ్వి మదిందుచునున్న నాకిట

నేర్పితివోసతీ! మఱువ నరని పాఠము; ధర్మ వేదిసన్

దర్ప మొప్పు లేదెదియుఁ దధ్యము, తధ్యము, తధ్యమిద్దియే. 60

సతీతిలకమా! తుమింపుము! ఇది మొదలు నీవునాకు సోదరివి. ఒక్కనీవేకావు. మీరి శోదియావంశసంభాతలగు రసపుత్రికా శిరోమణులందఱు నాకుఁడోబుట్టువులే. మీ వంశపవిత్రతను బరిశోధించుటకే నేనిట్టి పనిచేసితిని. ఈచిదిముడి నీకడుపులోఁ బెట్టు కొనక నన్ను మన్నింపుము. (తెరజూపును.)

6. రంగము—శ్రిల్లినుండి యుదయపురమునకు వచ్చుమార్గము.

[కమలాబాయియును బాణభట్టును బ్రేవేళితురు.]

కమలా—ఆర్యా! నేనీ యుదయపురములో నాలుగుపూట లాగెదను. ఇప్పటిలో వారి మొగము మాడఁజాలను.

బాణ—దేవీ! ఏమట్లు సంకోచింతురు! విజయగర్వముతో మీరుభర్త గారిసందర్శనము చేయవచ్చును. రాజావారును ఈవృత్తాంతము విన్నచోఁ దమసోదరి నభినందింతురుగాని నిందింపరు. సమస్తభారతసార్వభౌముండగు నక్కరంతవానిఁ దృణీకరించి తుణములో మంచిదారికిఁ దీసికొనిరా మీకుఁగాక మఱియెవ్వరికిఁదగును!

కమలా—ఆర్యా! లోకులు కాకులవంటివారు. వారి కీలోపలి సమాచారమంతయు నెట్లుగోచరంబగు!

బాణ—గోచరముకాకేమి? ఒకవేళ నీలివార్తలు గాలిలో వ్యాపించినను నిజము నిలుకడపై బయలుపడక తప్పదు.

కమలా—అందుకొఱకే నాలుగుదినము లిక్కడ నాగెదనంటిని. మీరుమాత్రీ మీద్రీవ్య మెట్లయినను వారికందఁజేయవలయును. నాసొత్తనిచెప్పిన మాయన్న గారు పరిగ్రహింపరు. శ్రీధనము! అందులోపుట్టినింటియాఁడులిడ్డవత్తము! కావున మీరు వేటికరిదని చెప్పఁడు.

బాణ—చిత్తము. కాని మీ రీపట్టుణమున నెక్కడబసచేయుదురు?

కమలా—రాజనగరునకుఁబోను. పృచ్ఛన్న మున నుంచును.

బాణ—చిత్తము. ఒకవేళ మోహినీబాయిని సాగరజీవభృతు లిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చినయెడల నామెవిషయమై కొంచెము కనుగలిగియుండఁగోరెద. చంద్రకళ యిక్కడనే యున్నదట. సాగరజీ దానిని బెండ్లిచేసికొనునట. చూచుచుండుడు ! విని కని యెఱుఁగని విడ్డూరములు మనయుదయపురములో త్వరలో జరుగనున్నవి.

కమలా—సరే ! నేనును వానిసారయుచుందును. అగత్యమైన తత్క్షణమే మికాఁజీఁగించుచుందును.

4. రంగము—కుటుంబముతో ప్రతాపుడుండు గుహాముఖము.

[ప్రతాపపృథ్వీరాయ లొకచెట్టునీడను బండతాళిగడ్డెవై విశ్రమించి యుండును.]

పృథ్వీ—ఆశ్చర్యము ! రాణావారిముఖమునం దెన్నఁడు లేని విచారము ద్యోతకమగుచున్నది !

ప్రతా—ఆర్యా పృథ్వీరాయా !

ఉ. జంకును గొంకులేని పటుశౌర్యధనుల్ రసపుత్రులే నిరా

తంకముగాఁ దురుష్కరచింతబగు సుకిలిన్ సుచర్ల పు

గంకణమట్లుదాలిచి సుఖంబున నితయుఁ గుఱుచుండఁగాఁ

గంకణముల్ కనుంగొనలఁ గాల్గ్వుల గట్టవె కీర్తి గామికి. 61

పృథ్వీ—ప్రభుచంద్ర ! నేనొక్కఁడూడెద. కోపగింపయగదా !

తే. గీ మహితసంగునకుఁ మీకు మధ్య భీరు

దుదయసింహుఁడు పుట్టక యుండెనేని

మేచ్చసర్దార్లు తమకు నేమింకఁ గొలుచు

దీనగతి పట్టియుండునే దేశజులకు ! 62

ప్రతా—ఇందు కోపకారణమేమున్నది. అందఱునుమాటయే. దానికేమి? రాజ

ధానివిశేషములేమి? పానుసాయెద్ద మనవారిచనవు మనవు లెట్లున్నవి?

పృథ్వీ—రాణావారింకని సంగతులేమిగలవు నానోట వినవలకులేని మనవిచేసెద.

సీ. సోదరి వచ్చింది ఫామమాదియ గాంచి
 మాససింగు గతాభిమానియ్యె
 యవనుల్యో వియ్యమంది వింగులు పొంది
 మాలదేవుడు పచ్చిమాలయ్యె
 సుతమాసమమ్మ విస్త్రాతరాజ్యముం గొని
 కళ్యాణము ల్లగుంగభ్యుడయ్యె
 కులసతిమానంబు కుష్మరోజు పాల్సేసి
 రైసింగు కులయశోభిష్టుడయ్యె

పేరు మోసిన రసపుత్రపీరులెల్ల
 స్త్రీమానంబు దురకల పాలుచేసి
 మురియుచున్నారు కాసంత పరువుతోక
 పరువు గోరె పచాకికే బ్రతుకుతేను.

63

ప్రతి—సరియే. ఇవన్నియు విన్న సంగతులే. కాని ఆర్యా! వీరాధిపీరులని పేరుపొందిన వారుగా మారింపుడు పేర్కొనినవారు. ఇట్లు పాపములు జూఱఁబుచ్చుటకు గారణమేమయియుండునో?

పృథ్వీ—కారణమా! (నిందాకర్షణముగా.)

సీ రాజ్య భారంబు మర్భరముచు నొడ్రు
 ల్వంది మ్లేచ్ఛుల కప్పగించినారు
 కాపాడుటెంతయు గష్టమంచు ధనంబు
 మొగలఖజానాల బోసినారు

స్త్రీమానముగావ జాలమేమోయని
 తుగ్గజనానాకు దోలినారు
 రణరంగమందు మర్మరణమేల యటంచు
 నెంచి యశ్వరు నాశ్రయించినారు

గీ. పిటికికండయె లేనట్టి బిరుదునుగలు

రాజపుత్రకు లిన్ని కారణములెన్ని

దీర్ఘ కాలస్వతంత్ర పదీప్తిగోసి

పారతంత్ర్యము చవిజూడఁ గోరినారు.

64

ప్రతా—సేబామ్! పృథ్వీరాయా! చక్కగాఁ జెప్పితివి. అక్కరు తనవెనుక రాజ్య మెవరి కీయనున్నాడో?

పృథ్వీ—సలీమున కీయవలెనని యగ్భరునకున్నది. వానినెట్లయినను చాగిగుంబోతుఁడేసి తన మేనల్లుడగు ఖుస్రూనకిప్పింపవలయునని మానసింగు భగీరథప్రియత్నముల చేయుచున్నాఁడు. కాని సాగదు.

ప్రతా—సాగకేమి? అగ్భరున కతసిమాట గురుపదమఁటే.

పృథ్వీ—ఎక్కడైన బావగాని యిక్కడమాత్రము కాఁడు. అతఁడు పరమ లాకితుఁడు.

ప్రతా—మానసింగిప్పు డెక్కడనున్నాడు?

పృథ్వీ—సలీముతోవెడలి రత్న పూరు ముట్టిడించుచున్నాఁడు. తత్కారణ రహస్యము విచారించియే యుండవచ్చును.

ప్రతా—ఎఱుంగుదుము. ఎఱింగి తత్ప్రతీకారము చేయుచు నేయున్నారము.

పృథ్వీ—ఇక నొక్కసంగతి దేవరవారి నడుగ సంకోచించుచున్నాఁడను.

ప్రతా—సంకోచమేల? నిరభ్యంతరముగా నడుగవచ్చును.

పృథ్వీ—(చెవిలో నేమోచెప్పును.)

ప్రతా—ఓయీ వెట్టిబావా! నేకగ్భరును శరణువేడి యుద్ధమునకుఁ గొంచెము కాలా నధిఁ గోరితివా? ఎవరన్నారు! ఉత్తది నాస్వభావమెఱుంగని దొంగున మాన సింగు ప్రభృతులు నమ్మిరేమా! సర్వమెఱిగిన నీవెట్లు మోసపోయితివోయి!

చ. జననము నొందినాఁడనట స్వచ్ఛతఁ బు శిశోదియీ కులం

బు, రిపువాన్తిసింహులబొప్ప డమీగుఁడు మాకువంశ భూ

షణులట, సంగరాణ రిపుజైతుఁడు నాదగుతాతయంట, మ్లే

చ్ఛనకు శిరఃబునంచును నె త్తుద్రీసుఖఃబులై యొకప్పుడుకా.

పృథ్వీ—దేవా! మిరంతకన్న నధికులే. నిజము మనవిచేయుదు. చిత్తగింపుఁడు.

మ. కులమర్యాదలు మేము గోల్పడిన సర్వోత్తము నిల్పంగ ని
ర్మలబీజంబు త్వదీయవంశముననే పొత్తిండుగా యంచు పు

ట్టెను నానంగొని యున్నవార మింక మీరే కీర్తిగోల్పోవ నే

జలధింజొత్తుము రాజపుత్రకులశౌచంబంతతోఁ దీఱదే.

66

ప్రతా—ఆర్యా! నాబొంబెలో పాణిముండ, నాబుద్ధి యాబొంబెం బొందియుండ

లోకనిందితంబగునట్టి పనిపుట్టదు. అదియేమి? చేతిలో నేమో యున్నట్లున్నది.

పృథ్వీ—ఇదియొక యుత్తరము. దేవరవారికొక రసపుత్రిసామంతుఁడు శ్రీయోధిలాషి
యను మారుపేరున వ్రాసియున్నాఁడు.

ప్రతా—ఏదీ! దయయించి చదువుము.

పృథ్వీ—చిత్తము. (ఉత్తరముతీసి యిట్లుచదువును.)

దండకము—శ్రీమన్మహారాజ ! చిత్తూరుసామ్రాజ్యస్థిమనః

కద్యమిత్రా! పవిత్రోద్వియా సారవత్ భారతీమాతృగర్భంబునం

దుద్భవం బుడుపున్నెంబు గన్నట్టి హిందూభూమిందారి బృందమ్ము

నందన్నిటా మిమ్మునే నమ్మియున్నార నుంబర్ పురాధీశ ము

ఖ్యాదిభూమింబులు స్వీరు వారంచునుం బేరుకోనేల పేర్వడ్ల వీరాధి

నీకల్ కులాచార మర్యాదలక వాసి కానించి పోదోసి మాయాస

తెల్ల నిరాశల్ పొనర్పక ప్రతాపా! భవత్కిర్తి నేవమ్మియున్నార

మువ్యత్రప్రతాపా! మహాసంగరాగా! హమీన్ బప్పురావత్ జగజ్జేత

విఖ్యాతమూర్తుల్ చిరస్థాయిగా నిండు స్థాపించి యున్నట్టి సత్కిర్తిడిం

డీరముల్ సప్తవారాశివోయంబులన్ నాట్య మాడంగ కేడక్కటా!

దిక్కులేనట్టు లీరాజపుత్రుల్ స్వనంశాభిమానంబు పోనాడి స్వస్త్రీ

లపావిత్ర్యముక మానముక లజ్జనారోహణో మైచ్చసర్దార్ల చాల్సే

యచిన్నారయో మొన్నమాజ్ఞాతిరైసిగు భార్యచరిత్రంబు విన్నట్టి

యేరాజపుత్రుండు దామూతిపై మీసముల్ పూని మోమెత్తఁగా

నేర్పు మాకారవంబుల్ పృతిష్ఠల్ సదాచారసంపత్తు లీరీతిగా నగ్గి

బుగ్గిగా నొడుమమ్మా! యటంచుక స్వగర్భంబునం గన్న కూతుండ్ర

నుం గట్టకొన్నట్టి యిల్లాండ్ర! దోబుట్టులక సంతోఁబెట్టి తన్నాన

ముంగొల్లగా నమ్మి యార్జించుకొన్నట్టి విత్తంబునంబొట్ట పోషించుకొం

చు న్నుదం బందుచున్నార మీవంశమం దొక్క మీరే కులాచార
మిందన్న రక్షించియున్నారు, రక్షించుచున్నారు, రక్షింపనున్నారు;
సుక్షుత్రియా! పూతచాత్ర! మీశీల సూదర్శతుల్యంబుగానెంచు
కొంచుం దమిం జేయు నాచిన్ని విజ్ఞాపనం బున్నదాలింపుడి! సుప్ర
సిద్ధంబు సన్మానసంపత్సమృద్ధంబును నిష్కళంకంబు మీవంశపున్
సాంప్రదాయం బయో! నేడు నారోజ్ బజార్ లోపలన్ బెట్టవద్దం
చు వేమాటు పార్థించెదన్ సర్వసాపత్తియుఁ తాకికోద్యోగ సద్యోగ
చిహ్నంబులున్ సత్వరంబుల్ సదా శాశ్వతంబై మనుంగీర్తియొక్కండ
యో! సర్వసర్వస్వయుం గోలుపోవన్ స్వదారప్రజానీకమున్ దైవ్య
మందన్ మహాఘోరదారిద్ర్యదఃఖంబు నే బొందుచున్నానటంచు
న్వించారెంతరా! మీకు నిపుట్టువన్ సప్తమైసట్టిదెల్లన్ యశోవృద్ధిచే
రెట్టియై నట్టుగా నొచుడి, నేడు పేరాసచే మైచ్చసంపర్కసంతోషి
తస్వాంతులై పొంగుచున్నట్టి యారాజులే వచ్చి మీకాళ్ళపై వ్రాలి
మాజాతి మాకీయుడి! మాబహిష్కారముంబాపుడి! యంచుఁబ్రా
ర్థించుకాలంబు దూరంబుగాలేను; మేవారుపేరాంతరంగాన్నిభూమిద్ర
గర్భంబుల నిుదితానస్థయు చున్న శౌర్యోగ్రగంధాశ్మవాతాగ్నులం
బ్రజ్జ్వలింపింప మీఖడ్గధారామహద్ధర్మణ బొక్కటే తక్క వేటొ
క్క దిక్కేదియు లేను ముమ్మాటికి న్నిచ్చునే నమ్మియున్నార మో
బప్పురాయాస్వయా! కార్యదీక్షాప్రపూర్ణంబు మీచిత్తమున్ విత్య
సద్గౌరవాసక్త మావృత్తమున్ వజ్రవజ్రాయుధంబే నిర్జింపఁగాఁజా
లు మీచేతి ఖడ్గంబులే ముఖ్యసాహాయ్యకర్తల్ సహాయంబు వేటొ
డు లేదంచు శంకింపఁగా బోవుడి! ధర్మ మెచ్చో జెలంగు జయం
బందుతధ్యం బటంచు న్వివన్ లేదె భూమిధవా! ఘాదుమానేమొ సం
గ్రామకాలావధం గోరినా రంచు నేకింవదతి న్విసంగలుటంజేసి మిమ్మి
త పార్థింపఁగా వ్రాసితిన్ దైవమే మీకు సాహాయ్యహాఁగత మీ

ఖ్యాతి రక్షించుతా శత్రురాజ్ మర్దనా కీర్తి సంపర్ధనాంగా జయస్తే !
జయస్తే ! జయః ! 67

ప్రతా—అర్యా! ఎవరువ్రాసిననేమి? కవితాబద్ధమగు నీయుత్తరముం గనినంత నె
నాకు వే యేనుగుల సత్తువవచ్చినది. చూడుడు. ఈమాటలచేత నే,
మ. జయలక్ష్మీనృపాలింతు నీక్షణము, రాజస్థానసుకూత్ర భూ
జయశ శ్యాఖలలర్ప పర్వ ఘనఘోషల్ నా జెవింజొచ్చె న
న్నియు ధిల్లీశ్వరుడేని నన్నెదురిసి, నేడే దిరస్థాయిగా
జయకాళీయని పాతినానిదె జయస్తంభంబు మేవారుగో ! 68

పృథ్వీ—జయము! జయము! మహారాజావారి పృతిష్ఠ యప్రతిహతమగుగాక!

బాణ—(ధనపుర బెటైలతో ప్రవేశించి) జయము. జయము. మహాప్రభూ!

చ. జయము ! ప్రతాపభూప ! తమసన్నిధికంపె ధనంబు యుద్ధపుక
వ్యయమున కాటుకోటులు సునర్ణము లివ్వెయె !

పృథ్వీ— ఎవ్వరాయుదా
రయశులు?

బాణ—పూర్వపుక సచివరిత్నము భామసి !

ప్రతా— మంచిదే ! రణ

వ్యయ మొనరింపుడి ! యపుడెపంపుడిమంత్రీకిమన్న మస్కృతుల్ .

పృథ్వీ—కవికోమణి! ఈధనము మనకెంతకాలము వచ్చునో లెక్కనేసి మాచితిరా?

బాణ—చిత్తము! ఇరువదివేల వైన్యమునకు పండ్రెండు సంవత్సరములకు—

ప్రతా—గరియే ! పితృపుమొత్తముమాట కేమిగాని యుపశ్రుతి మన కత్యంతోపకృతి
చేయుచున్నట్లున్నది. ఇంక మహూర్తము స్థిరపర్చుకొని జైత్రీయాత్రకు వెడ
లుటయే తడవు. ఈచిత్తము యుక్తమగు నెల్లవన భద్రోపర్చుడు. రండు! లోని
కిబోవుడము. (అందఱు లేవగా లోనితెర యెత్తబడను. లోపల ప్రతాపుని
బిడ్డలును భార్యయుః శ్రీమించి ప్రసంగించుచుందురు.)

కవల—అమ్మజీ గర్కారీ! రత్న పూర్వము చాడము బిటీవల శేవయిన దెలిసినవా?

కరణ—లేదమ్మా! పాపము! కుక్షీభరుడగు నల్లుని మూలమున రత్న వల్లునకు
ముసలికాలమున మిక్కుటములగు చిక్కులు రావైయున్నవి.

కమల—అమ్మాజీ! పాప మక్కయ్య మోహిసీబాయి యిప్పు డెట్టి యవస్థయందున్నది దోగదా!

కరుణా—ఏమియుఁ బ్రమాదము రాకూడదు.

అమర—భయములేదు. సింహవిక్రముడగు జయసింహుఁ డామెరక్షణకై పోయియుండెను. ఆమెవానినివరించి కంకణముఁగూడఁ బంపియుండెను గదా! తన్నేనమ్ము కొనియున్న కన్యాశిరోమణి రక్షణ నుపేక్షించుటకు మనజయసింహుఁడంత మగటిమిలేనివాఁడు కాఁడు. అదిగో బాబాజీగారు సమిశ్రితబంధవముగా నేవి న్నో పెట్టెలు పట్టించుకొని యిందు విచ్చేయుచున్నారు. మీరు లోనికగుఁ గుడు. (కరుణాదేవియును కమలయును లేచి లోనికరుదురు. అంత ప్రతా సాదులు పూర్వోక్తరీతినిబ్రవేశింతురు.)

పృథ్వీ—అబ్బ! ఈకుహంతర్భాగము పోవుట కెంతదు స్తరముగా నున్నది! ఒక్కమా నిసియేనియు ధారాళము గాఁబోవుటకవకాశమున్నట్లులేదే!

ప్రతా—ఆర్యా! చిలుకపిల్లలను పిల్లలు మొదలయినవాని బారెబడకుండఁ బంజరము లోఁబెట్టి గక్షించుచుండు మెఱుగురువుగదా! భయానకములగు ప్రస్తుతప పాలకులను నట్లే పునపిల్లలను న్లేచ్చనైక శార్దూల జాలము వాతఁబడకుండ నిట్టి గుహపంజరములలోఁబెట్టి బంధింపవలసి వచ్చెను.

పృథ్వీ—ఆర్యా! ఇట్టికష్టములు లేనువంటికి రీతములకు మాత్రమేగదా!

ప్రతా—అవును. ఏదనఁడు గోల్పోయినను మానధనముమాత్ర మిట్టి పెట్టెలలోఁబెట్టియే కడుభద్రముగా రక్షించుచుచున్నాము. ఆర్యా! భద్రము. ఈయడ్డబడ్డ నానుకొని కడుజాగ్రత్తగా నీబండతొత్తినైఁ గాలువేయుము. కాలుజాతినా పాతాళముఁజొచ్చియున్న యీకొండకాలువలోఁకు చూడఁగలవు.

బాణ—ఆర్యా! చేయూత యొసంగుదునా!

పృథ్వీ—నలదు. వలదు. నేనే మెల్లఁగా దాఁపెదను. (దాఁటి) అబ్బ! నేటికి ప్రమాదము తప్పినది. (అందఱు గుహలోఁ బ్రవేశింతురు.)

ప్రతా—ఆర్యా! పృథ్వీరామా! తిలకించితివా మాసంపత్తి?

జా. సత్కుల్యాప్రథఁ బుష్పభోగము రాజ్యశ్రీనుభూబుది సు పశుశూర్ణాదుధన ప్రసాదములు గూర్పుజాలు మేరారు భూ భృత్సుత్తుల్ గద నీరనీరణి దాగిద్రవ్యము పోప్తినఁగా మృత్యుత్రంబుల దొట్టెముయ్యెలల బాళింబొందుటగంటివే.

పుధ్య—మహానుభావా! ఇదియొక లేమికాదు.

మ. అభిమానంబును నూనము న్యశము మ్రేచ్చాధీనముగజేసి శ్రీ
లభియింప న్నుదయించు మాదుసిరియేలా, కాల్పనా, సద్యశ
శృభసంధానుకమా రనున్నిలిపి నీమల్నోరు కాలాగ్ని స
న్నిభమా ద్రవ్యము జాఱబుచ్చితివహా! నీకేవిదాగిద్రవ్యముల్.

ప్రతా—ఏమో మీరందఱి ట్లభిమానించుటయే మాకుఁ గావలసినది. మిత్రులారా!
రండు విశ్రమింపుడు. కవిశోమణి! ధిల్లీపురవిశేషములేమి?

బాణ—ధిల్లీవిశేషములు విశేషముగానే యున్నవి. మొన్న నాగోజాపహరులొక
విశ్రమము జరిగినది. పవిత్రక్షత్రియవంశ సంజాతయు పతివ్రతా శిరోమణియు
నగు రసపుత్రకాంత యొకరుక యందందఱు శ్రీరే యుగరుగుగా యని
తనభర్తగారి యనుజ్ఞ సంతకుముందేపొంది గుండి కుతూహలముచేత నుత్సవము
చూడపోయినది. అందఱును శ్రీవేషమును ధరించి సంచరించుచుఁ దొలకరి
మించుం దప్పటికరించు నామించుబోణి మేనివూయులుగాంచి మించువిలుకానిచే
కంచితుండె-

మ. అరికట్టెఁ జెవబుద్ధి నాసతిసుసాధ్యులందు నూహించి ను
స్థిరస్వామిని దైవత్వ మగు కత్తిందీసి యుల్పించి ము
ష్కరుఁ డా! రాయఁక నంటునన్ననిన పశ్చాత్తాపతప్తాత్ముఁ డ
కృగుక్షమోస్మియటంచుఁ దానరిగెఁ దత్పాదంబుఁబ్రవ్వాయుచుకా.

ప్రతా—నెబాన్! నెబాన్! వీరపత్నీ వంశసహజంబగు పని చేసితివి.

పుధ్య—హాయి! హాయి! కాంతాశిరోమణి! నిను గట్టుకొన్న యాతఁ డెంత ధన్యుడై
యుండఁబోలును.

ప్రతా—ఎవరోయి జగత్కీర్తనయ కీర్తికాలిని యగు నాపతివ్రతాశిరోమణి?

బాణ—అట్టివారు వీరశివోదియావంశమునఁ గాక యొందువోఁ బుట్టనేరరా. ఆసాధ్య
మణి దేవరవారి సోదరి కమలాబాయి దేవిగారు.

పుధ్య—ఏమేమి? కమలయా! నీచుండకప్ప రెంతపని కొడిగట్టెను? ఆమె యిపుడెచ్చ
టనున్నదో?

బాణ—ఇతను బ్రాణముండఁగా ధిల్లీపురపుమట్టి త్రొక్కఁగని ప్రితిజ్ఞబట్టి యుదయ
పురముఁ జొచ్చినారు. నేఁడో రేపా యిచ్చటికి రానున్నారు.

పృథ్వీ—దేవా! ఇంతవచ్చినతరువాత నింకను పేక్షింతురా!

ప్రతా—ఉ పేక్షయేది? సైన్యములు సర్వసన్నాహములై సన్నిహితముగానే యున్నవి. ముందు కరుణమిహరు, ఆమీఁద రత్న పురము, పిచ్చుట నుదయపురము స్వాధీనముచేసికొనుట శేగ్గాటు—

బాణ—చిత్తము.

[అంత ప్రతాపపుత్రుఁడగు నమరసింహుఁ డొక యుత్తరముపట్టుకొని ప్రవేశించును.]

ప్రతా—కుమారా! ఆయుత్తర మెందునుండి?

అయ—జయసింహుని యొద్దనుండి. చిత్తగింపఁదగు. (ఇచ్చును.)

ప్రతా—(పుచ్చుకొని చూచి) కుమారా! మామాజిగారిఁ గోడ్కొని నీవు లోనికిఁ బొమ్ము. కవిశిరోమణి! మీరునాతోరండు. ఆర్యా పృథ్వీరాయా! వీడ్కొని త్వరలో మరలవత్తును. (వైకిరాగాఁ దెరజాటును. బూరా యూదఁగా భిల్లులు మూఁకలు మూఁకలుగాఁ బ్రవేశింతురు.)

స ట—రాచే! రాచే! మీర్! (హల్లవి)

ధీరప్రతాపు, బూరావినగబడె || రాచే ||

1. దారుగాఁ కిత్తిక | తారులనూజ్జించి

దారి మొగలగాసి | వైకుంఠసేట్ట || రాచే ||

2. తురక మూఁకలడసి | చెఱుకునెడలల్లె

చరుకు చరుకున జికి | దొరగాఁకర్పంప || రాచే ||

3. ఘోటము గూటుచో | మీఁటల రాలబన్ని

బాటపూటకాగఁ మీఁటల వెడలింప || రాచే ||

1. భిల్లు—బాబూ! బాణక! బాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! రాజాగారితో ముందునామీఁద సెప్పాల. దేవదీక్షాద మామిడైన నక్కపోతు ధాకలు సేసికొన్నాను. నిన్ననే మాయారకోడు మాట్లాడేసి నాడు.

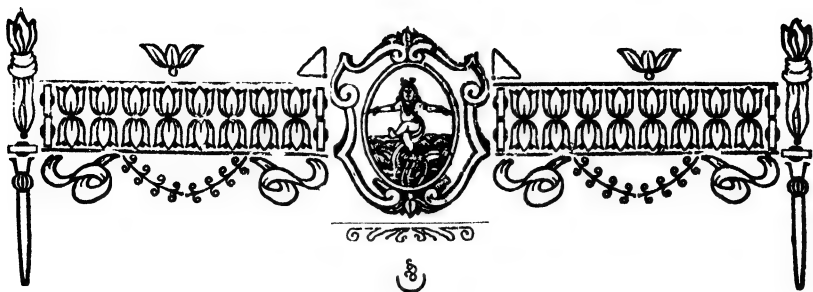
2. భిల్లు—కవిబాబూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఈదొప్పలో యిప్పతేనె మాజగిలిదొంతు. ఇదిగో యీదొన్నెలోంచి సిన్ని పూచేసెనాది. అడికింద నాపేరు సెప్పుల బాబయ్యా!

3 భిల్లు—బానయ్యబాబోరూ! బుద్ధి బుద్ధి! ఇదిగో గోరొజనం, కన్నూరీ, పుణఃగు, జవ్వాజి నజరుపట్టుకొచ్చినాను. వెద్దవెబ్బుగారితో సెప్పాలిబాబూ

బాబు—ఓరీ! భిల్లులారా! మీమీ కానుకలు పేరు పేరువరుసనను దెలిపెదను. కాని మనరాచవారి బలములను, తక్కినవారి నందఱిని రేపిక్కడకు వచ్చునట్లు మీ రున్న పాటున నూరూరు పల్లెపల్లెకుఁబోయి రాణావారిముదలచెప్పిరావలయును. రేపేదర్బారు. ఇదివఱలో మొహనల్ గా పనిచేసినవారి కి నాము లీయఁబడును.

భిల్లులందఱు—ని తం. బాబోరూ. బుద్ధి బుద్ధి. (సమస్కరించి వైపాట నే పొడుచు నిమ్మమింపఁగాఁ దెర వాలును.)

రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాణాపితాపిసింగు)

చతుర్థాంకము.

1. రంగము—రత్నపూసకోటలోని ప్రహరాచనము.

[మోహినీబాయి యేడ్చుచు జయసింహ ద్వితీయయై విశ్రమించియుండును]

మోహి—హా! దాదా! నామీద కోరికమా! ఒక్కమాటు శాతో మాటాడరాదా!
నీకు దయలేదా! దాదా! దాదా!

జయ—బాలా! ఊడెట్లు మాఱెట్లుము ఎంతకాలమిట్లు దుఃఖించిన కలసివచ్చును!

మోహి—మిత్రరత్నమా! మాదాదాను ఆచూకెట్లు చెట్టుకిందనేగదా మగుడలేవని
పొన్నవని బవలింపంజేసివచ్చితివి. ఒక్కమాటుచూపరాదా! దిక్కుమాలిన
నాపయ నీకు నక్కటికములేదా! దాదా! హాదాదా!

జయ—రాజపుత్రీ! ఇది నీవంటిపాక్షిరానికి వీలా! జేలా! ఒక్కనిపేషము ధైర్య
ము చిక్కంబట్టుము.

మోహి—ప్రియమిత్రీమా ఎట్లుచిక్కబట్టగలను? మాదాదాని నందఱు తాతల
వంటివాఁడు కాఁడే!

సీ. చిన్నప్పడే నాకుఁ గన్నతల్లి నశింప

నగువాఁడౌనీ నన్నోమినాఁడు

కండనా నన్నిట్లు కొండను గావించి

కొండనుకొని పొంగు చుండువాఁడు

నాతోడిదే యెల్లభూతలం బుచు నా

ముద్దుల చెల్లించి మురియువాడు

జవ లేసి లటి తల్లి చాపుపిల్లను నన్న

పొత్తిట నిడుకొని పోచినాడు

ఏనుము నాకింత చీమ కుట్టినను దనకు

దేలు గుట్టినలీలఁ జింతించువాడు

నెప్పుడు నాసౌఖ్యమే మది నెంచువాడు

నెనరు గలవాడు మాదాద నేడు లేడు.

73

జయ—బా! ఈలీల పనవి పనవి దుఃఖించిన కొంచెమైన లాభమున్నదే!

మ. శతవృద్ధై చ నె తాత నీవిటులు వజ్రక్ భోరుమం చేడ్వ నా

మతిపోవు గతియేమి? యూఱడిలు లేమా! గర్భనిర్భేద్యుని

వెతకుం బారముగదై, దైవవిధి యుర్విం దప్పు నేముండు సం

గతియొందింపఁగవదై, యొక్కత్రుటిచిక్కుంబట్టుమి ధైర్యము.

మోహి—కొండంత తాతనే మింగివేసిన మొండికట్టియను, ఈ దుఃఖము మాత్రము

దిగమింగఁజాలనా? ఇదిగో దుఃఖమంతయు నడచిపెట్టి నిబ్బరముగానుంటిని.

ఏమిచేయుమందుకో చెప్పుడు.

జయ—నుందరి! ఈ మందమతుల ముందరి యాలోచనయేమియో నీకుం దెలియునా?

మోహి—తెలియకపోవుటేమి? దుర్గమాక్రిమించుకొందురు. అటుపిమ్మట చేజిక్కిన

నన్నెత్తుకొని ఢిల్లీకో, ఉదయపురమునకో గొంపోవుదురు.

జయ—అది కలలానిమాటలే! దానికేమి? నేటు రేపట వారుచేయనిశ్చయించిన

కార్యముమాట చెప్పుచున్నాను విను.

మోహి—అనిశ్చితమేమి?

జయ—కోట కాలివేయుట.

మోహి—కారణము?

జయ—ఎంతవెదకినను మనబాడ కానరాని కార్యణ్యమున.

మోహి—హా! ఎంతపని! (తనలో) రణమల్ రాజచంద్రా! నిశ్చయముగా నీవద్ద
వ్యవతుండవు. ఈ దుష్టచేష్టితములు చూడకమున్న నీ కారింబట్టితివి. (జయసిం

హునితో) రాజకుమారా ! ఏమీ ! కోట కాల్చివేయుదురా ? నావిషయమగు
తుచ్చపు టూహతో నాతండ్రియు మానసింహుడను, ఇక్కడ యవనచమూ
సమూహముతో నేనుహూర్తమున కాలుపెట్టిరో యాగడియయందే కాలిపోయి
నదే రత్నపూరుకోట !

సీ. కన్నతండ్రియె యిటు గావించె నని భోరు

మని యేడ్చునాచు శోకాగ్ని చేత

అల్లుడే తనయింటి కంతకుం డయ్యెగా

యని దిట్టు తాత శాపాగ్ని చేత

కుక్షింభరతఁ గన్నకూతు మ్లేచ్ఛుల కమ్మ

నై యున్న తండ్రి పాపాగ్ని చేత

ఎఱియేదో చూపిసోదరుల జీల్చినద్రోహి

యశా మానసింగు దోహాగ్ని చేత

దగ్ధమైపోయె నీకోట తనర నాడె

మేచ్ఛు లిట నేక్షణమున కాలెట్టివారొ

బొగ్గుమాత్రంబె మిగిలె నిప్పలనునార్చి

సంచయనోర్చు తగునిక సాగునకు.

అయ్యో ! దాదాజీ ! ఆపరానిదైయెంత దిగమింగినను సముద్రితరంగముల భంగి తెర
తెరలుగా పొంగి పొంగి పోరివచ్చు నీయగాధ బాధ పెట్టు భరింతును. ఈయపార
విచారపారావార పెట్టు తరింతును ! హా ! దాదా !

చ. బ్రతికితి వెన్నదేడు లిలమై గులగారవ మొక్కి నాడునున్

వదలక చీకుకాలమున నాకతన న్వేతగల్గె, ప్రాణముల్

మృది కరముంచి నిర్మలతనీగెడు సౌఖ్యములేకపోయె నే

గద కత మీవృధావృధకుఁ గాల్చునె నాలినువింక భూమిపై 76

హా ! దాదా ! చిన్నతనముననే కన్నతల్లి కడవైపోవ నన్నిటికి నీవయ్యె యేకొఱంత
యుఁ జేకూరనీయక కొండంతానతో కన్నులనద్దకొని కాపాడుచుండినందుకు నావల్ల
నీకుఁ దుదకు మంచిసౌఖ్యమే కలిగినది.

జయ—కాంతామణీ! ఇంత కడుపు పగిలి శోకించుట వ్యాయమా! దురంతమగు నీవిచారకాసారమునకు పరీవాహ ముండవలదా! ఇంతకు మీతాతగారు నిశ్చింతగా నస్తమించినాడు. ఇంక శాంతిఁబొందుము.

చ. మగువరొ గడ్డమూని బతిమాలుద నీవెత మనుమిక తే
నగునంటె యెంత మొత్తుకొన నాతని సేతువుల్ తిరుంబులే
జగమున చావుపుట్టుకలు జ్ఞానుల కొక్కటియే సుమీ శమిం
పగదె సుధీనిధీ! నతగుణా! తగునా! తెగునా వగందిగుల్! 77

మోహి—శూరాశ్రీసరా! మాదాదాజీగారు తమయవసాన సమయమున దమతో నేమయిన చెప్పియుండిరా? నేనపుడుకార్యాంతరమున లోనికిఁబోయియుండితిని.
జయ—శూరుల కుపదేశింపవలసిన రహస్యము లనేకము లుపదేశించిరి. తగువాత నీవిషయమును గొంచెము చెప్పిరి.

మోహి—మిత్రగ్రన్థమా! కరుణించి నల్లఱించి దాదాగా రేమి వినిపించినో యానతిచ్చెదరా?

జయ—నుందరీ! సాంతముగాఁ జెప్పవీలులేదు.

మోహి—(చనవుతో) పోనిండు. వీలయినంతవఱకే నెలవిండు. అతికుతూహలమునకు తీమింపుడు.

జయ—నుందరీ! ఇందుతీమించుటకేమున్నది! వారునాతోఁ జెప్పినదంతయుఁ జెప్పెదవను.

ఉ. లిల్లి గతింప నీలలనఁ దల్లియుఁ దాతయు నొంచ మల్లికా
వల్లియొ నాగఁ బెండ్లికి; పాతకుఁ డల్లుని వల్ల చేయనా
టిల్ల గనుండఁ; నెయ్యెది ఘటిఁచెదొ పుత్తులకీర్తి నిల్పి మా
పిల్ల యు రాజ్యమింక విడిమిపగ నేరను నీకుఁ బైకధన్. 78

మోహి—(తనలో) అంతటిభాగ్యమా! ఈమందభాగ్యురాలికి. (పైకి) పోనిం డింతవఱకు విన్నించిత రిందులకే నేకృతజ్ఞురాల. వైరహాస్యములు నాకేల?

జయ—నుందరీ! నీకయ్యమై దాదాగారు చెప్పిన ప్రత్యక్షరముం బెప్పివేసితినిసుమా!
ఇంచుకంతయు దాచియుండలేదు.

మోహి—మీరిప్పుడు “ఇంకవినిపింపగ నేరను నీకుఁ పైకధన్” అనుటచే నేమేని దాచియుంచినరేమో యనుకొంటిని.

జయ—అదియు దానాగారు చెప్పినమాటయే. అంతవఱకే వారికి మాటాడుకొ
య్యండే.

మోహి—హా ! దాదా ! కడుపులోని యూనా పూర్తిగా వెలువరించుటకైన నవకాశ
ము లేకపోయేనా ! హా ! దోహతీనత్సలా ! ఇంక నేమీమి చెప్పియుండువో
గదా ! దాదా !

జయ—సువతీ ! మరల నేమ్మలోనికి దిగితివా ! కొంచె ముపకమిచితివేని దాదాగా
య చెప్పిన పరచురహస్య మొక్కటి చెప్పెద. ఇందాకఁ జెప్ప మఱచితి.

మోహి—ఏవీ ! ఏవీ !

జయ—గుఱి యూఱడియను. (నలుదెసలు పరికించి) ఇందెవ్వరును లేరుగదా ! ఆమా
పట్టు చెట్టు గుబురు జొంపములలో గలగల నేవో చప్పుడైనది.

మోహి—(చనవుతో) ఎవ్వరునులేరు. ఏవోపక్షులఁతొక్కల చప్పుడై యుండవచ్చును.

జయ—పక్షులచప్పు డట్లుండదు. చెట్టుపై నెవ్వఁడో మనుష్యుని సడియైనది.

మోహి—ఏమానిని సడి యుంగాదు, అబ్బా ! నన్నురింపక చప్పునచెప్పుఁడు.

జయ—నుందరీ ! అపాయనపు మును మనమిచ్చుకొండి తప్పించుకొని పైకిఁబోవుట
కదియొక సుఖవైనమాగ్గము. ఈకోటపాణిద్వారమునకుఁ బడవుటికొమ్మన
నొకపుష్కరిణి కలదుగదా ! తద్గర్భగతంబయి సోపానములక్రిందియండి యొక
సురంగమాగ్గము గలదు. తద్వారమునఁ బోను పోను వెల్లడియై యేనూరువారల
మారములో నొక నేలమాలియయ్యుం గాళికాలయమునుం గలవు. పుస్తతమచ్చ
టికిఁ బోవుటయే కర్తవ్యముగాఁ దోచుచున్నది.

మోహి—నిత్యరత్నమా ! చిత్తము! ఎట్లేని నీచమాదృశ్యమునుండి బయలుబడినఁజాలు.

జయ—సరే! నేటిరాత్రియే ప్రయాణము. నీవలను నాకెదులను జక్కబెట్టుకొనుము.

మోహి—అన్నియు సిద్ధముగానే యున్నవి. మీసహాయమునలన నొక్కనగం గాపా
డుకొనినఁజాలు. అది యాత్మగౌరవము. ఆనగను విలువలేదు. తక్కిన నగలు
నాకంత లెక్కింపఁ దగినవికావు.

జయ—కాంతాశిరోమణీ! అంత నిస్పృహ బూనుటకు నీకిపుడువచ్చిన భయమేమియు
లేదు. నీగదిలోనికి రమ్ము. నీవస్తువులలో విలువగలవాని నాచేతిమ్ము. లెమ్ము.
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

గులాం—(చెట్టునుండి దిగి పిఠికితనముచే బెదరి బెదరి చూచుచు) ఆ ! అచ్చారే !
దోనోబీ చెల్లమా ! పర్వాసహి ! మావీమంచివాద్భవమ్. దొంగా దొరిఖీనాఁడు.

పాట—దొరికినాడుదొంగ దొరికినాడుమాకి .

దొరికినాడుచోరు . దొరికినాడురా ||

దొరికినెప్పిచూము . సరిఖవేయిస్తాము || దొరికి ||

మెల్లిగా బెల్లించి . మీటీమాటలాశి .

పిల్ల దాన్నియీడు . పెళ్ళాడా సూస్తాను || దొరికి ||

హూహార్కిపోతామ్ . హుమారీ నేస్తామ్ .

కాఫీర్దగానెప్పి . ఖైదూనే యిస్తాము || దొరికి ||

(పాడుచుబోగాఁ దెరజాటును.)

—

2. రత్నపూర్—కోటనుండి కొలికాలయమునకు బోవు

రహస్య మార్గమున

[మోహినీ జయసింహులు ప్రవేశింతురు]

మోహి—అయ్యయ్యో! ఎంతభయంకరముగా ఉన్నది. అగ్గిరక్కసుండు దుర్గమెల్ల నొక్కగుక్కం గబలించుచున్నవాడు.

తే. గీ. శిరమునందుండి ధూమకేసరము తెరుచు

మంట లనునాల్కలను జవలంటఁ జూపి

పటపటధ్వని దంట్టాలు పగులఁజేయు

చగ్గిరక్కసి మిగిలు సాధాశి నెల్ల .

79

జయ—నుండరి! భయములేదు. మనము ప్రమాదస్థలముచాటి కడుదవ్వు వచ్చితిమి. నా పెనువెంటనే రమ్మ. గన్యస్థానము సమీపముననే కలదు.

మోహి—ఇదే వచ్చుచుంటి. (కోటవంకఁజూచి) అయ్యో! సమయమున కోరుగాలి కూడ దాపరించినది. అగ్గరానిదై యగ్నిహోత్ర మంతకంతకు విజృంభించు చున్నది!

జయ—అవునట్లేయున్నది.

లయవిలాసిని, భుగభుగశిఖిజ్వాల, గగనానిలజ్వలిత

ఖగబింబమోయనఁగ, నగసులచు గాల్చున్

పొగలెఱయఁ గానగ్గి, సెగమాడి మ్రోడువడి
 దిగులంప బొగ్గుగుమఁ, బగఱగుమి మగ్గెఁ
 ఖగితఱి వగంగూటి, గగనాపగం దటియ
 నగునంచు బాటుగతి నెగులు వినువీధిఁ
 భగభగ వియద్యోధి, కెఁబా)కు మంటసెగ
 వగసింపి నేదరు బెఁడువడఁజేయున్.

80

మోహి—ఓహోహో! న్లేనసెబ్బుమల మగు గిడ్డంగి యంటుకొన్నట్లున్నది. ఈ
 మాటు బావలాజిహ్వాం దొకంత శాంతించునట్లు లేదు. అగ్ని దేవునకు వాయు
 దేవుండు సహాయభూతుండు కాఁగా మంటలు నల్లట్లుల నొక్కపెట్టునఁ జూట్టు
 ముట్టినవి. పాపము. రాఁకపోకలకు వీలుచిక్కక యవనచమూసమూహం
 బంతయు నొక్కముహూర్తంబున హుతాశసవాతఁబడనట్లున్నది. జ్వలనా!
 హవ్యవాహనా! శాంతింపుము. హా! హా! స్కంధావారములందు హాహాకార
 ములు మిక్కు మో)యుచున్నవి. శిఖిజ్వాలలు న్లేచ్చిబిగంబుల దెస కే)ళ్ళు
 వారుచున్నవి.

జయ—సంతాపనా! వీతిహోతుని శాంతుగచ్ఛుని వేకుచుంటి వెంతబేలవు. పలు
 గావులగు నీ కాకిమాకలసాకు దెరపులేదనియూ విచారించుచుంటివి. ఎంతసత్వ
 కాలము!

తే. నీకరసపుత్రి చంద్రవందీశిఁ నగు

నిన్ను బట్టి, వచ్చి రీసీచమతులు

దివ్వె పువ్వుని ముద్దిక దిపురుమినుత

లగ్నిబడి కగ్ధమకాఁగాక హాయిగను నె!

81

వనజముఖీ! మనపైనికి నికాయంబు సర్వంబును మానసిగు కైదుచేసి యుదయపురము
 నకుం బంపివే నెనట. పోనిమ్మదియుమేలే. ఇక్కడనే యుంచినవో వీరిపాల్లే మనవా
 రికిని తటస్థించి యుండును.

మోహి—వీరవర్యా! అగ్ని హోతుఁ డింకను శాంతించినట్లు లేదు.

జయ—లేదు. లేదు. (అగ్నికభిముఖుడై కేగొప్పి) హుతాశనా! సర్వభక్షకా!
 సంపూర్ణాహుతి గొనక శాంతింపకుము.

మ. జ్వలనా ! కాల్పుము కాల్పు మిగిలెనుకు ర్వాహరముల్పానుపా
పులు లేకుండగఁజేయుచూ కొనుచుసంపూర్ణాహుతి. కర్గమున
ఖలుడౌ సాగ్రజి వంశవైరి నెగ్రుక్కన్ మ్రొగుచూ హేయమ
న్చుచుగంబోకుమ న్యభక్షగుండ నీనోటబడన్ పూతుడౌ. 82

(ఇరువురు నిష్క్రమింపఁ దోచాఱును.)

3 రంగము — రత్నపుంకోటముగతి మైదానము.)

[సాగరజీయును మానసింహుఁడును బ్రవేశింతురు.]

మాన—ఆర్యా ! సాగరజీ ! ఆజయసింహుఁ డెంతమోసముచేసెను !

సాగ—ఆతఁడు జయచల్లుని కుమారుఁడుగదా ! ఎంతసాహస కార్యమునకైన వెనుదీ
యఁవాఁడుకాఁడు. దుర్గదాహము వానిపనియేయని నాయునుమానము.

మాన—కోటకు నిప్పంటించి ఏయర్ధరాత్రినుపుడో వానిందుండి దాఁటివేసి యుండ
వచ్చును.

సాగ—నాకు నడేయనుమానము. ఏదేని రహస్యహృద్గమున వారు తప్పించుకొని యుండ
వచ్చును.

మాన—కోట నాల్గుప్రక్కలను, ఆమీఁద పట్టునను నాలుగుదిక్కులను మనసిబ్బందులు
కనుగలిగి కావలిగాచుచున్నవే. ఎక్కడికిఁ బోయెలరు ? ఎట్లుపోయెలరు ?

సాగ—జయసింహుఁడు కడునేర్పరి. ఆతఁడెల్లందుఁ బ్రవేశించెనో మన మిదివఱ
కుహింపఁ గలిగితిమా ! ఎట్లుప్రవేశించెనో అట్లే దాఁటిపోయి యుండ
వచ్చును.

మాన—అయ్య, గావచ్చును. అదే సలీంరాకుమారుం డత్యుత్సాహ్నముతో నిటు వచ్చు
చున్నాడు.

సాగ—వారి కుత్సాహము లేనిదెప్పుడు ! చిదానందపురుషులు !

సలీం—(ప్రవేశించి) మామాజీ ! హుషారీమే దర్యాప్త చేసి మోహినీబాయి సమాచార
అవుర్ దగాఖోర్ జయసింగ్ పరాఠీకూసే చుత్కార్మే వైకితీసి నామ్.

మాన—ఎక్కడ ? ఎందున్నారు ?

సలీం—బోలోరే గులాం ! బోలో !

గులాం—అచ్చా సర్కార్ ! ఖల్ రాత్తు ఖాన్సీ-మే ఖిల్లా ఖాళీ నేనీ ఖండక్సే ఖాళీ గుడ్డీ యెల్ఖినార్ యిన్నామ్. సర్కార్.

సాగ—చి తగించి వారా ! మన మూహించి నల్లే.

మాన—సరే ! అయియండవచ్చును. నీ కీసమాచార మెవరు చెప్పినారు ?

గులాం—మాకీ యారెండు నేత్రాల్ వ్యయమ్ ఘోస్నార్ సర్కార్. ఖల్ పూల్ బాగ్ మే జయసింగ్ మోహినీబాయి దోనోబీ ఖాన్సీ-మే బడే కమామిష్ సేస్తూవుంటే సెట్టూమిదనుండి యిన్నామ్ సర్కార్. జూటీబాత్ బోలూతో జూతీ సే మార్ మహారాజ్ !

మాన—సరే ! మేమిప్పుడే ఆసుంగ్ మాగ్గుమునఁ బోయి నిజ మెఱింగివత్తుము.

సలీం—మామాజీ ! మాకీ రావాల్నీ హుద్దేషం ముఖ్యంగా వున్నాది.

మాన—కుమారా ! వద్దు, వద్దు. అందొక వేళ శత్రువైనవ్యములుండిన నుండవచ్చును. లేదా, మోస మేనియుఁగావచ్చును. భవిష్యత్ సర్వభౌముండవగు నిన్నట్టి ప్రమాదస్థలమునకుఁ దోడ్కొని పోరాదు. మిత్రమా ! సాగరజీ ! ఆయుధపాణులయి మీరు నాపె టరండు !

సలీం—మామాజీ ! జయసింగ్ కీ జేడీల్ యేసి మోహినీబాయికి మేనాపరయేసి మాన వ్యం పట్కారావాల.

మాన—సరే ! వారచ్చట నున్నచో నల్లే చేయవచ్చును. మీరుమాత్రము శిబిరమున మిగుల భద్రము. (సాగరజీతోఁ గలసి నిష్క్రమించును.)

సలీం—అచ్చా ! అరే ! గులాం. దారూ జరూ ర్నేలే ఆవు.

(ఇరువురును త్రాగుచుండఁగాఁ దెరవ లును.)

4. రంగము—కాళికా దేవాలయము.

[మోహినీబాయి తడకచిత్తముతో విగ్రహము నెరుట భ్యానించుచు మోకరించి యుండును.]

మోహి—భుజంగ. భవాని! మృడానీ! శివా! నీమహేశ!

భువాన్నీ నె ద్దీకంటికి బోమెంపు మంత్రి

హాసాలాధరి! నన్ గ్రహం జూచు వారే

రు! వే గావ రావే! సరోజాక్షి దేవి!

ఓకాత్యాయనీ ! ఆ రజనాభయప్రదాయిని ! సదా త్వదీయపదారవిందంబులే మదీయ హృదయ మందరమనందుం బొందుపఱచి నిఖిలప్రపంచమున్మఱచి నీవే సర్వస్మృతి నమ్మకొనియున్న దాన. కడుదీన. నుతిహీన. నడిసముద్రములోని పడవ వడుపున నుడి గారి కడగం జ్ఞేదిక్కున కీడ్చిన నాదిక్కునం బోవుచు నేగడియనో దరిగానరాని యీవిచారంపు గడలిం గడువనేరక దీని కడుపునం బుడుంగునంబడి యడుగంటునున్న దాన. చిన్నప్పుడే కన్నతల్లి కఱవైపోయె. కన్నతండ్రి దయాహీనమానసుండయి మాశాభిమానములు పోనాడి కుక్షింభరత్వముచేఁ గన్న కూతురని యించుకేని సంకో చింపక కులభృష్టంజేయ నుద్యుక్తుండయి యున్నవాఁడు. పుట్టిననాటం గోలె కన్న సంతానముకన్న మిన్నగా నెన్నుకొనుచు నెండకన్నెన్నఁడేని నెఱుంగనీయక కన్ను లనద్దుకొనుచు గంటి తెప్పవలెఁగాపాడు మాతామహండు, మహనీయసదాచారపరా యణుండు మాయదారిమిత్తి వాతంబడి మటుమాయమైపోయె. కన్నవారికిని బెంచిన వారికిం గాక యేకాకినై వీకదక్కి తమోమయంబై గర్వశూన్యంబగు నీలోకమున దారి తెన్నులు గానరా కూరక పరిభ్రమించుచున్నదాన. ఓజగజ్జననీ ! జగదేకరక్షణీ ! ఆ రజనాపన్నివారిణీ ! దుష్టసంహారిణీ ! నాయవస్థంగని కనికరింపుము. కరుణింపుము. అర్చకుఁడు—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) రాజపుత్రీ ! మీతండ్రిగారగు సాగరజీయను జయపురాధీశ్వరులగు మానసింగుగారును లోనికివచ్చుచున్నారు. ఏమిసెలవు ? మోహి—ఇంక సెలవేమి ? నాకడపటిగడియలు సమాపించినట్లున్నవి. అయ్యో ! సమ యమున కాజయసింహ వుమారుండను లేకపోయెను. కోటలోని పూదోటలో దాదాగారిచ్చిన లోహపేటిక వలఱివచ్చుటచేఁ దిరిగి గానిఁ దెచ్చుటకవో ప్పటికిఁ బోయియుండెను. పోనీ ! నామాటకేమి ? గారిలో నాతనికేమియు నపాయము రాకుండిన నాకదియేపదివేలు !

శా. దేవీ! పావనరూపిణీ! భగవతీ! దేదీప్యమానప్రభా
నా! విశ్వాత్మక దేహిణీ! శరణు నీపాదాంబుజాలంబులే
నావిజ్ఞాపన మాలకించి రిపుల న్నానూనశిష్టంబుగా
గావింపం గదె భక్తవత్సల జగత్కళ్యాణ కాత్యాయనీ! 84
(మొకరించి తడవచిత్తయై ధ్యానించుచుండ సాగరజీమానసింహులు ప్రవేశింతురు.)
మాన—మిత్రమా ! దేవీవిగ్రహము నెదుట మొకరించి తడవదీక్ష ధ్యానించు నామిం
చుబోణియే మీకమరీరత్నముకాబోలు ! ఆహా ! ఏమి యామె వైభవభక్తి !
మీ కన్నియ చక్కదనముల కిక్కయేగాదు. గణాలకుష్పవలెగూడ నున్నది.

గీ. రాజ! యిటువంటి పుత్రికారత్నములకు
 నాగుండ వాగు చుటయె రిత్నాకరుడను
 సర్థ మిచ్చెను నాగరాహ్వ్యుని మును
 బెట్టినారే మొ మనారు పుట్టి నపుడె

85

సాగర—ఆర్యా! ఇది కేవలము కవితాబద్ధమగు ప్రశంస. మామటులుమునం దాదియం
 డియుం దమకుండల వాత్సల్యముచే నట్లుదురుగాని మేమేపాటివారము!

మాన—మిత్రీమా! ప్రశంసకుఁ గారుగాని మిత్రునికి సర్వోత్కృష్టచరిత్రవలె నాకుం
 గనుపట్టుచున్నది. చంద్రికాపవతి; తదనుగుణ్యురగు గుణవతి, వివేకవతి, వినయ
 వతియునై యుండఁబోలు. ముందుగా మిరుకన్నడి పుత్రికాస్నేహమునఁ
 బ్రసంగించి యెట్లుయిన నివృత్తువాపి యదయపురమునకుఁ గోడ్మొని చను
 బందోబను చేయుఁడు. ఇందు బహిరంగముగా నేను జ్యోక్యము కలుగఁజేసికొ
 నుట యతిక్రాంతిమర్యాదగా నుండును. జనునింహుఁ డిప్పుడిందులేనట్లున్నది.
 ఆతఁడిప్పు డెక్కడికిఁ బోయినదియు నెందున్నదియు విస్వప్నముగా కనుంగొన
 వలయు. నే నిందేయుండెను. మీ కసాధ్యమైతపో నేకవత్తురు. మతిపొందు
 పనిపండించుకొనిరంగు.

సాగర—చిత్తము. సువచేత్రిగోచరి. సాధించుటకేమివస్తువు! వెతలు తెనవులు
 నాలుగుకా! మొనెటియూకును నిగ్గకములైన తురీనుఃపాథ యుండునే
 యున్నది.

మాన—గోటా జిగురుదగువానికి గొడ్డండ్లె ? పోయిరండు. నేనిందేయుండెను.

సాగర—(పోయి జేవీవిగ్రహము నెదుట మోకరించియున్న మోహినిని సమీపించి
 బిడ్డా! ఇక్కడనా యుంటిని! అక్కటా! ఇంతదిక్కుమాలియుండ నీకేమి
 కర్మమమ్మా. లేమ్మా. మనయింటికి పోదమురమ్మా.

మోహి—అమ్మా! నాదిక్కునకుఁ గాదు. నా కీలోకముగా నెవ్వరులేరు. లోమ
 లతో నాకు జ్యోక్యమలేదు.

సాగర—అదేమమ్మా! అట్లు నెకపు నీరునకు సరిగానున్నట్లులేదు. ఆపదలపై నాపద
 లునచ్చుటచేఁ గాఁబోలు మది బెదరి చెదరిపోయినది. మోహిని! మది కుదురు
 పఱుచుకొనుము. నేను నీతండ్రిని. మనయింటికి పోదమురమ్మా.

మోహి—నాకుఁ దండ్రియును లేఁడు తల్లియులేదు. భక్తజనకల్పవల్లియును నీసతీమ
 తల్లియే నాతల్లి. ఇతరులెవ్వరును నాకుఁ గారు. నేనితరులకుఁ గాను, కరుణించి

మీదారిని మీరుపొందు. మీరెవ్వరో దేశదోహులవలె నున్నారు. మిమ్ము చూడ నాకుభయము- కాదు- అసహ్యముగా నున్నది. అదిగో మేచ్చకాద్దూల ముల నాశ్రయించుకొన్న తోడేలు ఆపంచను పొంచియున్నది. దానియెం గిలిదిను నీదుమ్ములగుండు నాకుఁ దండ్రియగుట. చుదుగా పసిఁబట్టుటకిక్కడికి బంపఁబడినది. దుష్టసత్వములారా! పొండు! పొండు! తెలియగా ఇది మృ గేంద్రవాహన యుండుచోటు, మీయాట లిచ్చోటసాగవు

సాగర—అర్యా! మానసింహా! ఇటుగుండు. ఈమె చిత్తము స్వస్థముగనుట్లులేదు.

మాన—(సమీపించి) ఇరువున్నియు వేషములు. మీరూరకుండుండు. నిమిష ములోనే జక్కఁజేసెదను. (మోహినితో) ఓరాజపుత్రీ! ఇట్టిపిచ్చివేషములవలనఁ బ్రయోజనములేదు. నీతో నొక రాజదోహి యరుదెంచెనట. ఆతఁ డెందున్నాడో చెప్పుము. లేకున్న నీకుఁ బ్రమాదించును.

మోహి—రాజదోహియా! దేశదోహులు, వంశదోహులు, స్వామిదోహులు, భారతృదోహులు, లోకములో మీకు మించిన దోహులీప్రపంచమునందు, కా దీముల్లోకములందును లేరు. పొండు. పొండు. మీరుతప్ప మఱియెట్టిదోహు లిష్టమునలేరు.

మాన—ఓనంగ నానీ! దొంగవేషములుమాని గజదొంగయు రాజదోహియును దుగ్ధ దాహవంతును నగు జనుసింగిందులేదా! చప్పునఁ జెప్పుము. లేనిచో నాతని తప్పు నీమూపునంబడి నీకు ముప్పుఁదెచ్చి పెట్టును.

మోహి—అయ్యా! నీవేనా మానసింగవు? మీసోదరిమేకామా పామసపట్ట వ్రడే! పాపము! మీచిన్ని మేనల్లరి యాటసామావేకాఁబోలు, పోలాపురికుండి వచ్చు చుండఁగా దొంగలెక్కువనిపోయిరి. ఆదొంగతనమా యిప్పుడు జనుసింహునియం దారోపించుచున్నావు?

మాన—వగలాడీ! అధికప్రసంగముమాని జనుసింగెందున్నాడో చూపుము.

మోహి—ఓహా! మీకు జనుసింహుని జూపింప వలయునా!

మ. జనుసింహుని గనిమింపఁగా వలయునా? నా డే నెత్తింగొప్ప ని

ర్భయులై వట్టఁగలారే! మెచ్చుదగు; సేబాష్! యోధులే! పైకర

ద్వయముంబట్టి యొసగు మేమటుపయిన్ బంధింపఁగా నేర్తునుం

చయయో! పల్కెదరేమొ! నాకలవియకానా! ఆడుదానంగదా!

మాన—అయలవుదాము మిన్నకుడిక కొలుదిరి నీవతికాంతసర్వాన వలముతివే.

వినుచుంటివా ! జయసింహుడు రాజద్రోహి, మగ్గదాహుడు. ఆతని
యిక్కువలెటింగియు నిక్కుకము మఱుంగుపఱచిన నీకు మరణవండన తప్పదు.
మోహి—అయ్యా ! నన్ను చంపివేయుదునని భయపెట్టుచుంటివా ! నీవు రసపుత్రవం
శసంజాతుడవేనా ? రసపుత్రులకు చావొకభయకారణమా ! నీకు మరణ
మన్న నంతభయమా ? పాణిమన్న నంతతీపిమా ! ఓరిమానహీనుడా !
నీ మానంపురమకు జన్మస్థాన మాచేశ

మాతను దూరకకు మనుపుకన్న

అడబుట్టుపులఁ గూఁతుల బజారునఁబెట్టి

కులవిహీనుల కమ్మకొనుటకన్న

గోమాంసమును మద్య మామోదమునఁ దిను

స్త్రేష్ఠులకిన్ని మిదూ మెసపుకన్న

అడియూసలను తెంచి యన్నదమ్ములఁ జీల్చి

కూటికై యితరులఁ గొలుచుకన్న

తే. గీ. మరణమే కష్టతర మని మదిఁ దలచితె

ఉట్టికట్టుక యాగుదే యుద్విమోద

నిట్టిబెదరింపులం గట్టిపెట్టు మొకట

మాన మేదిర సీకు దుర్మానసిగ !

87

[తెరలో జయసింహుడు]

చ. నీవు నెజ్జ భద్రమని నమ్మిసుఖంబున నున్నహంసికా !

మోకువతో మోలఁగు మిఁక స్త్రేచ్ఛనివేల్పు, కిశంకుడున్ ద్విజా

తులపగవాడు, దేశికవధూవ్రతభంగరతుండు, సోదరీ

నిలయఁమఁగూల్చు రాజుటకు నేర్పునవచ్చెఁ జలంపకుండుమా.

మాన—(విని) అదిగో ! రాజద్రోహి జయసింహునిమాట వినఁచుచున్నది. నేనోయి
వానిబంధించి పాణిమతో ఢిల్లీకిఁ గొంపోవలయును. మీరన్నట్టులీమెకు చిత్త
చాంచల్యమే కలిగినది. లేకున్న నిట్టిప్రేలాపనపుట్టదు. ఈమె నెట్లయినను
మనము ప్రస్తుత మదయ పురమునకుం గొంపోయి తిగిన చికిత్సఁ జేయింపవల

యును. ఇంతలో నే నీ జయసింహుని హతమార్చివచ్చెదను. జాగ్రత్త.

[నిష్క్రమింపఁ దెగజాఱఁగా ముందునుండి జయసింహ మానసింహులు

చెరియొకవైపునను బ్రేవేళింతురు.]

జయ—ఓరీ! మానసింహ! యుద్ధకార్యములో నీచాకచక్రమింతియేనా?

చ. నిలువెడులోతు గర్తములు నిల్చి తుపాకులు మూతులుచుకే

వెలి కగుపించ టుప్పుమంటి పేర్చుట పోరటరా! దురబువం

జలుమొ బలమొ తెల్లమగు జేచెయిగల్పి ముఖానుభూదమిం

దలపడి పోరి గెల్చికొనెన్, కననౌ నిజదర్శ మవ్వడున్. 89

మాన—దాదిదోపుడవగు నీతో జే జేసికొని యుద్ధముచేయుటయే మావంట్రి వీరు

లకుఁ బరపుటకల్పమ. ఇదిగో నీదర్శనం దగిన వానిం బంపెద నుండము.

(నిగు లూదును.)

జయ—ఎవరిని? మేనల్లునింగాబోలు. ఓరీడిటికిపండా! ఇంతమాత్రమున నిన్న విడిచి

పుత్తననుకొంటివా?

చ. నీలు! నీలు పోకు! పోకు! మీది నీచవత్తి ధృతిమాలి, చానా

కలిగొన నాదవలు చిరకాలమునఁదియ రాజపుత్ర మొ

గెరులు కత్తమానమల భూదన వచ్చికి; రమ్మ! కలఁ ఫిరి

గుల మునిమందసెల్పుకొని కోటల మీటటయూ రణంబనన్.

మాన—మి యె ధుల కట్టి యుధునిక సాధనములు లేమిజేసి యభావముఁదె నీకట్టి

విరక్తిం జూపుచున్నావు. నవయమనకుఁ గలనండి వాలు జాతిపోయినది.

లేకున్న నీపాటికిరము మొందెమునండి పెడలి నీకట్టి యుత్కృతాత్మలాడనే

రకయే యుండువు.

జయ—ఓమీ! కేనండి వాలజాతిదా! సరే! అవకాశమిచ్చితిని. పోరపముకల

దేని కృత్యమువాలుంగొని శస్త్రయుద్ధమునకుం గడఁగుము.

మాన—నీవు నిజమైన రాజపుత్రుండవేని యిక్కడనే నీలువుము. నీకుత్తకంగోసి నెత్తురు

దానిపు వేటొక్క కత్తిందెచ్చి నీయు క్కడగించెద.

జయ—ఓహూ! లెట్లయిన నేచచ్చుకొమ్మ. నీవువచ్చునకు నేచొప్పట వాయనలే

మాన—వగవాడవైన నీచ్చుటనుండి కాలుకడల్పఁగూడదు నమీ! (పోవును.)

జయ—అయ్యో! నేబుద్ధిమాలినపని చేసితి నేమోగదా! ఈదేశద్రోహియైన యుద్ధ
నీతి నాలోచించితిని.

మాన—(తిరిగివచ్చి యుద్ధమునకు సిద్ధపడుచున్నట్లైగురుగా నిలబడ నిద్దఱు సిద్ధిఱు
వెనుకనుండివచ్చి జయసింహుని బంధింతురు.)

జయ—హా! దోహీ! ఆడుదానిపని చేసితివిరా!

మాన—(సిద్ధిలతో) కదలకుండునట్లు కాలుచేతులు గొలుసులకట్టిపెట్టుడు.

జయ—ఛీ! ఛీ! ఆడుదానిపని చేసితివిరా, రసపుత్రకులకళంక!

ఉ. కై గుచ్చ చేయజాతిపడె గావును గేలను వా లమర్చుకోఁ
గా దయసేయు మొక్కతృటికాల రక్షానధి నందు వేడ నీ
వై నయఃజూప కట్టిపని పానమునాక మొనర్ప బూనినా
నా! గుర్రతాత్మ రక్షకుని భక్షణసేయుట నీరువృత్తమా! 91

మాన—పోరా! పేలిరి! ఇట్టి శ్రీరంగనీతులే నీయట్టివారి కిట్టియవస్థలోఁ బట్టుగొ
మ్ములు. (సిద్ధిలతో) ఓరీ! మీ రీరాద్రోహిని మిక్కిలి భద్రముగాఁ గొం
పోయి మాయుత్తరపులు వచ్చువఱకు నదయపుర కారాగారమున బంధింపుడు.
పోండు. జాగ్రత్త!

(నిష్క్రమింపఁ దోజాటును.)

స. ర. గిన్నా—* మల్ మయరు రత్నపూరుకోటా కు

మధ్యసార్థము.

[యవనయోధు లొకయేటివంతులను దాటుచుండఁగా పౌత్రాపుడు
నిజబలమును హెచ్చరించుచు బ్రవేశించును.]

పౌత్రా—ఏమిచెప్తమా! మరసపుత్రచమూసమూహంబు విడిగి పరాభూతమగు
చున్నట్లు గనపట్టుచున్నది. ఓహో! రసపుత్రయోధులారా!

చ. మరణముసాజమెందు నొకమాత్రే ఘోరమును జంతుకోటి కే
తరుణముసూర్య దర్శనను దప్పుచె యెప్పుడొకై, పాటి మీ
చిగతరకీర్తుల న్నలుపుచేయకు యోరసపుత్రులారా! సం
గరభువి బుగ్గిరిని న్యశమా గాతురు పాటిగ జాపుతప్పునే. 92

[అంత ప్రతాపపుత్రుడగు నమరసింహుడు పరగునవచ్చి]

అమర—బాబాజీ సర్కార్ ! అల్లజీ విరోధివరూఢిసీయూధం బొక్క వెట్టున నాన

దీగర్బంబునం గూలబడినట్లున్నది. ఇటు చిత్తగింపుడు !

చ. పురుషకృతంబా దైవకృతమో కనుఁ డల్లదె! కీలునం తెనక

మఱ సడలంగ నేటఁబడి మగ్గు రిపువృజ మొక్కపెట్టునన్

గరముల నున్నకై మపులు గాత్రములం గవచంబు లున్నపున్నన

ట్లొరగిరి నీటిలో యవన యోధులు సాయుధవాహనాఢ్యులై. 93

ప్రతా—మమరా ! అది శత్రుసైన్యమగుట నిశ్చయమేగదా !

అమర— అందునకు సందేహమేమి ? తిలకించిరా !

క. నెలవంకయు రిక్కయుఁగల

తెలిజెండా యెగుఱునదిగో! దీన్ దీననుకే

కలుఁ బాశ్చాత్యశత్రువుల

యులివులు వినలేదె! యవన యోధులు గానీ!

94

ప్రతా—అంతమట్టునకు నిశ్చయమేకాని విరోధుల వంచింప మనవారు నొక్కక్కప్పు డిట్టికృతీమచిన్నములను ధరించుట కలదు.

అమర—అగుఁగాని మనవారు ప్రాణముపోయినను గేవల రాక్షసోచితములగు విష వాయుక్షేత్ర సాశీకాస్త్రములను శత్రువులను ప్రయోగింప సంగీకరింపరు. అది పురాతనయుద్ధనీతికి విరుద్ధమట.

ప్రతా—సరియే ! నీయూహ నిశ్చయమే కావచ్చును !

అమర—బాబాజీ సర్కార్ ! నాదొక చిన్న సంకయమున్నది.

చ. జలముల గాలిలోఁ జదల సంగరమాఁ గనరానిభూతములే

కలఁబడి పోరుసల్పఁ గలకాలమువచ్చు నటంచు నెవ్వరో

పలికిరి మొన్న పూర్వపు నిబంధనలం గొనఁగొన్న పద్ధతిక

దలపడు శత్రుగెల్చుటెటు? ధర్మము కాలముఁ బట్టివగాఱదే. 95

ప్రతా—ఆవును. రాజులంబట్టి ధర్మము మాఱుచుఁడను. కాలముబట్టి రాజు ప్రవర్తింపవలయును. ఇట్టి విషమాన్వలం దనస్థించుటకుఁ గొన్ని ధర్మనూత్ములు పూర్వకాస్త్రములయందే గలవు. మాటకరుసకు- దయ యందఱిమానవుల

కుండవలసిన సామాన్యధర్మముగదా ! అట్లు యుద్ధభూమిలో నొకయోధుడు
తనచేజిక్కిన శత్రునియెడ దయజూపి విడిచిపెట్టనవ్వనా.
అమర—ఎంతమాత్రము విడిచిపెట్టరాదు. అనియేమి ? బాణధర్మేయో కొత్తవార్త
లను వినిపింప వచ్చుచున్నట్లున్నది.

బాణ—(ప్రవేశించి)

చ. కటకట! మిత్రమా! ఖలుఁడు కాశ్యప యుబయి నందు నేలయ
క్కటికముఁజూపి ప్రోచితివి? కాంభజుఁగము వాఁడు కాటువే
యుట కెదలంచు; ప్రాణముల నోమన నీరణధర్మ మెంచెనే
కుటిలమతిన్ వధించి తరుకొంటిని వింటిగురత మిత్రగో. 96

అట్టి దుష్టబుద్ధిపట్టునా సనాతనధర్మమాలోచించుట ! ఆయ్యా ! చేజిక్కిన దేశ
దోసిని విడిచిపెట్టి యొత్తగట్టిపారపాటు చేసితివోయి !

అమర—కవిశోమణి ! వార్తలేమి ? ఎవనిగూర్చి మీ రట్లువిచారించుచుంటిరి ?

బాణ—అయ్యా ! నునజయసింహవంశముఁడు. చేతఁజిక్కిన మానసిగురు విడిచిపెట్టి
మీఁదుమిక్కిలి ఆ దుస్సంగుఁడు చేసిన మామోషాయముచే నుదయపుర కారా
గారమున నిపుడు ప్రాంతకాంక్షై యున్నాఁడట.

ప్రతా—నీమా! జయసింహుడేనా ? ఎట్లు ? మోహియేమైనది ?

బాణ—ఇదిగో ! ఆతఁ డుదయపురమునుండి తనమెచుకు పారావతముచేఁ బంపిన.
స్వహస్తలిఖితముగు నీయుత్తరము దిలకించిన యావద్వృత్తాంతము స్పష్టమగును.

ప్రతా—(పుచ్చుకొని చదివి నిట్లూర్పుచు) అహో ! ఇట్టిమంచన ముందు పుట్టినవాఁడు.
గోఁగాని యిఁకముందుఁ బుట్టఁబోవువారిలోఁగారి యుండఁబోదు. సరియే,
దైవమున్నాఁడు. కాని మిత్రమా ! బాణధర్మకా ! ఇందుఁ దుదిరి లిఖింపఁ
బడిన గుప్తపేక్షికావృత్తాంతము సాతముగాఁ జదివి చూడుము. (ఉత్తర
మిచ్చును.)

బాణ—(చదివిచూచి) కులవృద్ధుల గణములు కాసనము చున కత్తికిమింపరానిది. ఆపే.
క్షికయం దేదియో యయూల్యవస్తు వుండఁబోలును.

ప్రతా—అయూల్యము కానీ ! కాకపోనీ ! ఆతనికాసనమే మనకయూల్యము. కావున
మనమిప్పుడే తదీయదేవ్యాలయమునకుఁబోయి యక్కడ నితేపింపఁబడినదను
పేక్షికందీసి యుదయపురమునుసాధింప నేడే దాడివెడలవలయును. ఇప్పటికి
మనకమైన కమల్ మియత్ గోగుండా మొదలగు దుర్గములను భద్రముగా

రక్షించుటకుఁ దగినయే గావట్లు చేయులయును. అన్నట్లు చెప్పఁబడినది. మన
రసపుత్రుడందనాదుకు లందఱు దండయాత్రకుమును ప్రచండపురంధ్ర ఖండన
దోర్దండయును నాచండికామాతఁకుండను ఈ నాశాసనపుత్రకృమింపఁచుని శపథ
ముచేసి మఱియు జైత్రయాత్రకు బయలుదేఱవలయును.

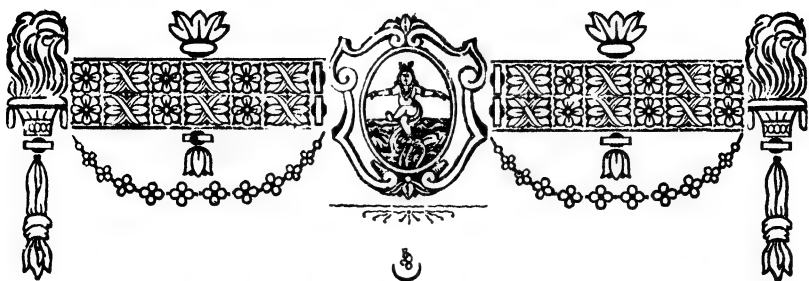
సీ. యౌభర్తయేనియు గడ్డిమెత్తనగాని
మృతుత్పమునఁ బవ్వలింపఁ జవకు;
పుట్టుభోగమునేనిఁ బూరియింపఁ నెగాని
శ్రేష్ఠహక్యమున వని పఁ జవకు;
కోటిసుజ్ఞు యాగులనిస్తరినెగాని
హేమచాత్రు భుజియింపఁ జవకు;
దర్శోద్ధతుఁడును గిరిదర్శి దుర్వాశుగాని
కొన్ని మిసము తెగకువ్వఁ జవకు;
గీ. పుకటిమికిఁ బుట్టిల్లెలు మహాగన్న
తల్లి మేనాదు కపపునఁ దగినచిన్ను
బెట్టుచున్నట్టి శత్రుల పేరుగూపి
తిరిగి చిత్తూరుకోట సాధింనుచఱుకు

97

ఇదే మదీసుశాసనము ! మనయోధుల కందఱికిం దెలియఁజేయుము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెలివారిలును.)

శ్రీ రాజపుత్రతేజఃపుంజము.

(రాజా పృతాప సింగు)

పంచమాంకము.

1. రంగము—ఉదయపురమర్గము ముందటి మైదానము.

[ప్రతాపసోదరియగు కన్హలాబాయి చిత్రీకాణి వేషమునఁ గొన్ని పటములతోడను చిత్రీ
శేఖనసామగ్రితోడను బ్రవేశించును.]

కన్హలా—పటములమ్మా పటములు! చక్కననాల పటములు! మద్దిననుపటములు! ము
ద్దుగారుపటములు! * * * * *
(తనలో) ప్రస్తుతము కోటలోఁ బ్రవేశించుటకు నాకీవేషమే తగియున్నది. బా
ణభట్టు నాతోఁజెప్పినమాటలే యిందన్ని చోటుల వినవచ్చుచున్నవి. ఒక్కమో
హినినే కాదంట; జయసింహునిగూడ బంధించి యిందు కొనితెచ్చిరంట. సరే దు
ర్గమునమీపించితిరిగి దా! ఈవేషమున నిందుఁజొచ్చి సేర్పమై వచ్చిన పని సా
ధింపవలయు. (కొంచెము పరిక్రమించి) ఆహా! ఇది మాయదయపురపుఁ గోట
యేనా, ఆచూకట్టునదియేనా, ఉదయసాగరము! ఇప్పుడు నేనడచుచున్న వేనా
చిన్న నాఁడు మే మాటసాటల ? నోడించిన ప్రేమదావనవాటికలు! అనుచు
టలును మరెవెములును నిప్పుడు కలలైపోయినవిగదా!

సీ. నాటలు నొకిను బొగనచ్చుచున్నట్లై యి

చోట్ట మాగుజ్జెనగూటి పోయ్యి,

అదె మావిక్రిందఁ దా ననురు శిథిలమయ్యెఁ

బ్రియమైన మాబొమ్మ పెండ్లి పీనె,

ఉన్న వింకను మఱ్ఱియూడల సందందు
 లీల మేఘూఁగిన డోలిక లవె,
 జీర్ణింప దింతకుఁ జెఱుపుగట్టున బొమ్మ
 కొలుపుంప వేసిన కుంజశాల,
 చేడెలంగూడి విరిబొతు లాఁతి మట
 మదమరాళంబులకు నడ ల్గప్పితి మిట
 కాన నగు నేటికిని గను ల్గప్పినట్లు
 లాటపాటలు నూచిన్ని నాటివెల్ల.

అదిగో ! ఆపొగడచెట్టుకిందనున్న స్ఫటికశీలావేదికపై నెద్దఱు ముద్దియలు మాటలాడుచున్నట్లున్నది. వారే యొకవేళ మోహినీచంద్రకళతై యందు రేమో ! ఇంక నావేషము విసికిరిచేయవలయును. (వైకి) పటములమ్మా ! పటములు ! చక్కదనాల పటములు ! ముద్దినును పటములు ! ముద్దుగారు పటములు !

ఉ. చిత్రముల నృదించుదును నీవకళ ల్పచరింతుఁ జిత్రపు
 బత్రములం దిపూర్వమగు భావములం బ్రమరించుపట్ల నా
 చిత్రము కృత్రిమంబో నిజజీవితమే నా భ్రమముంపఁ జేయును
 చిత్రకళాభిమానలగు చేడలు నాపఁ జూచుమెచ్చఁడి! 99

(పూర్వోక్తరీతిని మోహినీచంద్రకళలు విశ్రమించి యుండును.)

చంద్రకళ — రాజపుత్రీ ! మోహినీ ! ఎప్పుడనుఁచారమేనా ! నలుగుఁలతోఁ గలసి మెలసి కలివిడిగానుండు నీముద్దుమొగము చూచి యానందించు భాగ్య మింక మాకుఁ జేకూర్పఁదలఁచుకో లేదటమ్మా ! ముద్దుగమ్మా !

చ. కనులకు రాణివాసములై కప్పెద వెప్పుడు బాష్పపుఁదెరక
 ననితరొ దృష్టిపాటునలై వంచినయానన మెత్త వెప్పుడున్
 వినపును బల్కపు న్నుడుల వీనులకుం జవిగానివారమే
 మనముననున్న నీవెతలు మంకెఱిఁగించినఁ గొంచెమాదువే.

కవలా — (దుఃఖముఁడి తఁలో) ఆ ! అది తప్పుక చంద్రకళయే ! ఆభాగపు తొత్తేయిది ! ఏదీకత్తి ! దీనికుత్తుకనుత్తఁచి తత్తుయలు చేసినఁగాని నాచిత్తము

స్వస్థపడెను. అదినమున నాజీవిత కాలములో మఱపురాని కుష్ఠరోజును అనుద్దినమున-నీలొత్తు నన్ను వంచిందుట కెంతయు క్తిచేసినది. అహ్మాయని పిలుపులే కుండ వాగు ప్తఖడ్గముచే నీని నిప్పుడ నటికేసి యుండునుగాని దీనిమూలమున నికను గొన్ని రహస్యములు తెలిసికొనవలసియున్నది. మరల నేమో మాట లాడుచున్నది.

చంద్ర—అయ్యచెల్ల ! ఉల్లాసముగా నుండరాదంటే ! నీవెంతదిట్టరివే ! నీకెంతపట్టుదలయే ! పది బది మేమెంతబతిహులుకొనినను బెదవికదపిన పున్నెమున బోవు ! అదియేమి పురుషమోగాని విరివోజీ ! నీపలుకే మాకు బంగారమగుచున్నది ! ఉల్లాసముగా నుండవే ! తల్లీ ! మాకోరిక చెల్లింపవే !

మోహి—నా కుల్లాసమెచ్చటనుండి వచ్చుచు !

ఉ. పుట్టితి నీయు న్నెంతయు బాధగనీసరని ఘోరట్టికన్
గిట్టనివానికై నడి లిఖించె విరించి సృజించినప్పుడే
బిట్టవిచార మిట్లరుభవింతులు హాపని మీర లూరకే
తిట్టిన నేమిలాభమగు గిట్టిన నే గను మొడికట్టెనే

101

చంద్ర—అబ్బా ! ఎంతనిప్పుహర్షము ! బిడ్డా ! నీవిచారముపోవు నుపాయము చెప్పెద వినుము.

మోహి—అది మీదలనఁగాదు.

చంద్ర—మావల్లనఁగా శ్రీజాతివలన నని నీయుద్దేశము కాఁబోలు. పోనీ ! మావల్ల గాకున్న నీకొఱకు వల్లనగువారి కార్య నే పట్టుకొందుములే.

మోహి—అది మనుష్యమాకులవలనఁగాదు.

చంద్ర—ఓహో ! అట్లా ! ఒకనేర నీవిచారము మేమే పోఁగొట్టఁగలిగినవో !

మోహి—మిత్రు లతిమానవములే !

చంద్ర—ఒప్పుకొందువా ?

మోహి—ఓ ! తప్పక.

చంద్ర—సరే ! ఎప్పుడో యొకప్పుడు; ఇప్పుడన్న నిప్పుకుకాదు సుమా నీదుఃఖము పోఁగొట్టుట మాపరి. అదియేమి ? జనునిహుఁ డిటువచ్చుచున్నాడు ! కారాగృహమునుండి యెవరువిడిపించిరి చెప్పుమా !

మోహి—(విక సతముఖియై) ఎక్కడ ? ఏవైపున ?

చంద్ర—చూచితివా! ఎంతలో వింతమార్పు నీ మొగమునందు గన్పట్టినదో! ఈ నిమేషమున నీ స్వాంతయున నిసురుంతమైన వంతయున్నదని యెంతటిబుద్ధిమంతుడైనా జెప్పగలరా!

మోహి—సరే! బాగున్నది! మీ కెక్కడక్కడను లాగుట కమ్మకుం జిక్కిన మేకకను నేనొక్కతె నిక్కడ జిక్కితిని. మిమ్ములం బరియేమి?

చంద్ర—ఎక్కడక్కడనులు కావమ్మా! అదిగో చూడుము. ఎవ్వరో వచ్చుచున్నారు దూరముగా నుండుటచే పొలితిపట్ట నేగక జనుసింహుడు డనుకొంటిని నామాట బూటక మేమో అటుచూడుము! వారిచే వచ్చుచున్నారు.

[అంత కనులబాటు పుజేసించును.]

కమలా—(తనలో) మీరు తప్పక మోహినీచంద్రకళలే. సమీపించి మీతో వెల్లంగా స్నేహముచేసెదను. వారిప్పుడు నావైపుననే చూచుచున్నారు. ఇంక నానేషము వినికొరచేయవలయును.

మ. కొందర యో! కొందరును నుండుదురు! కోకొండలవృత్తా లగ్భుతా లగుగొన్నంతైనె చుట్టకొనుటకు గానబడు బుద్ధిగించిన మాటాడెడు వృత్తిగలవనె చూచితాళు చిత్రాలు మచ్చుకైయొక్కటియే కొనిండునున్నప్పు న్నచ్చు న్నట్టిచో.

చంద్ర—నిరవమ్మానీవు! ఏమి వికృయించుచున్నావు?

కమలా—పటములమ్మా! పటములు! ముద్దిలనుపటములు! ముద్దుగారుపటములు! నేనొక క్షత్రియపుత్రిని; చిత్రలేఖనము నాయభిమాన పిద్య!

చంద్ర—ఇటురమ్మ! కూర్చుండుము! ఏవీ! నీయొద్దన్న పటములు! మంచి మంచివి తీసి చూపుము. కృష్ణుని బాలకీడలు, జలకీడలు, రాసకీడలు, గోపికావస్తాపహరణము, కాళీయమర్దనము.

కమలా—ఉన్నవి. కాని మీబోటివారుంపించు దగినవి యంతకన్న మంచివి గలవు.

మోహి—రసపుత్రిపౌరుషమును దెలుపు చిత్రీఫలము లేమేనియుంగలవా?

కమలా—లేకేమి? లెక్కలేనన్ని గలవు! చిత్తగింపుడు.

నీ. ఉంచుచున్న నీని సంయుక్త వృద్ధిరాజు

హానినై నిరిదండ వై ముపటము,

కనుఁ డిదే పద్మినీకాంత యాశాపుర
 స్త్రీలతో నగ్నిజొచ్చిన పటంబు,
 ఇదె కనుం డప్పురు నెదిరి వీరాబాయి
 విభు విడిపించిన వింతపటము,
 కొనుఁ డిదే యేకలింగుని మోల వీరకం
 కణములు మనవారు కొనినపటము.

ఎలమి నభిమన్యకల్పఁడౌ నేకపుత్రు
 మృతివినియుఁ బోగు దుర్గావతీపట మిదె,
 అదె హమీరుండు, బప్పురాయం డితండు,
 తిరుండీ దీని సంగ గాఢా మితండు.

103

చంద్ర—ఆహా! ఎంతచక్కగా నున్నవమ్మా యీపటములన్ని యీ- తరుణీ! ఇవన్ని
 యు నీవు వ్రాసినవేనా?

కమలా—ఆహా! ఇవన్నియు నేనువ్రాసినవే. వలసినవో జనానావారు నావిద్య
 నిష్పడ సరిక్షింపవచ్చును.

తే. గీ. ఎలమి నొకచూపు చూచిన నెట్టియాపు

మూసియెగాని జుతు వేగానీ దేవు

నైనఁ జిత్తకంఠగా నేర్తుఁ బాఠశాలిలు

భావములు కూర్చొన నేర్తు హుములండు.

104

చంద్ర—ఏదీ! చూతము! నీకిల్లకల్పనైపుణ్యము! ఇదిగో! ఈఫలకమువై మారాజ
 పుత్రి చిత్రిము లిఖింపుము! ఇందు నీచరితనముచూపింపుము.

కమలా—(పుచ్చుకొని మోహినీపటమును వ్రాసి) చిత్రింపుండు.

చంద్ర—(పుచ్చుకొని పరిశీలించి) హాయి! హాయి! చిత్రిలేఖనమున నెంతనేర్పరి
 వమ్మా నీవు!

తే. గీ. నలునమోల వహించి శిశుల పృజించి

క్షణములో పొణములు పోము శారదనలె

కలముఁ గుంచెయుఁగొని యరగడియ మాదు

మోహించి వ్రాసితివి జగన్మోహనముగ.

105

కుందరీ ! నీచిత్రకళాకాశ్యమెంతయుఁ బ్రశంసనీయును. కాని నాదొక్కకోరికి కలదు. మారాజకుమారి చిరకాలమునుండి దురంతచింతాకులస్వాంతయై యున్నది. ఆమెచిత్తము రంజింపఁజేయుటకై నీవు వేఱొకరి చిత్తరు విందుఁ బొందుపఱచినంగాని యిది పూర్తికానేరదు.

కమలా—ఎవరిచిత్తరు విందు హత్తింపనగును?

చంద్ర—ఎఱుంగదువుగదా ! సాసుబ్రాహ్మణ్యుండగు జయసింహకుమారుని. ఆకు మారవీరుని యాకారము లేక యీచిత్తరు వీమెచిత్తము నాకర్షింపఁజాలదు.

మోహి—చాలు ! చాలు ! అవి నిశ్చయముగా మీమనస్సులందలి కోరికలు.

కమలా—నొచ్చుకొనకుండమ్మా ! హాస్యమాడివంతమాత్రానే యాగ్రహింతురా?

చంద్ర—ఉచితా ! హాస్యమునకుగాదు. మీ రాజకుసింహు నెప్పుడైనఁ జూచి యుంటిరా?

కమలా—మాడకపోవుటేమి? ఆతఁడు రసపుత్రవీరకంఠీరవుండగు జయచల్లుని పుత్రుఁ డు. మాబంధునగ్గుమోనివాఁడు. ఇదే చిత్తగివుఁడు. ఆతనిచిత్తరువుగూడ పరి స్తుతము నాయొద్దనున్నది.

చంద్ర—నాకెప్పుడు నాతనిఁ జూచుభాగ్యము లభింపలేదు. చక్కనివారిలో నెల్ల చక్కనివాడనియు, సుగట్టిమికి బుట్టినిల్లనియుఁ జెప్పకొంగురు. అయినను మాపుఁడు. చిరపరిచయము గలదగుట మామోహినియే విమర్శింపఁగలదు.

కమలా—ఇదే తిలకింపుఁడు. ఇదివఱకు మాడకున్నను లోచనపద్మమును నీగగ్రహ ముం జూచి యభినందింపుఁడు.

చంద్ర—(చూచి యాశ్చర్యముతో) ఆహా ! ఎంతచక్కని యందకాఁడు. బ్రహ్మస్పృష్టిలో నిట్టి సర్వాంగ సౌష్ఠవాకారులున్నారా యనిపించుచున్నది. బిడ్డా ! మోహినీ ! రాజే ! చూడవే !

మోహి—(చూచియుఁ జూడనట్లు చూచి చంద్రాకళయం దనూయాభావమును నూచించుచు.)

చంద్ర—ఆహా ! ఏమి యీయద్వితీయసౌందర్యము !

శా. ఆకర్ణాతద్రుగంతముల్ కనులు కార్యాసక్తిసూచించు న
స్తోకంబైన విశాలఫల మెఱిగించు న్నృధి సంసిద్ధి దో

రవ్యకోచంబయియుబుప్పెత్తమనతొల్లంబుతయందోచు సు

శ్లోకాజానుభుజ్జ్వలే తెలుపు నిచ్చో పీనిశార్యోన్నతిన్. 105

బిడ్డా! మోహినీ! రావే! అనుభవంపవే కన్నులు గలిగిన ఫలము.

మోహి—(తనలో) అబ్బా! ఆపవిత్రచరిత్రుని చిత్రోఫలక మియపాతు! రాలిచేతం జూచుటకు నాకెంతయుఁ గష్టముగానున్నది! ఏమిచేయను!

చంద్ర—బిడ్డా! రావే! ఏ మాలోచించుచుండెని! పోనీ! ఈదిత్యమంకశివగ్రహ మాతఁ డగునో కాఁడో చెప్పనైన చెప్పుము.

కమలా—(తనలో) ముద్దుగారు నీనిద్దంపుటందకానిం జూచి యీపడపు విద్వియల లూర్ధ కెద్దియో దుర్బుద్ధి యంతురించినట్లున్నది. నిజమునకు నేనుఁ బారపాటే చేసితిని. కాని! ముందుఁగతి యాలోచింపవలయును. ఇదియు నొకమేలుకొఱకే వచ్చినదేమో! తుక్కకాటునకుఁ జెప్పదెబ్బయనునట్లు మోసమునకు మోసమేగదా ప్రతిక్రియ! ఎట్లయిన జయసింహుని కారాగారవిముక్తం గావించుట ప్రస్తుతకరణీయము. (వైకి) అమ్మా! ఇది తప్పక జయసింహుని చిత్తరువే. మీకనుమాన మున్నయెడల నాతని మీ రెప్పుడైనఁ జూడఁదటస్థించినచో నిగపఱుచుకొనవచ్చును.

చంద్ర—ఎప్పుడో యననేల? ఇప్పుడాయనయ్యాకోటలోనే చెఱసాలలోనున్నాఁడు. పోయి చూతమురమ్ము. చిత్రీకారిణీ! నీవు మాకోటలో పదిపూట లాగకల యును జమా! దయయించి నాప్రాధికనఁచెల్లింపుము. ననము కలిసికొనిన నేలొప్పలేమ మేమియో నిన్ను వీడ వన సొప్పకున్నది. మోహినీ! నీవును వస్తువేమో రావమ్మా చిత్రీపటపరీక్షకు.

మోహి—నేను రాను. వీరపురుషుల నట్టియావధులలోఁ జూచుట మర్యాదకు విరుద్ధము.

చంద్ర—అబ్బా! ఏమిమర్యాద తెలింగిన దానవమ్మానీవు!

కమలా—మర్యాదల మాటకుఁ గాదుగాని—

నే నీ పుజరమునందు బంధింపఁబడి న్నిత్యంబు

సింహమును జూడ వాస్తవస్థితి తెలియునె;

లట్లే చెఱనున్న జయ సింహు నందు నేపుడు

చిక్కి సగిమాట కలఁగూపు చిక్కుఁబెట్టు?

106

అందుకుఁ గాఁబోలు నీమందయాన సందేహించుచున్నది.

చంద్ర—ఓ చిత్రీకారిణీ ! నీవు మిగుల సమర్థురాల వగుటచే నొకరీతి మందరికాళ్లకు బంధమువేయుచు నింకొకరీతి నీమె యవినయమును సమర్థింపఁబ్రయత్నించుచున్నావు. కాని జయసింహుఁ డెంతమాత్రీ మీకారాగారవాసముచే చిక్కి సగమైయుండఁడు. నిర్బంధ వశం దీమోహినికొఱకుఁ గోరితెచ్చుకొనినదే. ఒక వేళ నిదివఱకే యువజనచునోమోహినియగు నీమోహినికిఁ జిక్కి సగమైనఁ గావచ్చును.

మోహి—బోనాను. అందుచేతనే ! ఈచిత్రీఫలకముం దిలకించిన తోడనే నాయొడలు పులకించినది. తొలిజన్మనంపుఁ బ్రాదుర్భావమంతయు నొక్క బెళుకున గులక రించినది. మంచిచెడ్డల నెంచక యాతనిఁ బలుకఁందుటకై యున్న పాటునఁబరువు లెత్తుచున్నాను.

చంద్ర—చిత్రీకారిణీ ! వింటివా ! ఈకొంఠెపిల్లకుంటరిమాటలు ! ఇటువంటిమాటలు వినిన లేనివారికైనఁ బుట్టుకొనివచ్చును. అగునా కాదా ?

కమలా—పోనిద్దురమ్మా ! పసిబిడ్డ ! ఈమెమాట లొకపట్టా ?

చంద్ర—(మోహినికి వినిపించుచుండ) పాపము ! పసిబిడ్డ ! పాలుత్రాఁగుచున్నది. ఇటువంటివారే చూచుటకుమంచులు, చేయునవి పందికొక్కు చేష్టలు ! రమ్మ ! పోదము. (ఇరువురు పోవుచుండఁగా గులామెదురుపడెను.)

గులాం—సలాం ! సంద్రీక శాడేషీగార్కి చోటాసర్కార్ గులాంనోటితోఁగలాంసేనీ హుకుం సేనీది యేమఁటే.

చంద్ర—చుప్ (చెప్పవద్దని సైగచేయును.)

గులాం—ఈవు త్తరాంమే నూసికొండి.

చంద్ర—(ఉత్తరము చూచుకొని) ప్రభువునా రిప్పుడే ప్రభుదానమునకు వచ్చినవో దర్శనము చేసికొందునని చెప్పుచు.

కమలా—(తనలో) సరే ! ఈత్రాఁగుఁబోతుగూడ నిక్కడనే యున్నాడా ! మోహిని నీవయమై వంటిత కనుగొని ప్రవర్తింపవలయును. ఏకైకపునైన జయసింహుని విడిపింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఈబోగవుతోల్లేయో యాయుత్తరము మిక్కిలి గోప్యమగా దాచుచున్నది. ఒకయొక్క జేసి దానియందలి సంగతులెఱింగెడఁగాక. (వైకి ఊచుపాటతో) ఆయ్యో ! నవయమన కొకకాగితపు ముక్కయైనఁ జేతఁజక్కఁబోయినదిగా !

చంద్ర—ఏమీ ? నీకేమి కావలయును ?

కమలా—ఏమియుఁగాదమ్మా! చిన్న కాగితపుముక్క! నేటిపర్వముగు దృశ్యమొక్కటి యిక్కడ దృష్టోచరంబయినది. దానిని జిల్లించుట కొక చిన్న కాగితపుముక్క గావలయును.

చంద్ర—ఇదే నైకొనుము. ఇందు మిక్కిలిఁ గొంచెమేమోటు కలదు. నీపనికిఁ బనికి వచ్చునేమో చూడుము.

కమలా—చాలునమ్మా! ఏమాత్రీ మున్ననుఁ బాలును. జ్ఞాపకార్థము దిక్ప్రదర్శనముగా నొకించుక గుర్తించుకొనుట కున్నంబాలును. అది మీయత్తరము కాఁబోలును ఏమైనఁహస్య—

చంద్ర—నీయొద్ద మాకేఁహస్యములును లేవు. ఇంక నొకనిమిషములో నామనస్సే నీయొద్దఁ బెట్టఁదలఁచుకొన్నాను. నీయెడ నాకు దాపటిక మేమిటమ్మా! నునము కలిసి యొకదినమైనఁ గాకున్నను చిరకాలపరిచయలకన్న మిన్నయగు స్నేహము కలిసినది. అది వేళాపశేషమో లేక నీముఖమునందు సహజముగాఁ గన్పించుచున్న ప్రసన్నవీరకణశక్తుల ప్రభావమో కావలయును.

చ. పసగలమాటలే యెరు ననశ్యము నశ్యము సేయుమాత్రీముల్
మిసమిసలాఁడుచూపుతె నిమేషములో భృతిఁ బొపుఁపూపుతొ
సునియునుగుంచెయే విధికి మాఱిగ సృష్టియొనర్పఁజాలు, నీ
రసనను నాణియుం గనల లచ్చియుఁ గల విఁంచి యొప్పరే!

అదే బయసిఁహుఁడుండు కారఁగారము గమిపించినారము. నీకొక పరమరహస్యము చెప్పెదను. నీకడుపునఁబెట్టుకొని నాకిందులోఁ జేతనగు సాయము చేయుదునని నా చేతఁ జైవేయుము. (చేయిజూచును.)

కమలా—మావంశీయుల నోటిమాటయే ప్రమాణము. తెలియనియంశములో ముందుగా మాటయిచ్చి యెట్లుఁబెట్టుకొనఁజాల.

చంద్ర—అయిన నిన్ను నేనెట్లు విశ్వసించఁగలను ?

కమలా—విశ్వసించకున్నఁ బోనిండు. నాతో నట్టింగతులే చెప్పకుండు. మీకేమి బందెయా బలవంతమా !

చంద్ర—గుందరీ! క్షమింపుము. నాకడుపులోని యోచన యిది. (చెవిలో నేమియో చెప్పి) ఇందులో నీసహాయ మపేక్షించి యుంటిని.

కమలా—గరియే! ప్రియత్నితము. కాని నేను చెప్పినట్లు మీరుశివనలయును. మీకోట

లోని పరివారము కొద్దిదినములు నాచెప్పు చేతలలో మెలంగునట్లు సర్వదుం
బాలాయగు హుకుమొకటి నాకు దయచేయింపవలయును. * * మఱచితి
వఱొక్క మనవియున్నది. అగత్యమైనయెడల మనపనిలో సహాయము చేయు
టకు త్రికాలవేదులగు పెద్దలు మాగురువుగా రొకరున్నారు. పనిపడినప్పుడు
వారినొక్కపరి యిచ్చుటకు రప్పించుటకు నాకనుజ్ఞ దయచేయింపవలయును.
నావి హిరణ్యాక్షవరము లనుకొందురేమో మునుముందు నాసంగతి మీకే తెలి
యఁగలదు.

చంద్ర—నీవేమిచెప్పిన నదిచేయుటకు సిద్ధముగా నున్నదాన. అగ్నిలో దిగుమన్న
దిగియెద. నీటిలో నులుకుమన్న నుఱికెద. ఎట్లో కాగ్యముమాత్రము సాధింప
వలయును. చూచితివా! ప్రస్తుత మీయందయపురపుఁగోట నావశమైయున్నది.
నేను నీవశమై యున్నదాన.

కనలా—సరియే శక్తివంఛనలేకుండఁ బ్రయత్నింతము. మీరు ముందునడువుఁడు.
(తనలో) అబ్బా! ఈపడపులకింతి కడుపులో నెంత తలకుమించిన యోచన
కలదు. కాని ! దీనికిఁ దగినప్రాయశ్చిత్తము చేయింపకున్న నేను కమలనే
కాను. ఈతార్కులై నాఁడ నన్నవంచింపఁ దననేర్పు చూపినదిగదా! నేఁడు
దీనిని వంచింప నానేర్పు చూపించెద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

మోహి—(వ్యాకులచిత్తముతో నుద్యానవనమునందలి యొక వేదికపై విశ్రమించి)
హా! పరోపకారపరా ! స్వార్థత్యాగశీలా ! జయసింహకుమారా ! మందభా
గ్యురాలనగు మన్నిమిత్రమున నీవెంతటి విపత్తులకుఁ బాత్రుఁడవగుచున్నావు!
అక్కటా ! నాదెంతపాపిష్టిజన్మము. స్వకామ్యసంతృప్తికై నీయట్టి లోకమా
నోత్కృష్టచరిత్రులఁ గట్టములంగూర్చి దేశమునకుఁ గలసిరాని మహారిష్టములను
దెచ్చిపెట్టుచున్నదాన. ఏయుపాయము చేతనైన నాయీదురదృష్టపు జన్మముం
దుదముట్టించిన లోకమునకు మేలుచేసినదాన నగుదును.

(నిష్క్రమింపఁ దెరబాటును.)

రంగము—రత్నపూరుకోట.

[ప్రితాపుడును బంధుమిత్రులును ఉచితాసనములపై విశ్రాంతిమించి
కార్యాలోచన సేయుచుండురు.]

పుణ్య—మిత్రమా ! ఇం దాశ్చర్యమేమున్నది ! ఖిన్నోత కాంతివలె పాపపుష్పటపుట
తాత్కాలికానందముం గూర్చుచుండినను తుట్టతుదకు దానిఫలముఁ గట్టికుడు
పక మానదు.

చ. పాలుపటి యెప్పు రెల్లు చెడిపోయిన నేమి! స్వకీయకార్యముల
నులుపుగనైనఁ జూచినచుచు బయకొంపలు గూల్చెవీడు; వ
ర్ధిలఁగలఁడే! కృతంబెఱుఁగు దేవుడు లేడెయొకండు; నూఱుగో
వులఁ జెడచిన్న రావులుఁగుబ్రుగదె తానొక గాలినానకున్.

బాణ—అభిమానహీనులను, అత్యగౌరవశూన్యులను నగు నామానసింహును కీదెబ్బ
తోఁ బూర్తిగా శృంగభంగమై యుండనోవు.

అచర—స్వకార్యసిద్ధికై నిరంతరదుర్వాప్తార పరాయణులగు నట్టివారి కిట్టిశృంగభంగ
ముల వలన బుద్ధిరాదు. శిరశ్చేదమే వారికి బుద్ధిచెప్పుమాగ్గము. ఇంతకు వాని
కిప్పుడైన శృంగభంగ మేపాటి ?

బాణ—ఇంకేమి గావలయును! కరుణామానభంగ- (నాలుకఁ గఱచుకొని) నాటి
కుష్మరోజు ముచ్చట యట్లు పరిణమించెనుగాదా ! నేడు కుసూరికు రాజ్య
మిప్పించవలయునను ప్రయత్న మిట్లయ్యెనుగాదా ! అన్నట్లు చెప్పరుఱచితి.
కుసూరియిప్పుడు మతిచెడి మానసింగు కరుపడిన నటికేవే నుదునని యుతికిపడు
చున్నాడట.

ప్రితా—కారణము ?

బాణ—తనసోదరి నర్పించునపుడు మానసింహునకు నక్బిరునకు రహస్యపుటొడంబడిక
యొండు జరిగియుండెనట.

ప్రితా—అది యేమైయుండునో ?

బాణ—తనభాగి నేయునకే భవిష్యద్భారతరాజ్య మిప్పించవలయునని.

పుణ్య—అచరకుమారుడనో యోధాబాయి యక్బయం బెండ్లియాడుట కంగీకరించెనని
వదంతి.

బాణ—ఇప్పుడక్కరు తనయనంతరము సలీమునకు రాజ్యమిచ్చివేయుటకు నిశ్చయించుటచే నామె యాశ లభ్యమౌటినవిగదా ! అందుచే నామె విషము తిని మరణించినది. తనతల్లిచావునకు మేనమామయే కారకుడని మానసింగుపై కున్నా పగబట్టియున్నాడు. సలీమున కీమస్తుత్రమెట్లో తెలిసినదంట. ప్రిస్తుతము విజయలక్ష్మీ తనయెడ పెడమొగము పెట్టుటచే దాను పొదుపా దయ కెక్కడ దూరస్థుడగునోయని వేదేవతలకు మొక్కుచున్నాడు. అంత కన్నఁగానక బ్రతికిన మానసింగున కింతకన్న శృంగభంగ మే ముండును.

పౌతా—సరియే! ఇవియన్నియు మనకనుకూలములే. కాని యింతతో పౌతాపుండు సంతుష్టిపొందఁ జాలడు.

గీ. ఉదయపురుమును సాధించి పిదప మాన

సిగు సాగరజీవి నశింపఁ జేసి

తురక పురుగురు చిత్తురు తొక్కకుండఁ

జేసిపరిగాని సుభుద్ధుఁ జెందుల్లు !

169

పృథ్వీ—చౌభుచంద్రిమా! తమరిక నట్టి చిత్రాంధోళన మాననవసరములేదు. అట్టికాలము నపొహించియేయున్నది. సాగరజీ మానసింగులును సలీమును ప్రిస్తుత ముదము పురముననే యున్నారు.

అమర—అయ్యలారా ! నాకొక యాలోచన పొడకట్టుచున్నది. మానసింహుఁ డిప్పుడు స్వబలంబులతో నునరాజ్యములో నున్నాడుగదా ! ఇయ్యరచున మనదళంబులఁ గొన్నిటివాని రాజ్యముపై కంపిన—

చ. మన మిప్పుడే రహస్యమును మార్గమునం జయపూరుకోటలం

గొన మనసేసలం బరిచి కోల్తల సేసితిమేచి మానసి

గునకును బుద్ధివచ్చ కలకొవ్వకగున్ బలమూపు కుక్క కా

టునకును జెప్పదెబ్బనుటల్ సరిపోవును చానిచేతనుక.

బాణ—దేవా! చిన్న వాఁడైనను చిరంజీవిచెప్పిన యాలోచన కమల్లాసమీయును. దేవరయనుజ్ఞ—

పౌతా—అనుజ్ఞ కభ్యంతరమేమి ? చిరంజీవి రహతూరుదళంబులతో జయపురదండ యాత్రకు నేఁడే బయలుపెడలవలయును. పృథ్వీరాయలు నిజవాహినీసమూహముతో నింజే నిలిచి రక్షపూరువర్గము రక్షింపుమనవలయును. కవిశోకుని

యు మేమును శిశోది కూబలంబులతో స్వయముగా నుదయపురనండయాశ్రీ
నడపింతుము. రే పుదయమే ప్రమాణము. ఈమా అందయపురదుర్గము సాధించి
కాని తిరిగి రాఁ దలంచుకొనలేను.

పృథ్వీ—రాణావారు సిద్ధసంకల్పు లయ్యెదరుగాక.

బాణ—ఆర్యా! పృథ్వీరాయా ! అనుమానముల ? అప్పుడే మన కుదయపురము స్వా
ధీనమైనట్లే యెంచుకొనుడు.

మ. కదియ న్నచ్చిన శత్రులన్వటికి తద్గాత్రాగ్రుణాసృజ్మసిక్
పదునౌ నూశర లేఖనీవ్రజముగో వ్రాఱుచి పాపితు మీ
కిదె యాహ్వానపుఁ బ్రతీకల్ తొంగరండీ, పృథ్వీరాయా ! జయ
స్వరందై నట్టి ప్రతాపసింహుని జయస్తంభప్రతిష్ఠం గనన్.

పృథ్వీ—శిష్టక వచ్చెదము ద్విజకులసార్వభౌములగు మీమాట యోటగునా ?

[తెరలో వందిమాగధులు.]

చ. ఉదయధరాధరంబున మయూఖసహస్రముతోడ నా యిరుం
డుదితుఁడు గాకమున్నె రిపుయోధతమోహరణం బొసర్చుమా
యదయపురీచుఁ డీతఁడు జయోద్ధతుడైన ప్రతాపసింహుఁ డీ
యదనున మేలుకొం డనకి సంపుఁడు వేఁ బెలుపుండుదంకులన్.

ప్రతా—అదే! హజారమున వందిమాగధులు బలముల మేలుకొలిపి దండయాత్రకుఁ
బ్రయాణమహూర్త మాసన్న మైనదని తెలుపుచున్నారు. ఇంకలెండు. సిద్ధము
కండు.

అందఱు—(లేచి) మహాప్రసాదము. (అందఱు నిష్క్రమింపఁ దెరజానును.)

రంగము—ఉదయపురపుఁగోటగోని యంతఃపురము.

గులాము—(హజారమునఁ బ్రవేశించి) అల్లా ముకీముందిహద్దష్టమ్ హాసి నార్. ఎన్ని
తంటాల్ వచ్చినా మాదిమాటా మీద్కీయెక్కింది. మావోటాసర్కార్ సరీమ్.
పాదిషా అయిపోతార్. ఢిల్లీతక్తవర్ వుంటార్. అష్దామాకీ దేఖ్నానికి రెండు
కాదు. రెండులచ్చల్ రెండుకోటల్ సేత్రాల్ వుండాల్. కేర్కీపాదిషాసరీం

అపక్కిపామును గుర్రము. ఎన్నీ పున్నా క్యాఫాయివా ? నాకీ యింకా పూరాఅవ్వవ్వవ్ పట్టించీలేను. దిల్ పక్ ఏక్ బిచార్ సైతాన్కే మాఫక్ సంపాత్తింటూ పుట్టుంది. చంద్రకళా మాకీ హవ్వవ్వంసే బీబీహైతో బహూత్ అచ్చా ! ఎంతహవ్వవ్వం. ఎంతమానందం, ఎంతడాబూ, ఎంత డంబం, ఎంతనీమా, ఎంతజామా, ఎంతగోటూ, ఎంతనీటూ ఆ ! ఇదే చంద్రకళా యింట్లో ఆలోపక్ష సేస్తూ సోఫాపర్వుంది. ఇక్కావుండి ఏమియేమీ ఆలోపక్ష సేస్తూవుంది ఖాన్సీమేయింటామ్. (పొంచి వినుచుండును.)

చంద్ర—(వ్యాకులబిత్తుముతో) ఆహా ! సంపాప్తయశావనయగు పువ్వుబోడి కభీష్టన రసమాగమునకు మించినయానందమును, అనిష్టపూరుషసంధాన సమావేశ గోష్ఠి లకు మించిన కష్టములును ప్రపంచమున నుండవుగదా ? అచ్చా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. ఆంధుదానికన్న నభమాధముడగు నీసాగరజీవి కట్టుకొని నేను కాపురము చేయవలయునా !

చ. మగటిమి నిండునున్న యభిమాననిహీనుడు మానసిగు దా

బిగువున బిల్చిపెట్టినదె నిచ్చుము వీనికి రూప మన్ననో

వగలు కనంగ రాత్రి కల నచ్చు నిరక్షరకుక్షి సాగ్రజీ

ని గలిసి కాపురము చలెనే జెలిగింపక నాతబేసే.

113

ఇటువంటిదియేదా యింతబ్రతుకు బ్రతికి యింటిముందఱఁ జచ్చుట ! ఛీ ! ఛీ ! ఆసా గరజీ పేరెత్తిననే నా కొడుకు చుండుచుండును. నే నానీచు నెంతమాత్రీ మంగీకరింపఁ జాల. ఆవల మానసింగునకే కోపముగానీ; అక్కరే యాగ్రహింపనీ ! వారెవ్వరునుగారే వానితోఁగాఁపురము చేయువారలు. కాన నిక కామకేవుఁడేయాన ! బయసింగునే వరించుదాన.

తే. గీ. కూడ జయసింహునే జతఁగూడవలయు

తేనిచో బ్రహ్మచర్యబై పూరవలయు

పురుపుపండ్లన్ని తిన్నను ఫలముగలదె;

తియ్యనూమిడి పంపొందు దినినఁజాలు'

114

గూలాం—(తనలో) అచ్చారే ! ఈ నెందిలింబా కడ్పూలో యెంతఘట్టియాలోపక్ష పుందిరా ! ఇట్లా దీని దొంగతనం భయల్పెట్టియేస్తావ్ అని బయంసెపై మాకీ మంచిలాభంస్తావీ ! ఆ ! ఇంకాయేదో యేదో అంటూవుంది.

చంద్ర—హా ! జగన్మోహనమూర్తి ! జయసింహకుమారా ! కౌదర్పకుందరాకారా !
మారా ! నాకొక్కమాటు నీకాగిలి దయచేయరాదా ! ఇదేచేతులుచాపుకొని
నిన్నదివిపట్టుకొనుటకై యెదురుతెన్నలు చూచుచుంటినే. ఆ ! వచ్చితివా !
రమ్మ రమ్మ ! రయమ్మన నీకాగిలియమ్మ. (అని చేతులుచాచి పరిభ్రమించు
మండగా గులాము చేతులసందునుండి దూరి ముద్దుపెట్టుకొనఁ బోవును.)

చంద్ర—(దూరముగా నేగి) ఛీ ! ఛీ ! దూర్తా ! ఎవ్వడవురానీవు !

గులాం—మేము యెవర్ నీకీమాలుమనహీ ! చోటానర్కార్ సలీంకే ఖాన్సీ తజీర్
గులామ్ మనూర్ ! మాలుమ్మహా ! ఆవ్ ! ఆవ్ ! ఆలింగ్ దేవ్.

చంద్ర—ఓరోరి త్రాగుబోతా నీకింత తలపొగలేలరా ! కనులు నెత్తికెక్కినవా !
మానసింహునితోఁజెప్పి నీగుడ్డూపఁబెఱికింపకున్న నే చంద్రకళనేకాదు.

గులాం—మేరబాత్ కునో సంద్రకళా ! గుస్సా అయిపోతే క్యాఫాయదా ?
ఒక్కాయుద్ధా మాకిదేవ్. పర్వానహీ. ఇక్తా యెవమాలేయా ! ఎవర్నీ సెప్పేది
లేదు.

చంద్ర—ఓరీ ! దున్నపోతా ! నీకు ముగ్ధకాళయనా ?

పాట—ఏకతాళము-సంభాషణ.

చంద్ర—దురతమతీ ! త్వరితగతిం దొలంగుర ! నీవిప్పుడే ॥ త్వరితగ
తిం దొలంగురా ! గుఱుతుగలిగి మెలంగురా ! తలపొగరా !
వలపులెగువ ! తలకుమించి పరువులెత్తఁ దగురా ! తెగురా
నీతల ॥ గుఱి ॥

గులాం—వగలాడే ! తెగనీల్గక ! పొగరుమటలాడకే ! పొగరుమా
టలాడకే ! వగలుమిగులఁ జూపకే ! మగనాలవె ! తెగనీల్గె
దు ! మగఁ డొకఁడట వెలయాలికి ! మాడలిగినవాడె మ
గఁకు ॥ వగలా ॥

చంద్ర—జ్ఞానహీన ! ఇంకినీ ! హీనబుద్ధిమానవా ! హీనబుద్ధిమాన
వా ! యితకన్నుగానవా ! మానవాధమా ! యదెల్లమాన
సిగ్గుతోడఁ దెలిపి ! మన్నాకానింతునీకు ॥ దురతమతీ ॥

గులాం—ఓతా ! ఆమానసిగు గుత్తచేసెనే నీకు ! గుత్తచేసి

నాడఁడు . పుస్తైట్రినాడఁడు . చిత్తిని నీయెత్తులన్ని చిత్తం
బున కెక్కేనేమి . చేయించెదనో చూడుము || వగలా ||

చంద్ర—ఛీ ! ఛీ ! అర్థరాత్రమున రాణివాసమునఁ బ్రవేశించి మానభంగము చేయ
యత్నింతువా ?

గులాం—కాశ్య! కాశ్య! సానీదాన్ని రాణీవాసం. మానాభంగం. ఎంతవంతసమా
చార్ ! ఆవ ! ఆవ ! జాస్త్రిడ్ బిడ్ నేస్తే నీవంతదాకా సేనూవున్న దొ
హం దురాలోషన్ అంతా మానసింగ్గి పెప్పేయేసి నీప్రాణం తీయించి
యేస్తామ్. దగాఖోర్ జయసింగ్గి పట్టకాయగిసి పోడాస్త్రినీకీ వుద్దేశం. కంచె
నీనాలా ! సాగ్రికి దగాసేసి మానసింగ్ కట్లో వట్టిమెయ్యడాస్త్రి తల్పి
వున్నావ్ ముండు. ముండు. నీగుట్టూబట్టాబయల్ సేస్తామ్.

చంద్ర—(తనలో) అయ్యో ! ఈదుష్టుడు నాదుస్తంత్రీమంతయు వినియున్నాడు.
వీని నింక బ్రతుకనిచ్చిన నాకొంపతీయును. (వైకి) ఓరీ ! త్రాగుబోతా !
లేనిపోమాటలాడు నీనోటి కిదేబుద్ధిచెప్పెదఁ జూడము. (కొట్టబోవును.)

గులాం—(తరిగి కొట్టబోయి) రా ! రా ! అడదాస్త్రి గవం ౭౭౦ మాకీలేకపోయిం
దిలేదు. (ఇరువురు కలఁబడి యల్లఁచేయుచుండఁగా చిత్రికారిణి కేవలముననున్న
కవలాబాయి ప్రవేశించును.)

కవలా—అర్థరాత్రమున నంతఃపురములో నీయల్లఁయేమి ? (ప్రవేశించి చంద్రకళతో)
ఏవమ్మా నీకేమివ తిపోయినదా ! ఆగులామతో కేయి చేసికొందువేల ? ఒక
వేళ వాడు వతికప్పి తప్పుడ మాటలాడినను వానిని సమాధానముచేయుట
నీపని. హుజూరుశాఖరులతో కేగోధపడిన చాల ప్రమాదమని యెఱుంగువా !

చంద్ర—ఎంతకనియోర్తునమ్మా వీనిత్రాగుబోతునడకలు ! చెప్పకొనటకు సిగ్గు !
నేను వానినిఁ బెండ్లిచేసికొనకులెనట ! కింతివా వీనిచేటుకాలము !

కవలా—సరే ! నేను వీనిని సమాధానముచేయుదును. ఇంతలో నీవు లోనికేగి (రహ
స్యముగా) మోహినిదుస్తులు, వస్తువులు ఏమైన నున్న సంగ్రహింపుము. వానితో
మనకిప్పుడు తప్పనిపనియొకటి యున్నది.

చంద్ర—సరే ! ఇదెంతపని ! ఆలాగుననే చేసెదంగాని పోయినదని యేమైనది ?
కాయా మండా ?

కవలా—హమ్. ఇప్పు డామాటలెందుకు ? ముందు నేఁ జెప్పినపని చేసికొనిరమ్మ.

చంద్ర—ఇదే ! ఉన్న పాటున. (పోవును.)

కమలా—గులాం! ఇటురా. ఇప్పుడు మీయిద్దరికి జరుగుచున్న ప్రసంగమంతయు నే వింటిని. నీవు నన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పాదుషా కార్యమిందనే నేగుఁ గనవచ్చితిని. ముందుముందు నాసంగతి నీకుఁ దెలియఁగలదు. ఈ భోగ పుడొత్తు నీతో నిప్పుడింత బెట్టుచేసినదిగదా! నేఁజెప్పనట్లు వింటివా యీ రాత్రియే యిది తనంతవచ్చి నిన్ను బతిమాలుకొనునట్లు చేసెదను.

గులాం—అంతకన్నా మాకీయంకా యేమిహద్దయ్య పట్టాల! తల్లీ ఆలాసేస్తే మీరు నెప్పినట్టా యింటామ్. మీపాదంకొట్టి ప్రమాణంసేస్తామ్. (కాలుపై చేయివేయఁబోవును.)

కమలా—(దూరముగాఁ దొలఁగి) అల్లరచేయక మెల్లఁగా మాట్లాడు. ఇవే జయ సింహుఁ డుండు చెఱసాలతాళములు. వీనింగొని యిప్పుడే నీవచ్చటికిఁ బోయి నీదుస్తులు వానికిచ్చి వానిదుస్తులు నీవు ధరించి జయసింగువలె నటించుచు నందుండి వానిచే నాకీ తాళములు పుగుడ పంపించవలయును. చంద్రీకళ వచ్చి యెంతబతిమాలినను నీవు వెదవి కదుపరాదు.

గులాం—అమ్మ! ఇదీబడేతఁగ! జయసింగ్ మావీబాతో యింటార్ ?

కమలా—భయములేదు! నేనంతయు నిదివఱకే యేర్పాటుచేసితిని. జయసింగును మనపక్షమునకు విడవీసియుంటిని. లేకున్న నాకీతాళము లెట్లువచ్చును! ఏమో యిందులో నీకుపకారము చేయవలయునని యాలోచించితిని. గులాపు బుద్ధియగుట నీవనమానించుచున్నావు.

గులాం—నై! నై! తల్లీ! మీరూ నెప్పినట్టా సేస్తామ్, డేవ్. డేవ్. (అని తాళములు పుచ్చుకొనును.)

కమలా—ఇదిగో! మఱియొకమాట. అచ్చటి ఫారావా రనమనింపకుండ జయసింగు నకు పోటాస్కార్ వద్దనుండి యుత్తరము గొంపోవుచున్నానని చెప్పుము. లేదా వేటికొకమిమ చెప్పుము.

గులాం—అచ్చా! అచ్చా! అంతా బడేహుషాసే సేస్తామ్ (పోవును.) (చంద్రీకళ మోహినిదుస్తులతోడను నగలతోడను బ్రవేశించును.)

చంద్రీ—ఏడీ గులామ్ ? ఆపికాచము వదిలిపోయినదా ?

కమలా—పోకయట్టేయుండునా! నచ్చఁజెప్పువారిలో నున్నది.

చంద్రీ—చిత్రి కారణీ! ఏమైనను నీమొగమునందు వశికరణమహత్కృతి యున్న డమ్మా లేకున్న నెట్టివారైనను నీకు లోఁబడిపోనేల ? ఏమయ్యెను. అతఁ డంగీ కరించెనా ?

కమలా—నే జెప్పుటయు నంగీకరింపకుండుటయునా! కాని మఱొక్కమాట. అతనిని
కారాగృహపాఠి కారము దాటించువఱకు నీవు మోహినీబాయివలెనే నటించ
వలయును. ఆతఁ డొకవేళ మాటాడకున్న ను నీవనుమానింపఁగూడదు. ఆతఁ
డనుమానుచే దురకవానివలె నటించును. నీవుమాత్రము పాటపడకుమా!
బాగ్రిత! మోహినీవలె నీవు నటించుటలోనున్నది.

చంద్ర—మోహినీవలె నటించుటకేమిలే! ఆమె యాకారము నాకెప్పుటనుండి
వచ్చును?

కమలా—ఇదిగో! చూచుచుండుము. నిమిషములో నిన్ను మోహినించేయలేకున్న
నావిద్యయేల? రమ్మ! నామందుకూర్చుండుము. నిన్ను మోహినిగా మార్చె
దను. తలలు మార్పుటలో నిన్నును రూపము మార్పుటలో నన్నును మించిన
వారు లేరు. నిన్నెందుకు తెన్నుంటిననుకొంటి వీవస్తువులు. (చంద్రకళ తన
మందు కూర్చుండ కనుకాబాయి మోహినీబాయివస్తువు లామెకు శృంగారిండు
చుండును.)

చంద్ర—చిత్రకారిణీ! ఆమోహిని కింత యసహనబుద్ధియేల! నాటినుండియు నామె
శైఖరి చూచుచుంటివికదా!

తే. గీ. ఏను జయసింహుఁ డనఁగఁ జట్లించు మోము,

కోర నే వానిఁ గన కనుల్ కుట్టుకొనును

తాళిఁ గట్టిన మగ డోటు? తనకతండు

మోహినికి గింత యసహనబుద్ధియేల?

115

కమలా—అది స్త్రీలకందఱకు నైజము. కొత్తగా నన్నడిగెదవేల? ఏకఫలాపేక్ష-
ఇదియెఱింగియేకదా నీకు మోహినీవలె ముస్తీబుచేయుచుంటిని. ఇప్పుడద్దము
చూచుకొమ్ము.

చ. అలకల నుంగరాలవళు లట్టులు ఫాలమమీఁది యంచునన్

మెలికలు చట్టితిం బొవలు నీటుగ నెత్తితిమై గులాబిరే

కుల కలవ మ్మొసర్చి తిదిగో తిలకమ్మును గొప్పఁబెట్టితి

ఫాలతీర్ నిల్వడద్దమదె! మోహినిగో మఱికావొ చూచుకో.

చంద్ర—(నిల్వటద్దము నొద్దకుఁబోయి తనకొత్తముస్తీబు చూచుకొని) అహ! ఎంత
నేర్పరివమ్మ నీవు! నాయీ కొత్తరూపు నాకే వరులు కొలువుచున్నది. నా

కన్నులు నన్నే భ్రమింపజేయుచున్నవి ! ఇంక నాజనుసింహుని ఘక్కగొనుటకై లెక్కయా !

తే. గీ. నలత! శిల్పకళ నీదు నేర్పుఁ జూపి
చిటికెగోనన్న మోహినిం జేసితిగద!
వలపుచిద్దెల నాకున్న పాలుపుఁ దెలిపి
చేరి జయసింహు మోహినిం జేయలేనా.

117

కవలా—ఓ ? తప్పకచేయఁగలవు ! మోహినికిఁ బలె చీరకట్టు నీకింకను నేర్పరలసి యున్నది. పోదుమురమ్మ.

(ఇరువురు లోనికిఁ బోఁగా దెరజాటును.)

రంగము—అంతఃపురము.

[మోహినీబాయి యొకచుంచముపై విశ్రమించియుండును.]

మోహి—(తనలో) ఆహా ! నాదెంతయువృద్ధభాతకము ! ఈయదృష్ట మొక్కరన్నే కాదు నా గాలిసోకినవారి నెల్ల చుట్టిచుట్టి కొట్టుచున్నది.

ఉ తల్లియుఁ దండ్రీయు న్విడువఁ దాతయె త్రాతయు నేతయూదు న
నెల్ల విధంబులం బెనిచె; ఏమిసుఖంచె నతండు! దుంఖపుఁ
వెల్లిమునుంగునన్న మచిపెఁ జయమల్లు సుతుం డితండు నా
నల్ల భుజించెనేమి! చెఱపాటెగదా! బ్రతుకేల నా కింక. 118

కావున దురంతములగు చింతలకాకరమై, పృపంచమునకు భరమై, మేలుచేయవచ్చిన వారికెల్ల మహోపద్రవకరమై, కరము నసహ్యకరమైన యీక శేబరము నీధరాతలము నుండి యెంతత్యరితముగాఁ దొలంగించిన లోకమున కంత మేలుచేసినదాననగుదును. ఓపంచభూతములారా ! మీకొక్క చిన్న విన్నపము. అనాయాసముగాఁ బంచత్వము నొందు వర మొక్కటిమాత్రము నాకనుగ్రహింపుఁడు. సద్వినియోగము చేయుమని నాకు మీరనుగ్రహించిన మీమీగుణములను శక్తులను కృత్యుణ గ్రహింపుఁడు. నావశ ముచేసిన మీమీసాత్తుల నిదివఱ కెట్టి దుర్వినియోగము చేసి యుండలేదు. ఎఱుంగక చేసిన దొనంగు లున్న మన్నింపుఁడు. ముక్తి ననుగ్రహింపుఁడు.

మ. పుడమీ! నీయొక సుతచోటినును గొంపోరావె నన్నేగ, నూ
రుగ్గడ! వేజేతుల వేసివేలుపుపు నీటుంజేయలేవే నను,
మీగు భూతమొ పంపి నన్నుడునులేవే నీవు నాకాశమా!

కడలీ! నీకు నసహ్యమా? కరువలీ! కానైతి నే నీకురు. 119

తల్లీ! భూదేవీ! నీవత్యంతశాంతమూర్తివని చెప్పకొందురే ! నన్ను నీకడుపులోఁ బెట్టు
కొని నాకడగండ్ల నడగింపరాదా ! ఓహూ! భగవానుడా ? కర్మసాక్షివగు నీకన్నుఁ
గట్టి నేనేమిపాపకర్మములు చేసియుండును ! కన్నెను విపన్నను. ఏత్రన్నెము నేపా
పము? నెటుంగను. నన్ను లోఁగొనరాదా ! నిఖిలలోకపాపన జీవనప్రమంధవగు నోజీవ
నదేవా! వరుణా! నిరంతర కరుణాతరంగితాంతఃకరణా ! ఎట్టియపాతులైన నెవ్వ
మాత్రునే పవిత్రీభూతులంజేయఁ గంకణము ధరించిన ఘులులలో నెల్లఘుకుండవుగదా
నీవు ! నామనః పంకేరుహమును మిక్కిలి బింకముగా సంకించుకొనియున్న యీవ్యా
తుల పంకంబు నింకించి నిన్నుశంకంబుగాఁ జేయనేరవా ! వాయుదేవా ! నీవు వ్యా
పింపలేని తావేలేదే! అధికారపితావావేశ పరవశులైన యీనరపతులకంటఁ బడకుండ
నన్నెందేనిఁ గొంపోరాదా! ఎందును మీగంఢము సందేహించెదరు ! మీలో నొక్క
రికైన నేనక్కఱకు రానిదాననైతివా !

[అంత సలీమ్ పర్యవేషించును.]

సలీమ్—(తనలో) అచ్చా ! అచ్చా ! మంచిమానకాశం సిక్కింది. ఎహీపఖత్ మే చెమ
కేసే మొలాఖత్ సాసాయింపు సెయ్యుల ! కేవలం మెహర్బానీ కాకుండా,
గుస్సాచేయకుండా, అయల్ మాప్ నేసి, అనురాగం కాప్ నేసి గుల్ శర
పూర్వే మహమ్మీముఖీ కైస్సె పానం నేనీనట్టూ బెట్టూనేనీ సెయ్యకుండా,
ప్రియం నూపీ నూపకుండా, భయం నెప్పీ నెప్పకుండా, నయం, భయం,
దయా, హూయల్, డాబూ, దర్పంనూపీ స్వాధీనం నేస్కోవాల. (మోహినిని
సమీపించి వైకి) మేరేప్యారీ! మోహిని! జహార్మోహిని! ఢిల్లీపాదిమానీదీ
డాలత్ కీ జోహార్ సెప్తూవున్నారు.

మోహి—(ఉలికిపడి స్తబ్ధయై యూరకుండును.)

సలీమ్—ఉల్కానై. పల్కానై. టక్కర్ వాలా బెక్కునేస్తూవుంది. మోహిని
మేరేప్యారీ! దేరీక్యా! జద్దీ మాకీ పానీకహో ! నీకీ మంఠీయంఠీ జవాహిరీ
నజర్ తెచ్చినావ్.

మోహి—(సతీమనుమంచి తనలో) అక్కటా! తలఁచుకొన్నంతయు జరిగినది యింక నాకు దిక్కిమి ?

సతీ—అ ! అ ! మాకేసీ నూస్తూవుంది. తోడొకడోడొ మాసంగీతకం మజానూపుతాం.

పాట—ఏకతాళం.

మేరేప్రియప్యారీ ! మరునికటారీ ! ॥ ఏరీ ! నీనరీమెన్నారీ
జహర్యే లేకూగదేసుదరీ ॥ మొహమెత్తి మూకీమామ . ముద్దిచ్చి
మాటలామ . మొహమాట మింకనేల . మోహిని రోహిని . జోహార్
కంబుకంధరీ ॥ మేరే॥

మోహిని ! మొహమాటంచూని పగ్గాతీనియేసి మాకీ మంచిమాటాపెప్పు. ఢిల్లీకిపట్నా
యెల్లి నీవీశరీరం దఱోబస్తు జరితగానిపాలామలామాసేస్తావ్. కాళ్ళకీ, నేతుల్లీ,
గల్లకీ, పెవుల్లీ పక్కారకం రతక్ సర్కూతాపటుం సేస్తా. ఏరీ ! ఏరీ! హూక్కా
ముద్దామాకీయిస్తే జాస్తీబాత్ క్యా ఢిల్లీసామసామావీహస్తం నీవీహమ్ పకడేనేసి మం
చీగారవమ్ సేస్తావీ. తైతో జులుంసే బలాత్కారం సేస్తావీ.

మోహి—హా! భక్తజనకల్పవల్లీ, సతీమతల్లీ! తల్లీ నాకింక నేమిదిక్కు!

శా. తల్లీ! పల్లవుచేతఁ జిక్కిరిం బ్రమాదంబేయి వాటిల్లునో

తల్లిందండ్రియు నీవె యొండెఱుంగ నేతప్పొప్పులంజేయ నా

పుల్లైరెవ్వరుబోవ నార్తజనబంధూ! సత్కృపాసింధు! నీ

పిల్లం గాళ్ళరు జట్టుకొంటి నిదె దేవీ! యేమిగావించునో! 120

సతీ—క్యా! క్యా! ఎంతనిదానంసేస్తూవున్నా సవాల్లీ. ఠీక్ సమాధానం మాని
రోదన్ సేస్తావ్ ? నీకీగారవం బేగారవమ్ మాలుమ్నసీ. రాజారాజ్ మేము
ఖుద్దునవచ్చి ప్రాణేయంపడ్తూవుంటే కిక్కుర్మమాక్కా సోఫాఫర్ యెక్కి
టెక్కూసేస్తావ్. ఏరీ ! మాకీ తోడొకడొకడొక్క. (సోఫామీదఁ గూ
ర్చుండును.)

మోహి—(చప్పునలేచి దూరముగాఁ జని)

కవిరాజవిరాజితము.

తొలఁగురా! యెవ్వరుతోలిరి నిన్నిట! దూరముగాఁ జను దువ్వమతీ!

తలపొగరా! కలుద్రావితివా! మతిదప్పెన ప్రేమెదు తప్పునుదుల్ !

నిలువకు మియ్యెడ! నీచెలియెవ్వరొ నీచపుబుద్ధులు నేరిపి నిక
 దెలియక పంపె నదే చనుమార్గము! నిల్చితివా మరణితువురా!
 ధూర్తా! లేచి దూరముగాఁ బొమ్ము! లేనివో నీకుఁ దగినశిక్షఁ జేయింతును.
 సలీం—హాయిరే హాయి! మంచిమాటా సెప్పినావ్. మాకీశిచ్చాసేస్తావ్ కాదూ!
 హమేషా మేమూ నీదిశిచ్చాలో వుండిపోడానేక్కీ మాకీసంకల్పం. (మతింక
 దగ్గఱగావచ్చి)

పాట—ఆదితాళము.

నికాకరో సుందరీ! బుకాయంపు నకోనకో || నికా||
 రకారకం రత్న సరక్ | ముకామల్ ముస్తీబు నజక్
 జొకాయించి పట్టుతామ్ | పకాపకా నవ్విమాకి || నికా ||
 చారు ఘోషా గాడిమే పి | కారు నీకి రోజురోజూ
 చేరీక్యా మోహీని | తేరిచూపు సిగ్గు వీచు || నికా ||

(మీఁదికివచ్చి ముద్దు పెట్టుకొనబోవును.)

మోహి—(తనలో) త్రాగినవానికిఁ దగ్గవేమి ? ఇంక వీరితో సామమునలన ఫలము
 లేదు. (వైకి) ఓరీ ! ధూర్తా ! ఎంతచెప్పినను బుద్ధిలేదేమిరా !

చ. తగదని యెంతచెప్పినను ద్రాఁగుచు బుద్ధులు మానవేర! ధూ
 ర్తగుణ! తొలంగిపోవఁగదరా! తెగవైతును బోవకున్న నా
 చుగురుసితాసి నీక్షణమే తుండె మొగి దెగి వింతబులి మా
 డ్దీ గిరిగిరి శిరంబెగిరితెగి చదలం జెలువేము మొట్టిపై.

(గుప్తఖడ్గము నొకనుండితీసి మీఁదికి వచ్చును.)

సలీం—(చెసుకకుఁ దగ్గి) అబ్బో ! అబ్బో ! బడేఫైల్మాన్ వాలావుంది. అరే !
 గులాం. అరే ! సిద్ధీరాం! జల్దీఆవ్ దీని కాలూ సెయ్యిక్ట్టియేసి మా చుహల్కీ
 పట్కూరా! అడ్డాపీన్గ్గి తగినబుద్ధి సెప్తామ్. (అని పోవును.)

మోహి—ఈత్రాగుఁబోతు తన పరివారముందోడుతేర నరిగినాడు. అసలే గోవా
 శ్మకు మొనఁగాడు ఆమీఁద త్రాగినాడు. అధికారముగలవాడు. నేనో సం
 ప్లాప్తయౌవననగు నాఁడువానను. దీనను. సహాయహీనను. సమయమున కా
 జయసింహుఁడు చెఱసాలం బడిపోయెను. ప్రతాపుని ముదంతములు తెలియ

వాయెను. తండ్రికభిమానములేదాయెను. అర్ధరాత్రియు. శత్రువుధ్వము. గర్భంత
రములేదు. మానరక్షణకు ప్రాణపరిత్యాగముకన్న వేటొండు వెఱవలేదు.

జయ—(గులాంవేషమునఁ బైకివచ్చి) ఇదే ! మోహిని కలకదేటి యేమో యాలోచిం
చుచున్నది. కనుపడకుండ నిచ్చట నుండియే యీమెప్రయత్న మేమియో
కనుగొందుంగాక. (పొంచి వినుచుండును.)

మోహి—(కత్తిమొన తనవంకఁదిప్పి) ఓ నాగుప్త ఖడ్గమా !

చ. అదనునఁబోవ బ్రాణసఖవై ధృతి నిల్పఁగ నంగరక్షవై
మదరిపులం వధింపఁదగు మారణమృత్యువై సదా ననున్
నదలకయుంటి మౌటి నెడఁ బాయక నేడిటు తప్పి వచ్చె, నా

హృదయముఁజీల్చి మానరము నిల్పుమిఁకన్ సెలవిమ్ము ఖడ్గమా!
(అని కత్తిగొని గుండెపైఁ బొడుచుకొనసిద్ధురాలై) ఇఁక నొక్కసంగతి మఱచిపోయి
తిని. ఓ సింహవికృతమా ! జయసింహకమారా !

చ. మెలకువతో ననుంగనిన మేలునకు నృణుమే లోసర్పగాఁ
దెలియక నీకు నప్పువడితీం జయ! ఈభవమిట్టులౌట; రాఁ
గల భవమందు నేని కలకాలము నీమృతుపాదపద్మముల్
గొలిచి ఋణంబుఁ దీర్చుకొనఁ గోరెద నిప్పటికిఁగ్గ తుమింపుమీ.

సరే ! ఇఁక నన్నియవశ్యములుఁ దీతినవి. ఓ యసిఫత్రికా ! నీవే యీమండుభాగ్య
రాలికి కాశ్యతానంద సంధానకారిణివి. (అని గుండెపై పొడుచుకొనుచుండును.)

(గులాంబులు ధరించియున్న జయసింహుండు చక్షువవచ్చి చేయిపట్టుకొని)
జయ—మోహినీ ! సాహసముమాను. సాహసముమాను.

మోహి—అయ్యో ! చెడితినిగదా ! ఇఁకనేమిగతి ?

భుజంగ. దురాచార! దుష్టాత్మ దూరంబుగాఁ బో
వరా! లేనిచో నీదుప్రాణంబుఁగొందున్.

జయ— వరారోహ! ఘోరంబు వారింపుమా నే

తురుష్కుండఁగాఁ రాట్నతుండఁగి హితుండఁగి. 125

నుఁదిరి ! ధయఁడకు! కేజయసింహుండ (గులాంబువేషము దీసివైచి నిజరూపమును
బాల్చును.)

మోహి—(చప్పున కత్తిపాటవైచి కేల్పొడ్చి) మిత్రరత్నమా! తుమ్యాస్మి! తుమ్యాస్మి!
పాణిమిత్రమా! గర్భశత్రులందైన దలంపరాని మహాపరాధము నేను మీ
యెడలఁ గావించితిని. అట్టి మహాపాతకిని, అట్టి మిత్రద్రోహిని నగు నామొ
గము మగుడ మీరేల చూడవచ్చితిరి ?

జయ—సుందరీ! పాపము నీవేమిజేసితిని ? ఇప్పుడు మనకువచ్చిన ప్రమాదమేమియు
లేదు. నీచిత్తము స్వస్థపఱుచుకొమ్ము.

మోహి—ప్రమాదమేలేదా, బ్రతికెతి. మిత్రరత్నమా! శత్రుపథ్యముననున్న మనకుఁ
బ్రమాదము లేదందురెందుచేత ? పరిపంథికుంభి కుంభస్థల విదారణ దారుణ
నభాగ్రింబగు కొదమసింగపుంగొదమ విధివశమునఁ బంజరమున బంధింపఁబడి
యె. దురాచారదవానలంబు నల్లట్టులఁ జూట్టుముట్టి తైక్కలరాక నడుమఁబడి
యున్న దిక్కుమాలిన కపోతపోతంబును గాల్చివేయుచున్నది. ఇంతకు మించిన
ప్రమాద మింక నేమున్నది !

జయ—సుందరీ! శాంతింపుము. మనమిప్పుడు ప్రమాదతరంగిణిదెదరించి దరిదగ్గఱితిమి.

మోహి—అసహాయశూరులగు మీరు సమాపించినంతనె ప్రమాదములన్నియు దూర
ములగునన్నమాట నిశ్చయమే కాని—

జయ—కాని నాకింకను బంధవిమోచనముకాలేదని కాబోలు నీయర్థానికి.

మోహి—అదియైనది. ఇంక నాసంబంధమగు బంధమిదియొకటున్నది కదా.

జయ—ఎన్నఁడు నే నీబంధవిమోచనము మాత్రము వాంఛింపను.

మోహి—బంగారుదైనను సంకెల సంకెలయే. మనలోమాట—మీరిట్టిగులాము వేషము
ననేల ? అదియేమి ? తిరిగి యావేషమే వేయుచున్నారు వద్దు. వద్దు. (గలా
ము దుస్తులు తీసికొనఁబోవును.)

జయ—ఈవేషమే యాబంధవిమోక్షమునకు గురూపదేశము. స్త్రీవిద్యోపాసన. ఉండ
నిమ్ము. ఇంకిను దీనితోఁ బనియున్నది. (వారించును.)

మోహి—అస్త్రీ యెవ్వరు ? చంద్రికశత్రుమా ?

జయ—కాదు. చంద్రికశత్రు మారణదేవతయగు చిత్రీకారిణి.

మోహి—అచిత్రీకారిణి యెవ్వరో ఆమెచరిత్రము కడువిచిత్రము.

జయ—మన ఁధవర్గములోనిదే. మనకు సహాయముచేయుటకే వచ్చినది. వివరములు
ముందు ముందుఁ దెలియగలవు.

మోహి—నే నెట్లే యూహించితిని. మనవా రింక నిందెవరున్నారు ?

(తెరలో)

ఉ.శ త్రులు కోటలోఁ దిరుగసాగిరి వేగుఁ గనంగఁ బెక్కులౌ
 కృత్రిమరూపముల్లొనుచు నీక్షణమూదిగఁ గోటలో హుకుం
 పత్రికలేక యేరి విసునగజన దాపుఁడి రాకపోకలన్
 చిత్రగతి స్విపక్షతతి చేయు పను ల్లనుగల్గి చూడఁడి! 126

జయ—వినుచుంటివా ! దుర్గరక్షకుల హెచ్చరిక. ఉండుముందుము. మఱియేదో విస
 వచ్చుచున్నది.

(తెరలో) ఓ దుర్గరక్షకులారా ! భద్రము ! భద్రము !

ఉ. కందక మందు నీగ మధికంబుగ నింపుఁడి; కీర్ష్యంగులన్
 మందుఘటింపుఁడి ! రిపులమార్గములం గన కోటగోపురా
 లందగు దూరదృశ్యుల లక్ష్మ్యమిమర్పుఁ డదే ప్రతాపసి
 గిందలకేగుదెంచెనట' యీ నబెబ్బల్లికైఁడి స్వశిన్. 127

జయ—సుందరీ ! ఇక తడవుచుసలుటకు నాకు వీలులేదు. శత్రువుల యుత్తరువుల
 వినుచుంటివా ! మున్నందు వీరిమందుగుండు సామాను నాశముచేసినఁగాని
 మనకు సాధ్యులుకారు. ఏమి ? రిచ్చపాలును సరధ్యానమును నీమోమునందుఁ
 గన్నట్టుచున్నవి !

మోహి—ఏమియులేదు. నిశ్శబ్దముగానున్న యాయధరాత్రిమునందల్లదే యుదయపురము
 పుట్టినిల్లుగాఁగలయొక వానకోయిలకూత విసవచ్చినది.

జయ—ఆచారక మేమనుచున్నది ?

మోహి—జీవనాతురయగు నాపక్షిబాత మేమనఁగలదు ! కుహుకుహుమనియో కహ
 కహమనియో.

జయ—పాప మాశాభంగమైనది కాబోలు. ఏబాతియైనశేమి ? బాధ సహింపరానిది
 గదా !

మోహి—నిజమే.

చ. కడు వడగొప్పచే నెడలు గాసిల వేసరి వానచిన్కుకై
 బడలి కపించు చాతఃము పండెడవంబిఁక వర్షబిందువో

వడఁగలియో లభించు నని వచ్చినమేఘుని గాంచిపొంగఁగా

పిడుగుపడెగదా యెటుల బిట్టువగన్నది మట్టిపెట్టెముగ. 128

జయ—సుందరీ ! ఎందుకీయన్యూపదేశములు ! నిరంతరము యుద్ధమే జీవనముగాఁగల

మాయట్టివారి పుట్టువెల్లపుడు నిట్టియాకాశంగములనే కలిగించుచుండును.

చ. పొడుపొడు! తెమ్ముతెమ్మదిగొ పోయెను బోయెనరాతిసేన! వె

న్నడు! నిలు! లగ్గు! మొగ్గరముఁ బన్నుము నావిననాను శాంతియె

క్కడ? వడవాయుపుట్టుగడెగండము, పోటరివంగడంబు న

న్బడమితి నీకుఁదెప్పినలె నోచెలిరో పాలిసేలపోకడల్. 129

ఏమిచేయను నావంటివానిజన్మము వ్యర్థము ! నిర్భక్తము !

మోహి—అట్లునుట ధర్మమా ! నేనంత తెలివిమాలినవాననా !

ఉ. స్వార్థపరత్వమన్నది రవంతయులేక సతంబు దేశసే

వార్థము గడ్డిపోచవలె నర్థము బ్రాణము భావోయుట

సార్థకజన్మ మూతనది, స్వర్గము యోధుని రాచబాట, హా

వ్యర్థమటంచు బల్కసరియా! మరియాదలు నేనెఱుంగనా!

(మఱలఁ దెరలా)

ఉ. వచ్చెఁ బ్రతాపసింగు నిజవాహినితోడ నదేయుదేవురిన్

జొచ్చెడు రేపొమాపా! యిటుసోమరులై నిదురింతురేల? ఓ

బిచ్చపుజోడులార! రణభీరులు మీరలు రాజపుత్రులే

చిచ్చరెనేవృతాపములు? చేతులనున్నవి విండ? గాజలా? 130

మోహి—ఇదియేమి ? ఈహచ్చరికతిరు! అకుఠపూర్వముగా నున్నదే!

జయ—ఇదిసేఱు! మనబాణకవి ప్రయోగించిన భేదనోపాయమను శతభిన్న. ఇంక

నొక్కగడెయైన తడయరాదు. నాకుసెలవిమ్ము.

మోహి—చిత్తము. పునర్దర్శనభాగ్యమెప్పుడు ?

జయ—ఎట్లు చెప్పనగు ? పోవునది యుద్ధభూమిగదా !

ఉ. ఆయువుగల్గె నేని సమరావనిలో రిపులస్వధియించి నీ

కై యెలమిం గొన స్విజయగర్వముతో జనుదెంతురేపె లే

దా యస్సీమ కీతనుపు నర్పణ చేసి వివంబుఁజేరి నీ

తైయట వేచియుండెద లతాంగిరొ! యచ్చపుబ్రహ్మచారిని.

మోహి—భగవదనుగ్రహము వలన మనకు శుభమే చేకూరుఁగాక.

జయ—మోహినీ ! ఇదేకత్తి! దీనినిబ్రాగించి నీయాశీర్వచనము నాకు దయచేయుము.

మోహి—(పుచ్చుకొని ముద్దు పెట్టుకొని ఓశస్త్రరాజమా !

శా. మేలునైల్పుఘటింప నేర్తువని మన్నిత్రుం డెద న్నమ్మి ని

న్గేలంబూరుచు సొగరోర్విమఱుకన్నేఁడొచ్చె నేలోటు దో

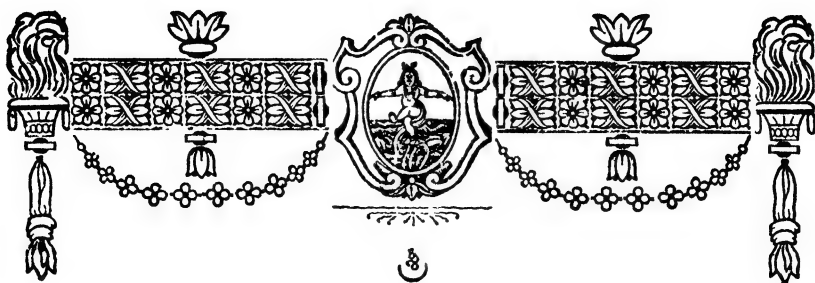
ర్గిలామగ్న మనస్కుఁడై తిరుగుచో లేకుండఁగాఁ జేసి యీ

యాలంబంమన గెల్పుమాకు దయసేయంజూడుమా శస్త్రమా.

జయ—(మోహిని దీవించి కత్తియాయఁగాఁ బుచ్చుకొని నిష్క్రమించును.)

తెర జాటును.

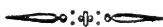

రాజపుత్రతేజఃపుంజము

(రాణాపితావసింగు)

మహాంకము.

రంగము — ఉదయపురపుకోట-విష్కంభము

[వ్యాకులచిత్తముతో సాగరజీ పుజేసించును.]

సాగ — (పుజేసించి తనలో) ఆహా! ఎంతబుద్ధిమాలినవాడవైతిని. ఆ కులభ్రష్టు మానసింగు నావేమో కాశ్యపబ్రహ్మపట్నమున గట్టుకను పుట్టెడాసతో పట్టరానివారి కాశ్యప పట్టి, చేయరానిపీనకార్యములను చేసి, పడరానికడగండ్లంబడి తుట్టుతుదకు గడుపునబుట్టిన ముద్దుపట్టి మానధనము సహితము కులహీనుల కమ్మచూపితి. దేశద్రోహిని, భ్రాతృద్రోహిని, ఆద్రోహముల ఫలమే నన్నిన్నిగతుల కట్టికుడిపించుచున్నది. నిన్నటిరాత్రి మూడవజామున నామానసింగు సలీమును వెంటఁబెట్టుకొని బ్రతుకు శివుఁడాయని యేదోవేసమున గోటదాఁజి తనదేశమునకు బాతిపోయెనని కొందఱుచున్నారు. మఱికొందఱింజేయేమూలనో తలదాచుకొనియున్నాడందురు. నే నిక్కడ కార్చిచ్చునడుచు మిడుతవలె శత్రుమధ్యమున జిక్కియుంటిని. మాసేనలన్నియు భీభత్సములయ్యె. ఇప్పట్లున శరణాగతరక్షణుండగు మాయన్న పృథాపునిపాదములు పట్టుకొనుటకన్న వేటొందుగతిలేదు. అదిగో! బాణకవి యెవ్వరోనో బంధించి యిటు దీసికొని వచ్చుచున్నాడు. వానికి గనుపడకుండ నీమూలనక్కి యిప్పటికి బరువు దక్కించుకొనియెడ.

[అంత బాణకవి మోహినీ జయసింహుల వేషములనున్న చంద్రకళను, గులాయను
గులసులతోకట్టి తోడ్కొనివచ్చుచు బ్రవేశించును.]

బాణ—(ప్రవేశించి) వంచకీ వంచకులారా ! మీ రీవేషములు వేయుటకుఁగల కారణ
మేమో యున్నదన్నట్లు చెప్పుడు. లేకున్న మిమ్మిక్కడనే నఱికివేసెదను.

గులా—మహారాజ్ ! ఈ సానీదానిమీది మోహం మాకీయిత దోహతులైచ్చింది.
టక్టర్ వాలా సిత్రాకారిణీ నాకొంపాతీసింది. ఈయేమో యేయించింది.
తక్సీన్ మాప్ మహారాజ్. మాకీ యిచ్చిపెట్టే మీ కానీఘానీమోసాన్ కన్నడ
కుండా ఘాలిలో యెగిరిపోతామ్. యిచ్చిపెట్టు మహారాజ్ యిచ్చిపెట్టు.

బాణ—సరే ! నిన్న విడిచిపెట్టుటకుఁగరించి వెనుకనుండి యాలోచింతుము. నీవు
నాతోచెప్పినదంతయు నిజమేకదా ! ఓచంద్రకళా ! నీవీవేషమువేయుటకు
హేతువేమి ?

చంద్ర—నేనేమియు నిప్పుడు చెప్పదలచుకొనలేదు.

బాణ—సరే ! రాణావారి యెరుట నిరుగ్భవబడునప్పుడు చెప్పుదుగానిలే. రండు.

రాణావారి సముఖమునకు రండు. (ప్రీతికొనిపోవుచుండును.)

(తెరలో జయసింహుఁడు దంకామోయించి)

శా. రండీ ! మూఁతులమీసముల్ గలుగుతూరమ్మన్మలించున్న దో
ర్నడప్రొడ్డిని మాప్రతాపుని ధ్వజస్తంభం బుచేపూరు కో
టం దంకాపరు దెబ్బగొట్టి యిదె నాటబోవుచున్నా నెను
ర్కొండీ! యాపరిరండి ధీరులగు మీరుల్ బీరమున్నట్టిచో. 132

(జయసింహుఁడు గులాయవేషమున పయివచ్చి) ఓసాగరమానసిహా ప్రభృతులారా !
శూరమృత్యావలీని రాకుమారా ! మీరెవ్వరు నెదుట బడరేలే ? (వైషద్యమునే
తిరిగిచదివి)

ఇదియేమి ? మానసిగుప్రభృతులు మామమైపోయినారా !

సీ. వృద్ధుఁడొరణులు వివశుడై పడియుండ

వీ దరికట్టిన బింకమాచి

గుణమాలపోవు మోహినిశీల రాజుబుఁ

బోఁదోల నెంచిన పూని కాపి

చచ్చితి మికఁజాలు సంగరంబని భటుల్

కొనయూర్పుగాడ్పు ముక్కుల నె పీల్చ

తనమాటనమ్మి కీర్తిని దొంగిలించుని

విలపించుచుండఁ బృథ్వీవరాళి

తోడిమితుల దుఃఖాబ్ధిఁ దోసివైచి

యెందుఁజనె మానసిగు గన్పించఁడిపుడు

భై రవీమాత కిడె వాని బలియొనర్చి

దేశసంకట మింతతోఁ దీసివైతు.

133

బాణ—ఇంకను మానసిం గెక్కడ? జయసింహ! అదియేమియావేషము!

జయ—ఎవరది! బాణకవిరోహశియా! ననుస్కారము. ఏమిటి? మానసింగేయ
య్యెనో చెప్పుడు. నావేషము మాటకేమి?

బాణ—ఏమయ్యెను? నిన్నటిరాత్రి మావవజాయననే సభారామమారునితో మాటును
య్యెను. ఇప్పటికి కోటలోఁ జిక్కిన దోహతులు వీరువురే. (గులాము చంద్ర)
కళలను జూపును.)

జయ—వీరెవరు? వేషధారులవలె నున్నారు?

బాణ—వీరును నీవలె వేషధారులే. వీరవృత్తాంతము వెలుకనుండి చెప్పెదను. రాణా
వారిదర్శనమునకుఁ బోవుదము రమ్మ.

జయ—సరే! అదియెవ్వ రామూల నెవ్వఁడో నక్కరలె నక్కి నిక్కి చూచు
చున్నాడు.

సాగరజీ—(అంత మైకివచ్చి చేతులుజోడించుకొని)

చ. శరణుమహాత్ములార! ననుసాకుండి సోదరుపాద రేణువుల్

శిరమునఁదాల్చి కొల్లుకఁ జేసితి మీయెడ నన్నియో మహా

దురితములకు దురంతమగు దోహములం గణియింపకండి; సో

దరునకుఁదెల్చి నన్నుఁ దమదాసునిగాఁ గొనునట్లు చూపండి!

బాణ—ఇదియేమి? సాగ్రజీమహారాణావారా! పరివారమెచ్చట? దిక్కుచూచి
యిక్కడ నక్కి నక్కి వెక్కి వెక్కి దొంగయెప్పు శిప్పుచున్నారు! రండు.

ఈబంగారుగొల్లుల మీ రంగారు ముంగేలు సింగారింపనిండు. రాణావారిముం

గల నన్ని సంగతులు మనవి చేసికొందురుగాని దయచేయుండు.

జను—కవిశిరోమణీ ! శరణార్థియగు నీతని నిష్పడేల యెత్తిపొడిచెదరు ! రాణావారి
యెదుట కిట్టులే మనతోడ రానిండు.

బాణ—కుమారా ! కాసున్న మామగారు గదాయని గౌరవముచూపుచున్నావా?
నీయాప్సితమే కానిమ్ము.

[అంత చాటుచు బాంధుకుఁ డొకఁడు ప్రవేశించును.]

చ. నతులుగ్రహింపఁగఁ బసదనంబులు కైకొనఁగ నృహూకృతుల్

నతులు గొనంగరండు స్వజనుల్ రిపుజైతుఁడు మాప్రతాపభూ

పతి దయచేయు నిప్పుడు సభాస్థలికిన్ విజయపుమోద స

త్కృతుల స్వయంబుగా మెసఁగ, కీర్తిరమంగొనఁ బంటకాటిదే.

బాణ—జయసింహకుమారా ! రమ్మ రమ్మ ! నేఁడు నీకు విజయపారిలోషికమ్ములు
కుప్పలు కుప్పలు. రాణావారిప్రకటన వినియుంటివిగదా ! రయమ్మునఁ బోదు
మరమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమింపఁగాఁ దెరబాటును)

రంగము—ఉదయపురపుకోట.

[ప్రతాపసింహుఁడు, అమరసింహుఁడు, పృథ్వీరాజు ఉచితాసనములపయి
విశ్రమించియుందురు.]

ప్రతా—ఆర్యా ! పృథ్వీరాయా ! జయసింహుఁడు శిష్యుఁడే.

చ. రవి తనతోవదప్పిన ధరాతలముం దివి రెండు నేకమై

నవసిన నగ్నిచల్లఁబడినక శశి డుల్లిన నీప్రతాపభూ

ధవుని యమోఘశాసనము తప్పదు, వాదమదేల దేశవి

ప్రవకరులౌ కృతఘ్నుజనపక్షమునం బృథివీతలేశ్వరా!

134

పృథ్వీ—దేవా ! నాదొక్కమనవికలదు. చిత్తగింపవలయు.

మ. జయసింహుం బిదిపించి యాతని సమక్షంబందె దోహద్యభా
వయథార్థాంశములెల్లఁ దెల్పి మును తద్వాఙ్మూలమాలించి త

ద్వయు తత్పక్షమువారి సాక్ష్యము సమాధానంబునూ జిత్తు గిం

చి యటోయిట్లొయైనప్పుడ పయిభవచ్చిత్తంబు తద్భాగ్యముకా.

ప్రతా—సరే! మీరుచెప్పునది సమంజసమేగాని ఏదీ! అజయసింహుఁ డిప్పు డెక్కడనున్నాడు?

అమర—ఎక్కడనున్నాడు! నిన్న నే మానసింహాదులతోఁ గలిసి ఢిల్లీకి పాటిపోయి యుండును. కాని నిన్న నారాజదొంగిలియగు జయసింహుఁడు మోహినీపేరి తుండయి శరీము మానసింగులఁ గోటుదాఁటించుటయు, ఎదిరింపఁజనిన నాపయి డీకొనుటయుఁ గొంచెము దూరములోనుండి తమ కన్నులతోనే చూచుచున్న మామయ్యగారు పృథ్వీరాయణకూడ నిట్లుచుట నా కత్యున్నతముగ నున్నది. సమయమున కాతురుమ్మయోధు లిరువురు బాసటగాకున్న నీసూతి మాపా క్షేమయియుండి యుండఁనో.

పృథ్వీ—అవును మోహినీజయసింహుల రూపముననున్న యిరువురు మనఃస్ఫులట్లుచే యుట నేనుచూచియున్నాను. కాని చిరంజీవి యూహించినట్లు వాసుతిప్పించుకొని పాటిపోలేదు. బాణకవి వారిని పట్టుకొనినాఁడు.

ప్రతా—అయిన సంతోషమే. కాని కవిశిరోమణి యేలాకో వారినింక నింగుఁ దోడ్చేలేదు.

పృథ్వీ—నేటిదర్బారునకుఁ దోడ్కొనివచ్చునేమో.

ప్రతా—సరియే వారువచ్చిన వెనుకనే విమర్శింతము. కాని మఱచితి. నిన్న ట్రియ్యగ్ధము లో చిరంజీవికిఁ దమంతన బాసటయై ప్రాణావసరసమయమునఁ దోడ్పడిన యోధానుయోధు లాతురుమ్మీరు లిరువురు నింకను యుగ్ధపాలిలోషికములంది యుండలేదు. వారిపుడెందున్నారో?

పృథ్వీ—అభ్యంతర మందిరమున. నెలవైనఁ బ్రవేశపెట్టుదును.

ప్రతా—మంచిది. సత్వరముగ.

పృథ్వీ—(నిష్క్రమించును.)

[బాణకవి జయసింహ సాగరజీలతోడను మోహినీ జయసింహులరూపములనున్న గులాము చంద్రికశలతోడను ప్రవేశించును]

కాణ—(హఠారముననుండియే) మిత్రమా! జయసింహ! ఈలోదరలో నత్యంతావ సర కార్యమే పరాకుఁచెడితిని. రత్న పురీణవల్లుని కానసప్రకారము నేఁడు తెరపింపఁదగు గుప్తపేటికి మనసాంకేతికస్థలమున విడిచివచ్చితిని.

జయ—సరే! నేడోయి దానిని కొనివచ్చెదను.

బాణ—ఉన్న పాటున రావలయును.

జయ—(నిమ్మమింపగా తక్కినవారు రాజసముఖమునకు వత్తురు).

ప్రతా—కవికోవడీ! స్వాగతము. సమయమునకే విచ్చేసితిరి. ఈతడెవ్వరు? సాగ్రజీయా?

బాణ—మునుపటితమ్ముడు కాడు. పశ్చాత్తాపతిప్పుడగు సోదరుడు.

ప్రతా—కవికోవడీ! ఈతనిపేరును మీరేదో చెప్పదలచుకొని నట్లున్నది. ఆ సంగతి వెనుకనుండి యాలోచితము. ముందేమోగొనీజయసింహులను మాయ దుర నిలుపుడు.

బాణ—(అట్లుచేసి సాగ్రజీవిని తిసికొనిపోవును.)

ప్రతా—కవికోవడీ! ఆనియు కన్యలమున నిలిపి మీరు రయమున రావలయు. ఈ విచారణచందు మీ సాక్ష్యమే ముఖ్యము.

[ప్రృథ్వీరాజు తురస్కరయ్యాక వేషములనున్న కమలామోహనులతో ప్రవేశించును]

ప్రతా—(లేచి నిలచిడి చేతులుపట్టుకొని.)

ఉ. రంక మదాపులివ్వని తునవ్వులు మీరనునన్ నమస్కృతుల్
గొంతు, మడియనునియనకున్ దగు బాసటయై స్వకీయి దో
ర్లండ బలగబుకల్పిడితఁ ప్రాణమాలిచ్చిరి, మీదుమేలు నె
న్నగడును మజ్జాబాలము బుణ్ణులును దీప్తిగలచాలమేమిటన్.

ఉశయ—చేపలవారి ప్రాణముతోడిదే లోకమును భృశ్యవర్గములాని వారము. మాకింత ప్రత్యుద్ధానమేల?

అమర—విభాతివైన నట్లుండవలెగదా యభిమానము.

కమలా—కుమారా! ధగకంతుని దృష్టి కన్న బాతులలేవు. రెండేబాతులు. శ్రీజాతి పురుషబాతి. అయినను మేము మీకు విభాతివారమునచున్నారు గనుక నిప్పటికి మీచిత్తమువచ్చినట్లే భ వింపుడు.

పృథ్వీ—ఏమి ఓహూటల గదిగదము. ఆననండియు వీరివేషభాషలు నాకుసంతయాస్పదములుగానే యున్నవి.

క. వేసములుచూడ పురుషుల

వేసములేగాని మీది పెదవులపై లే

మీసములుగాని పురుషా

భ్యాసంబులుగాని కానబడ వదియేమో.

136

ప్రతా—పుష్కరాయా ! మీరుచెప్పినట్లు ముం దీమోహినీజయసింహులపై మోపబడి ననేరము విచారితము. మనమిత్రు లుభయులు నిందు హృద్వివాకులుగా నుండఁ బ్రార్థితులు.

ఉభ—(ఓండొరుల మోములు చూచుకొనుచుండురు.)

ప్రతా—మిత్రరత్నములారా ! సందేహించురేల?

కమలా—మాకేసందేహములేదు. నేరస్థు లంగీకరింపవలయునుగదా !

ప్రతా—(మోహినీ జయసింహరూపులతో) మీకెవ్వ మేనా?

గులాం—అచ్చా ! అచ్చా !

ఉభ—సరే ! అంగీకరించితిమి. ద్రోహస్వభావము వినిపింపఁదగు.

ప్రతా—వీరు దేశవిరోధులగు సలీం మానసింగులను కోటదాటించి రాజద్రోహము నేరముచేసిరి. అంతతోగాక నిరోధించిన యువరాజును జంపనుంకించి రాజ వాత్యోద్యమమును గొప్ప నేరమును చేసిరి.

ఉభయు—చిత్తము. (దోషులతో) ఈ నేరములను మీరుచేసినారా?

గులాం—చేసిందినహిసర్కార్. మేముచేసింది అంతా ధర్మం. ద్రోహంకాదు. నేరంకాదు.

అమర—ఇదేమిజయసింహ ! తురకల నాశ్రయించినంతనే తురకభాషయబ్బకలెనా ! క్రిమముగా మాటలాడుము.

కమలా—వానియిచ్చనచ్చునట్లు మాటాడసిండు. వానిభాషతో మనకుఁ బనిలేదు. (చంద్రికకతో) ఓయివిదా ! పయినేరములను నీవుచేసియుంటివా !

చంద్రి—(నిర్లక్ష్యముగా) లేదు.

అమర—చూచితిరా వీరిసాహసము !

కమలా—యువరాజా ! ఇప్పుడు మీరేమియు ననరాదు. విచారణమధ్యమున మనమెట్టి యభిప్రాయమును నూచింపరాదు.

ప్రతా—ఓయీ ! యువకుఁడా ! అడిగినదానికి నదు త్తరము చెప్పుము. నీవు బయసిం హుండవగుదువా కావా ?

గులాం—నైనై. మేము పక్కార్కం తుర్కాకీడ్డ. హోఖిడ్కిళ్ళట్టి హోఖిడ్ నామ్ సెప్పేదీ హమారీ యిస్లామ్ మే సహి. మేరేనామ్ వసూర్ మహమ్మద్

హోదా గులామ్. సాకిన్ థిల్లిమహర్. మాథోటాసర్కార్ సలీమ్, మన్సూఫ్
దార్ రాబామాన్సింగ్ దోఆవ్త్ మేం బఫర్ దస్త మేం బిల్లా దాఁటిందియేసి
వామ్. మాకీ అది దోహం కాదు ధర్మం.

ప్రతా—సరే ! ఓయువతీ! నీ వేమేని చెప్పకొందువా !

చంద్ర—అతిపవిత్రంబగు శిశోదియావంశబాతనగు నేనీ కొలువు కూటంబున నిందతీ
చే విచారణచేయఁబడుటయే చాలును. నే నేమియుఁ జెప్పఁదలంచుకొనలేను.
మీచిత్తానుసారము చేయుఁడు.

కమలా—హానీ! నా (రజీపురి) కయగు మోహినిబాయి వీనగురువో కావో చెప్పము.

చంద్ర—కాకేమి ?

మోహి—నీవు మోహినివా ! (కోపముతో) దోహితీ ! నీవేనా మోహినివి? ఏవీ !
నామోమువంకఁ జూడుము.

చంద్ర—ఓ మోటుతురకా! ఇట్టి నిండుకొలువుకూటంబున మాబోటి బోటుల పరిహా
సింయటకా నీకీట్టిమధికార మీయఁబడియె.

కమలా—(మోహినితో రహస్యముగా) నెచ్చె! శాంతింపుము. నిజమునిలుకడవై తేలక
తప్పదు. మధ్య మనవేల కంఠశోమము.

[అంత బాణకవియు, గులామువేషమున నడుసింహుఁడును గుప్తపేటికతోఁ
బ్రవేశింతురు.]

ప్రతా—కవిశోమణీ! రండు రండు. (సభ్యులతో) ఆర్యులగా ! ఆత్మంతపవిత్రమైన
కార్య మిత్తడొకటి జరుగఁగలసి యున్నది. కావున క్షణకాల మీవిచారణ విర
మింతుము.

అందఱు—మహాప్రసాదము.

ప్రతా—(పేటికనుదీసి) ఇయ్యది కులవృద్ధు రత్న పురీరణమల్లం దుదయపురము స్వాధీన
మైననాఁడు తెఱపింపనలయునని మావశముచేసిన పేటిక. నేఁడు మా కుదయ
పురము స్వాధీనమైనది గనుక మీయందఱి సముఖమున దీనిఁ దెఱచి యిందు
నిశ్చిప్తమైన వాని వెలిఁబుచ్చెదము.

మోహి—(అత్యంతాత్రముతో గమనించుచుండును.)

ప్రతా—ఇం దమూల్యములగు రత్నా భరణములుకలవు. వానికేమి? ఆతఁ డొక కాసన
మువ్రాసెయుంచెను. ఆకర్ణింపుఁడు.

చ. కలను మదీయపౌత్రీ సుసుగాత్రి పవిత్రచరిత్ర మోహినీ
 కులమణి తల్లిచాపు పసికూన యొకండిది, దీనినీయఁగా
 వలయు శిశోదియాధ్వజము పృష్ఠానములు నీయుదేవురీ
 గడెమున నాటునాని కులకాంతగ నాదగు రాజ్యలక్ష్మీతోఁ.

మితిరా ! అకులవృద్ధశాసనము. ఏదియెట్లయినను మన సూరణుల్లు శాసనము చెల్లించవలయు.

బాణ—శిష్టక చెల్లించితీరవలయు. కాని మనబావుల మొట్టమొదట ఈ కోటలో నాటినవారెవరో?

పృథ్వి—జయసింహుఁడే యనుచున్నారు.

బాణ—(నవ్వుచు) కాదు గులాబుని కొందఱు అనుచున్నారు.

జయ—దేవా ! ఉదేవురీ గడెమున దేవరవారి పతాకమెత్తిన నేరకుండ నేను.

పృథ్వి—ఇదిమేమి సర్వము సుధిగముగా నే మున్నది విప్పి కొలంచి చిక్కెక్కడగుచున్నది. మోహినీజయసింహుల మాపములయొక్క యావేషధారు లెవ్వరో తెలియును. నిజమున మోహినీజయసింహులమాద కాకము. ఇట్లీ విడిచి యుదురుపురము చేరినవరి బాణకవిచెప్పిన నాసోదరి కగులాబాయి యిక్కడ లిక్కడ నెక్కడను గానరావు. ఈ గడెవ్వరో మునుమునుగా జయస్వలము నాటికడి తొ ననుచున్నాడు. కాని యిది సత్యమే మొక్క విచిత్రము మాత్రము కన్పట్టుచున్నది. శత్రుమిత్రపక్షములు లాటుమార్చినవి.

కమలా—చిత్తము. శత్రుమిత్రలక్షణము బహిర్వేషములను బట్టియే నిశ్చయించిన నట్లే కన్పట్టును. ఈ కాలములో కొందఱు గాజబంధువులే రాజకోటముల రహస్యముగాఁ జేయుచు, జేయుచును సాధులగు సెలవాని యాదలలవించ నావారువేయుచున్నవారు. ఇప్పు డామాటలేవి. శిశోదియాజయస్వలము లోలుకొల్ల నీగడెముపై నెలకొల్పిన శుభవీరుఁ డీగులాము వేషధారియే. తత్సమమున నాతఁ డొక సింహనాన మొకర్చి తన్ను వారిందు వారెవరే యున్నారాయని వెదకమెలుంగున పృథ్వి చేసెను.

బాణ—అందు సత్యేతర మిందుకంతయు లేదు.

పృథ్వి—అయిన రణముల్లుశాసన పృథ్వికారము మనమోహినీ నీతనికిచ్చి వివాహముచేయవలసినదేనా ! అంతయు గందరగోళము ! అగమ్యగోచరము ! ఓసభ్యులారా ! మీ కందఱు కొక విజ్ఞాపనము.

చ. సరవి నగూఢవేషము సభ్యులు మమ్ము భ్రమింపఁ జేయ నూ
తరమగునే నిజబైతుఁడు, దాచకుండి జయసింహుఁడేసి? సో
దరి కమలారుచారియు సుతానుణి మోహినియేరి? ఏర లి
గ్వరు నెర రింక భ్రాంతిసుడిదోయక మున్నటు సవనిపుడి.

బాణ—(లేచి చేతులు నోడిచుచు) పృథ్వి! కొంతవఱకా యింకయు కొంతవఱ
కు వినోదము కొఱకు నొసర్చిక మా యపచయము త్తమింపవలయు.

సీ. పూనిగుణము గూపు జయధ్వజబైత్రే

సింహసత్త్వంబు జయసింహుఁ డిరఁడు,

మగవేషమున సభ్యమత్తత సోదరుఁ

దజ్జిగాచె మోహినితరుణి యామె,

చెఱఁబాపికొని జయసింహుఁ డిన్నిన నస్తు

ల సలీయు నెకవె గులాము వీరక,

వందించుటకు లేకు చడ విది కూచుద్ర

కళయరు చెఱటి బోగంపుదొత్తు

పాపమామిడి కసి ధిల్లి బాసి యుదను

పురి బ్ర పీఠించి మోహిని ముప్పు బాప

చిత్రికాణి కళాదు విచిత్రగతుఁ

మానకుఁ దోపుడె కనులానుచుఁది యామె.

139

పృథ్వి—(సంతోషముతో)

ఉ. ధన్యుడనైతిని మ్య సిగదాను ను నాకక ముండుఁ దోడి రా
జన్యులు బాధుమిత్రులి సన్నిధి బెన్నిగుట్లు తోచి రిం
క న్యశమైన నేమికలుగన్ సరియే మఱి మా చిత్తూరుగా
కన్యవిచార మేది హృదయంబున లే దవశిష్ట మద్దియే.

140

బాణ—దేవా! తమ కానిచారమేల? ఉదయపురమునలే నే చిత్తూరును స్వాగీనము కాక
తప్పదు. కాని కొంచెముకాలము పట్టును.

ప్రతా—కానీ! దైవచిత్తము! గులామును తుముచినాడను. తలనుమించిన పరువులే
 త్తొక చంద్రాకళ గులామును చెండ్లిచేసికొన్నచో తుముపఁబడును. తక్కినసం
 గతు లిప్పు డభ్యంతరమందిరమున జరుగనున్న కుటుంబసభలో నాలోచింతము.
 మనవారు తమ తమ నిజరూపముతో నాసభకు రాఁ బొిరితులు.
 (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము—కోట రాజావారి యభ్యంతర మందిరమునకుఁ
 బోవుమార్గము.

[లోవున రాజావారు బంగురుకులతో విశ్రమించియుండఁగా మాజారమున
 కమలామోహిను లుచితవస్త్రాలంకృతులై ప్రవేశింతురు.]

కమలా—కోడలా! రయమ్మన రమ్మ. అభ్యంతరమందిరమున కప్పుడే జయసింహుడు
 లగు మనబంధువు లందఱు విచ్చేసియున్నారట.

మోహి—అస్పాజీ! ఇదేమోగాని నాకు రాకున్నది. కరుణించి యీకొక్క మొక్కిం
 చుక సడలింపుడు. ఇందాఁక దయమాలి మాలిని బిగించివేసినది.

కమలా—ఏకొక్కెము? వైబిబిగింపు కొక్కెమా! (వచ్చి సడలింది) దీని నింత నిగి
 యుజేసినది మాలిరికాదు.

మోహి—ఆమెగాక మఱియెవరు?

కమలా—నీయావనప్రాదుర్భావము. మోహినీ! ప్రియనామోచ్చాగణమే యంతయు
 బింబపలయునే నీకొమరుఁ బాయంపు—సుందరీ! వీరసిం గారిందుకొనుసరికే
 యూరుమాటుమణి గెనన్న సామ్యము నిజమునేయక వడి వడిరి! మనకై వారు
 వేచియుండుట భావ్యముకాదు.

మోహి—అదియేమోగాని వారిని సందర్శించుటకు నాకడుగులు తడఁబడుచున్నవండీ!
 కరుణించి మీకైదండ యొసంగరా?

కమలా—వధూమణీ! కైదండవలయునా? ఇదేపూదండ. దీని మా జయసింహుమారున
 కొసంగినచో నీకతఁడు దనకైదండ నొసంగఁగలఁడు.

మోహి—అస్పాజీ! పోనిద్దరూ! మాట మాటకు హాస్యములేనా? ఆస్థానము సమీ
 పించితిమి. మీవున్నెమాయె నూరకుండుఁడు.

[తెరలేచును. లోపున ప్రతాపాదులు విశ్రాంతిచేయుచుండును.]

ప్రతా—జయసింహకుమారా ! నీబుణము మేము తీర్చజాలము.

మ. తొడుగక దిండికి లేక కొండగుహలందున్ డిందు మాకాత్మ బు
ధుడవై మిత్రుడవై జయప్రదాడవై దోబుట్టవై యెన్నియో
కడగండ్లం బడి నే డుదేపురి బతాకం బెత్తి మత్తారి జై
త్రుడవై యొప్పితివయ్య నీబుణమి కేరూపంబునం దీర్తుమో.

బాణ—ప్రభుచంద్రమా ! జయసింహుని బుణమప్పుడే తీరిపోయినది.

ప్రతా—ఎట్లు?

బాణ—దేవరవారి వాగ్దానముచే సగము, ఇప్పుడు చేయమన్న కన్యాప్రదానముచే
మిగిలిన సగము.

ప్రతా—(నవ్వి) అట్లా ! ఇట్టిదానము లెన్నియేనియు వానియభిమానమునకుఁ దగిన
బహుమానములుకానేరవు. ఏదీ ! వధూమణియగు మనమోహిని నింక నలంక
రించి తీసికొనిరాలేదా?

బాణ—ప్రభూ ! వచ్చినారు. అదిగో సోదరి కమలాదేవిగారు మోహినీద్వితీయులై
యచ్చట వేచియున్నారు.

ప్రతా—(లేచి) ఏదీ నావీయసోదరి కమల. (వచ్చి చేతులుపట్టుకొని)

మ. ఇరువంశంబుల నుద్ధరించితివి తల్లీ ! వంశపావిత్ర్యమున్
పరువున్ నల్వగఁబెట్టి ధూర్తమతి నక్కన్ ఘాదామా యంతవా
డరికట్టన్ తృణమట్లు చూచి నిజపాదాకాంతు గావించె నీ
చరితం బశ్రుతపూర్వ మోగుణభనీ! సాశీల్యచూడామణీ. 142

బాణ—నుహప్రభూ ! దేవిగారుచేసిన సహాయము లింక ననేకములుగలవు. తరణ
మున ధనసహాయము; జయసింహుని బంధుమోచనము; చిత్రకాకిణియై మనకు
దుర్గరహస్యము లెఱిగించుట. మోహినీకిఁ బ్రాణదానము.

కమలా—కవిఃకోపణీ ! ఇది మీయాశీర్వచనఫలముగాని నాచేసినదేమున్నది ! (చేరి
తనభర్తయగు పృథ్వీరాజునకు నమస్కరించును.)

పృథ్వీ—(చేరదీసి) కల్యాణీ ! నీయట్టి యర్థాగలక్షిని బడయభాగ్యము కల్మకి నే
నెంతయు గర్వపడుచున్నాను.

ప్రతా—సోదరీ కషలా ! ఆలస్యమేల కుమారునకు కోడలిచే బూలహారము
వేయింపుము.

మోహిని—(నిగ్గుపడి వెనుకకుబోవును.)

కషలా—మోహిని సిగ్గేల. (బలవంతముగా జయసింహుని మెడలో పూలహారము
వేయించి వధూవరులచే బెడ్డలకు మోక్కించును.)

ప్రతా—మిత్రులారా ! పశ్చాత్తాపతత్తుడగు సాగరజీ క్షమింపబడియె. బాణకవి
శిరోమణి పృథానమంత్రీపద మంగీకరింప బాగ్గితులు. ఇంక చిత్తూరు సాధిం
చుప్రయత్నములు నిరాఘాటముగా జరుగునుగాక. మోహినిజయసింహులు
రత్న పురిని పట్టాభిషిక్తులయ్యెదరుగాక.

బాణ—ప్రభుచంద్రిమా ! మహాప్రసాదము.

భరతవాక్యము.

రాయలు నిరంకుశత గాత్రేషు ప్రభుత్వము దా

ఆ గి నియమముగఁ బ్రజాభి

ప్రాయమును గొంచు పరిపాలనము జేయునెడ

పాడియును పంటయును భవ్యా

దాయములు నృద్ధియగుతన్ ప్రజలు ధర్మగతి

దప్పక ధరాధిపుల ధక్తిన్

మాయయును మర్మమును మాయఁగనుఁ గొల్పుతఁ గ్ర

మంబుగను మంగళమహాశ్రీ.

అందఱు—తథాస్తు.

స మా స్త ము

ఆలేచాచా

40 వాంఘ్య

[శ్రీయత సోమరాజు రామానుజాచార్యులు]

“అన్యాయార్థమగు ధనము నారికేళమందలి జలమువలె హరించిపోవు” ననుట కీయాచార్యులు కథ ప్రమాణము. ఆదృష్టము లెక్కలువిప్లవించి యెగురుచున్నది. అది యిచ్చామాత్రమున వ్రాలింప. వ్రాలినచోట లక్ష్మీతాండవించుచున్నది; దరిచొర డగు నదృష్ట గుప్తునిపై నదృష్టదేవి తన పక్షచ్ఛాయం బజిల్చుచున్నది. అనంత ధనంబు యములను మహారణ్యములందు గూర్చియుంచిన, మైరావణ మహావీరుని యదృష్టము లెరుమాడెనది; లెక్కరహితమగు మహావిద్యవము సూత్రాగ్రహణము బహులుదేరి నది. “జయ లీలాత ము” యనుటతోడనే, గుహాతలము పటాటన బద్ధిలగుచున్నది. అందు లెక్క గానుటకు కన్నులు దిగ్భ్రాంతములైపోయిన లోభగుప్తుని వ్యక్తుడేని జరింగినది; చోరులనే నారని శవభూషణములు గుహకుఁ గట్టుబడినవి. కథావ్రేవాహమున లెక్క ధారలంకార హింసలై పారుచున్న వేళ-చదువరుల గుండెలు ముందేమగునో యని కొట్టుకొనువేళ-“చతు” యను నశురకృత్తి రంగమున దృశ్యమైనది; మొగమున మంద హాసము-ఒడిలో చంద్రిహాసము; బహిష్కరణమున నతిసుప్రసంగంతివేషము-అంతర్గతమున కా శ్రవణపరికార రోషము-ఇట్టిబహిరంతర్విరోధభావములతో నీపాత్ర లీప్రస్థూరపము దాల్చి, యదృష్టగుప్తురక్షణమునకై పనిచేయుసాగినది. చతుర భీకరకాలాంఘికాన మధ్యమునఁ గటారిచేఁబూని 40 సూత్రములలో దాగిన దొంగలను భంగపరచినది. ఆకాండంమైన మైరావణుడు చతురం గని భయకంపితుడై పలాయన మంత్రము బున శ్చరణ చేసినాడు—నిస్కమాలిన గుహం గని, మైరావణుడొనర్చిన రోషననునకు నిరాశలములు భేదిల్లినవి. తుదసారి ఘోరనానోహుంకారములతోడ, నా యవరమై గావణకృత్తి హత్యారంగమున మునివేషముతోఁ బ్రవేశించి, కాలసర్పమువలె నదృష్ట గుప్తునింటఁ దూరెను. చతుర వాని యొగడ నెఱిగినది. కాత్రోకమాదయ విభేదనశీల మగు నా నారీయాపడెనది, నాట్యమందిరముం బ్రవేశించినది. నటనమున కపటము—కృత్తి మున హత్య-నుధనమున రుధిరము-పాపము బద్ధిలయ్యెను. బహుదినములనుండి దాగినదొం గమాత్రమైనాడు. సర్కారువారు శ్రీమతి చతురాదేవియని యామెకు బిరుదు నిచ్చు టతో-చతురాదృష్టగుప్తుల కరమలయందలి పూలదండ లనోద్యోగ కంఠాశ్లేష మొనర్చు టతో-సకల జనానందముతో, కరటకదమనకుల హాస్యములతో, కేయక్క పంకిచు క్కల యుక్తి ప్రయుక్తులతో, కథామంజరీరంగము పరిసమాప్త మగుచున్నది. ఎచ్చటఁ జూచిన రసమపృథిల్లుచుండును. అనేకసాముల ప్రదర్శింపఁబడినది. స్వరంగులతో నన్ను టలు. ప్రయోగ సౌలభ్యముగల నాటకరాజము. త్వరపడుడు. వెల 0—12—0.

వలయువారు—కురికూరి సుబ్బారావు,
బుక్కు నెల్లర్, భీమజోలు.

రామదాసు

[గ్రంథకర్తలు:—రామనారాయణకవులు]

భద్రాచలరామదాసు నెఱుంగనివా రాంధ్రులలో నెవ్వఁబడుదు? ఆంధ్రులందఱును వ్యయప్రయాసములతోఁగొని ప్రతివత్సరము నరుచుచున్న భద్రాగణ్యపథ్య శ్రీశ్రీమే! శ్రీరామదాసుఁడగు కంచెగ్గ గోపన్న, యీపురమున రామాలయమును నిర్మించి, యందులకై తానీహధనమును వ్యయపఱచిన కారణమున పండ్రెండేండ్లు కారాగారమున నున్న భక్తిరసపూరితదివ్యచరిత్రము! శ్రీరామదాసు గోలకొండలోని చెఱిపాలలోఁబడి శ్రీరామనామమే జీవనముగ భక్తి పరవశుఁడై పాడినపాటలను మన మనేకమారులు వినియుండుము. భిక్షుల దీనారావములయందును, దాసరుల తంబురలందును, భక్తుల పారవశ్యములయందును, భాగవతుల పదఘట్టనములందును మూరీ భవించిన వీరామదాసు గారి పాటలే!—నిర్జనములగు నరణ్యముల మధ్యనుననుండి, మహోన్నతమగు నంతరాళము నుండి ఆ గాధమగు సాగరాంతరము నుండి, దివ్యకంఠములనుండి శ్రోత్రీచేసము చేయు నవి యీ రామసంకీర్తనములే!

ఈరామదాసు గారు కారాగారపాపకారములవశము, భక్తి తన్మయుఁడై—పద్మానవనమువేసికొని, యూహాప్రపంచమున శ్రీరామునితో నాయుష్షునాకియ్యని తగవులాడి నాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు రామా అపచారము సల్పితివని, యాతనిపాదములపైఁ బడి చిన్న పిల్లవానివలె నేడ్చినాడు. మరొకప్పుడు రామునిఁబొది వెక్కిరివానివలె నూరక నక్కదొడఁగినాడు. అహ రామభక్తి ప్రబోధము! ఈభావములన్నియు నీనాటకరాజమున కవిబ్రహ్మచే జరింపఁబడినవి!

తానీహ రామదాసుల పూర్వజన్మచరిత్రలు—కవీరు నాదేశమున, రామదాసు శ్రీరాముని నొడగోర, రాముఁడు మహిమ కారమునరాగా రామదాసు భగవంతుఁడని యెఱుంగక కొట్టుట, శ్రీరాముని తాడనముచేసి సంసులకై రామదాసు కారాగృహముల దెబ్బలుతినుట, ఆలయనిర్మాణము, రామదాసు పుత్రుని మరణించి రామానుగగ్రామమున జీవించుట, తానీహ ఆగ్రహము, రామదాసు తానీహల సంవాదము, రామలక్ష్మణుల రాత్రీ రాజభటవేషములతో తానీహ అంతఃపురముఁ బ్రవేశించి సంవాదము చేయుట, తానీహకు సొమ్ముచెల్లించి యారసీమ ప్రాణహత్యా ప్రతిఘట్టమున నున్న రామదాసునకు కారాగృహమున నిచ్చిపాదపక్ష్యులగుట, తానీహ తుమార్పణము, రామదాసు భద్రాచలమున శ్రీరామ కైంకర్యము చేయుట—భక్తి రసభరితములగు పాటలతోనున్నది. చదువలసిన నాటకము.

వెల 1—0—0

వలయువాగు—క్షురుకూరి సుబ్బారావు,

బుక్కుస్టల్స్ భీమడోలు.

